Doktor Glas. Roman

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1905.

12 juni.

Jag har aldrig sett en sådan sommar. Rötmånadshetta sedan midten af maj. Hela dagen står ett tjockt töcken af damm alldeles stilla öfver gatorna och torgen.

Först på kvällen lefver man upp en smula. Jag tog en aftonpromenad nyss, som jag gör nästan hvar dag efter mina sjukbesök, och de äro icke många nu på sommaren. Det kommer en sval, jämn luftström från öster, töcknet lyfter, seglar långsamt bort och blir till en lång slöja af rödt stoft bort i väster. Intet skrammel af arbetsåkdon mera, bara en droska då och då, och spårvagnen som ringer. Jag går gatan ner i sakta mak, träffar emellanåt en bekant och står och pratar en stund i ett gathörn. Men hvarför skall jag jämt möta pastor Gregorius? Jag kan inte se den mannen utan att jag kommer att tänka på en anekdot jag en gång i världen hörde om Schopenhauer. Den bistre filosofen satt en kväll i ett hörn i sitt kafé, ensam som vanligt; dörren öppnas och en person med ett osympatiskt utseende stiger in. Schopenhauer betraktar honom med ett ansikte, förvridet af vämjelse och fasa, rusar upp och börjar dunka mannen i hufvudet med sin käpp. Det var bara med anledning af hans utseende.

Nå, jag är nu ingen Schopenhauer; då jag såg prästen komma emot mig på långt håll, det var på Vasabron, stannade jag hastigt och ställde mig att se på utsikten med armarna stödda mot broräcket. Helgeandsholmens grå hus, den gamla badstuns söndriga götiska träarkitektur som speglades bruten i det rinnande vattnet, de stora gamla pilarna, som doppade sina blad i strömmen. Jag hoppades att prästen inte hade sett mig och att han inte heller skulle känna igen min ryggtafla, och jag hade redan i det närmaste glömt honom, då jag plötsligt fick se honom stå bredvid mig med armarna på broräcket liksom jag och hufvudet på sned – i alldeles samma attityd som för tjugu år sen i Jakobs kyrka, då jag satt i familjebänken vid min salig mors sida och för första gången såg denna förskräckliga fysionomi skjuta upp i predikstolen som en otäck svamp och klämma i med sitt abba, käre fader. Samma feta, grådaskiga ansikte, samma smutsgula polisonger, litet gråa nu kanske, och samma outgrundligt gemena blick bakom glasögonen. Omöjligt att komma undan, jag är ju hans läkare nu liksom många andras, och han kommer till mig ibland med sina krämpor. – Se god afton, herr pastor, hur står det till. – Inte bra, inte riktigt bra, hjärtat är dåligt, bultar ojämnt, stannar ibland om nätterna, tycker jag. – Det gläder mig, tänkte jag, du kan gärna dö, din gamla rackare, så slipper jag se dig mera. Du har för resten en ung och vacker hustru, som du förmodligen pinar lifvet ur, och när du dör gifter hon om sig och skaffar sig en mycket bättre man. Men högt sade jag: jaså, jaha, pastorn kanske kommer upp till mig en af dagarna, så får vi se hur det är fatt. Men han hade mycket mera att tala om, viktiga saker: det är ju en rent af onaturlig värme och det är dumt att det skall byggas ett stort riksdagshus på den lilla holmen där, och min hustru är för resten inte heller riktigt kry.

Så gick han till sist, och jag fortsatte min väg. Jag kom in i gamla staden, uppför Storkyrkobrinken, in i gränderna. En kvaf skymning i de smala remnorna mellan husen, och besynnerliga skuggor utmed väggarna, skuggor som man aldrig ser till nere i våra kvarter.

– – – Fru Gregorius. Det var ett underligt besök hon gjorde mig härom dagen. Hon kom på min mottagning; jag såg mycket väl när hon kom och att hon kom i god tid, men hon väntade till sist och lät andra, som

kommo senare, gå före. Så kom hon då in till slut. Hon rodnade och stammade. Till sist fick hon fram någonting om att hon hade ondt i halsen. Ja, det var för resten bättre nu. – Jag kommer igen i morgon, sade hon, jag har så brådtom nu ...

Ännu har hon inte kommit igen.

Jag kom ut ur gränderna, ner på Skeppsbron. Månen stod öfver Skeppsholmen, citrongul i det blå. Men hela min lätta och lugna stämning var borta, mötet med prästen hade fördärfvat den. Att det skall få finnas sådana människor till i världen som han! Hvem minns inte det gamla problemet, som så ofta kommer under debatt när det sitter några fattiga satar tillsammans vid ett kafébord: om du kunde döda en kinesisk mandarin bara genom att trycka på en knapp i väggen, eller genom en ren viljeakt, och sedan ärfva hans rikedomar – skulle du göra det? Den frågan har jag aldrig gittat svara på, kanske därför att jag aldrig riktigt hårdt och bittert har känt fattigdomens elände. Men jag tror, att om jag kunde döda den där prästen genom att trycka på en knapp i väggen så skulle jag göra det.

Då jag gick hem i den onaturliga, bleka nattskymningen, tycktes mig hettan åter lika tryckande som midt på dagen, liksom mättad med ångest, de röda stoftskyarna, som lågo lagrade bortom fabriksskorstenarna på Kungsholmen, hade mörknat och liknade sofvande olyckor. Jag gick hemåt med långa steg, ned åt Klara kyrka, med hatten i hand, ty svetten sipprade fram på min panna. Icke ens under kyrkogårdens stora träd fanns det svalka, men på nästan hvarje bänk satt det ett par och hviskade, och några sutto i knä på hvarandra och kysstes med druckna ögon.

*

Jag sitter vid mitt öppna fönster nu och skrifver detta – för hvem? För ingen vän och för ingen väninna, knappt för mig själf ens, ty jag läser icke i dag hvad jag skref i går och kommer icke att läsa detta i morgon. Jag skrifver för att röra min hand, min tanke rör sig af sig själf; skrifver för att döda en sömnlös timme. Hvarför får jag inte sofva? Jag har ju inte begått något brott.

*

Det som jag skrifver ned på dessa blad är icke någon bikt; för hvem skulle jag bikta mig? Jag berättar icke allt om mig själf. Jag berättar blott det som behagar mig att berätta; men jag säger ingenting som icke är sant. Jag kan dock icke ljuga bort min själs eländighet, om den är eländig.

*

Därute hänger den stora blå natten öfver kyrkogårdens träd. Det är tyst i staden nu, så tyst att suckarna och hviskningarna från skuggorna där nere tränga ända hit upp, och en enstaka gång skär ett fräckt skratt igenom. Jag känner det som om i denna stund ingen i världen vore ensam mer än jag. Jag, medicine licentiaten Tyko Gabriel Glas, som stundom hjälper andra men aldrig har kunnat hjälpa mig själf, och som vid fyllda trettitre år aldrig har varit när en kvinna.

14 juni.

Hvilket yrke! Hur kom det sig att jag bland alla näringsgrenar valde den, som passade mig minst? En läkare måste vara ett af de två: människovän eller ärelysten. – Det är sant, på den tiden trodde jag mig vara bägge delarna.

Åter var här i dag en liten kvinna, som grät och tiggde och bad, att jag skulle hjälpa henne. Jag känner henne sedan flera år. Gift med en liten tjänsteman, fyra tusen om året eller något sådant, och tre barn. Barnen kommo slag i slag de tre första åren. Sedan har hon fått vara förskonad i fem eller sex år, hon har vunnit igen

en smula hälsa och krafter och ungdom, och hemmet har hunnit ordna sig, resa sig litet efter olyckorna. Knappt om brödet naturligtvis, men det går ändå, tycks det. – Så med ens är olyckan där igen.

Hon kunde knappt tala för gråt.

Jag svarade naturligtvis med den vanliga utanläxan, som jag alltid läser upp i liknande fall: min plikt som läkare, och aktningen för människolif, också det spädaste.

Jag var allvarlig och obeveklig. Så måste hon då gå till sist, skamsen, förvirrad, hjälplös.

Jag annoterade fallet; det var det adertonde i min praktik, och jag är likväl icke kvinnoläkare.

Det första glömmer jag aldrig. Det var en ung flicka, tjugutvå år eller så; en stor mörkhårig, litet vulgär ung skönhet. Man såg strax, att hon var af den sorten som måste ha uppfyllt jorden på Luthers tid, om han annars hade rätt då han skref: det är lika omöjligt för en kvinna att lefva utan man som att bita af sin egen näsa. Tjockt borgerligt blod. Fadern var en förmögen handlande; jag var husläkare i familjen, därför kom hon till mig. Hon var upprörd och utom sig men icke mycket blyg.

Rädda mig, bad hon, rädda mig. – Jag svarade med plikten etc., men det var tydligen något som hon icke förstod. Jag förklarade för henne att lagen icke förstår sig på skämt i sådana fall. – Lagen? Hon såg bara frågande ut. – Jag rådde henne att anförtro sig åt sin mor: så talar hon med pappa, och så blir det bröllop. – O, nej, min fästman har ingenting, och far skulle aldrig förlåta mig. De voro icke förlofvade, hon sade »fästman» blott emedan hon icke kunde finna något annat ord, älskare är ett romanord som låter oanständigt i tal. – Rädda mig, har ni då ingen barmhärtighet! Jag vet inte hvad jag gör, jag går i Norrström!

Jag blef litet otålig. Hon ingaf mig icke heller något särskildt medlidande, sådant där arrangerar sig ju alltid, när det bara finns pengar. Det är bara stoltheten som får lida en smula. Hon snyftade och snöt sig och talade förvirradt, till sist kastade hon sig på golfvet och sparkade och skrek.

Nå, det slutade naturligtvis som jag hade tänkt; fadern, en rå lymmel, gaf henne ett par örfilar, gifte henne sedan i rykande fart med medbrottslingen och skickade ut dem på bröllopsresa.

Sådana fall som hennes ha aldrig gjort mig hufvudbry. Men det gjorde mig ondt om den lilla bleka kvinnan i dag. Så mycket lidande och elände för ett så litet nöje.

Aktningen för människolif – hvad är det i min mun annat än ett gement hyckleri, och hvad kan det vara annat för den, som då och då har tillbragt en ledig stund med att tänka. Det myllrar ju af människolif. Och vid främmande, okända, osedda människolif har aldrig någon på allvar fäst det ringaste afseende, kanske med undantag af några alltför påtagligt narraktiga filantroper. Man visar det i handling. Alla regeringar och parlament i världen visa det.

Och plikten. Hvilken förträfflig skärm att krypa bakom för att slippa göra det, som bör göras.

Men man kan ju inte heller sätta allt på spel, ställning, anseende, framtid, för att hjälpa främmande och likgiltiga människor. Att räkna på deras tystlåtenhet vore väl barnsligt. En väninna kommer i samma knipa, så hviskas det ett ord om hvar hjälp står att få, och snart är man känd. Nej, bäst att hålla sig till plikten, om den också är en målad kuliss, som Potemkins byar. Jag är bara rädd att jag läser upp mitt pliktformulär så ofta, att jag till sist tror på det själf. Potemkin bedrog bara sin kejsarinna, hur mycket föraktligare är det icke att bedraga sig själf.

*

Ställning, anseende, framtid. Som om jag icke hvar dag och hvar stund vore beredd att packa dessa kollyn

ombord på det första skepp, som kommer lastadt med en handling.

En verklig handling.

15 juni.

Åter sitter jag vid fönstret, den blå natten vakar därute, och det hviskar och prasslar under träden.

Jag såg ett äkta par i kväll på min aftonpromenad. Henne kände jag strax igen. Det är inte så många år sedan jag dansade med henne på baler, och jag har inte glömt, att hon hvar gång jag såg henne gaf mig en sömnlös natt i present. Men det visste hon ingenting om. Hon var icke kvinna då ännu. Hon var jungfru. Hon var den lefvande drömmen: mannens dröm om kvinnan.

Nu gick hon stadigt gatan fram vid den äkta mannens arm. Dyrare klädd än förr, men tarfligare, mera borgerligt; något slocknadt och tärdt i blicken, och på samma gång en belåten hustrumin som om hon bar sin mage framför sig på en nysilfverbricka.

Nej, jag förstår det icke. Hvarför skall det vara så, hvarför skall det alltid bli så? Hvarför skall kärleken vara trollguldet, som andra dagen blir vissna löf, eller smuts, eller ölsupa? Ur människornas längtan efter kärlek har ju hela den sidan af kulturen spirat upp, som icke direkt syftar till hungerns stillande eller försvar mot fiender. Vårt skönhetssinne har ingen annan källa. All konst, all dikt, all musik har druckit ur den. Den tarfligaste moderna historiemålning lika väl som Rafaels madonnor och Steinlens små parisiska arbeterskor, »Dödens ängel» likaväl sum Höga visan och Buch der Lieder, koralen och Wienervalsen, ja hvarje gipsornament på det tarfliga hus där jag bor, hvarje figur i tapeten, formen på porslinsvasen där och mönstret i min halsduk, allt som vill pryda och försköna, det må nu lyckas eller misslyckas, stammar därifrån, fast på mycket långa omvägar ibland. Och det är intet nattligt hugskott af mig, utan bevisadt hundra gånger.

Men den källan heter icke kärleken, utan den heter: drömmen om kärlek.

Och å andra sidan är allt, som står i samband med drömmens fullbordan, med driftens tillfredsställelse, och som följer af den, inför vår djupaste instinkt något oskönt och oanständigt. Detta kan icke bevisas, det är bara en känsla: min känsla, och jag tror egentligen allas. Människorna behandla alltid hvarandras kärlekshistorier som något lågt eller komiskt och göra ofta icke ens undantag för sina egna. Och sedan följderna ... En kvinna i grossess är något förskräckligt. Ett nyfödt barn är vedervärdigt. En dödsbädd gör sällan ett så ohyggligt intryck som en barnsbörd, denna förfärliga symfoni af skrik och smuts och blod.

Men först och sist själfva akten. Jag glömmer aldrig, då jag som barn för första gången under ett af de stora kastanjeträden på skolgården hörde en kamrat förklara »hur det går till». Jag ville inte tro det; det måste komma flera andra pojkar till och bekräfta det och skratta åt min dumhet, och jag trodde det knappt ändå, jag sprang min väg i fullt ursinne. Hade alltså far och mor gjort på det sättet? Och skulle jag själf göra så när jag blef stor, kunde jag inte slippa ifrån det?

Jag hade alltid känt ett stort förakt för de dåliga gossar, som brukade rita fula ord på väggarna och planken. Men i den stunden var det mig som om Gud själf hade ritat något fult på den blå vårhimmeln, och jag tror egentligen att det var då jag först började undra, om det verkligen fanns någon gud.

Ännu i dag har jag inte riktigt hämtat mig från min förvåning. Hvarför måste vårt släktes lif bevaras och vår längtan stillas just genom ett organ som vi flera gånger om dagen begagna till afloppsrör för orenlighet; hvarför kunde det icke ske genom en akt, som det låg värdighet och skönhet i på samma gång som den högsta vällust? En akt, som kunde utföras i kyrkan, inför allas ögon, likaväl som i mörkret och ensamheten?

Eller i ett rosentempel midt i solen, under körsång och dans af bröllopsskaran.

*

Jag vet inte hur länge jag har gått af och an genom rummen.

Det ljusnar därute nu, kyrktuppen blänker mot öster, sparfvarna pipa hungrigt och hvasst.

Besynnerligt, att det alltid går en rysning genom luften före soluppgången.

18 juni.

Det var litet svalare i dag, jag tog en ridtur för första gången på öfver en månad.

Hvilken morgon! Jag hade lagt mig tidigt kvällen förut och sofvit i ett hela natten. Jag sofver aldrig utan att drömma, men den nattens drömmar voro blå och lätta. Jag red utåt Haga rundt om ekotemplet, förbi koppartälten. Dagg och spindelväf öfver alla buskar och snår och ett stort sus genom träden. Deva var vid sitt käckaste lynne, jorden dansade fram under oss, ung och frisk som på skapelsens söndagsmorgon. Jag kom till ett litet värdshus; jag kände till det, jag var ofta där i våras under mina morgonridter. Jag satt af och tömde en flaska öl i ett enda drag, så tog jag den brunögda flickan om lifvet och svängde henne rundt ett hvarf, kysste henne på håret och red min kos.

Som det står i visan.

19 juni.

Så, fru Gregorius. Det var alltså ärendet. Litet ovanligt, det är sant.

Hon kom sent denna gång, mottagningstiden var förbi, och hon var ensam kvar i väntrummet.

Hon steg in till mig, mycket blek, hälsade och blef stående midt i rummet. Jag gjorde en gest åt en stol, men hon stod kvar.

– Jag narrades sist, sade hon. Jag är inte sjuk; jag är fullkomligt frisk. Det var något helt annat jag ville tala med doktorn om, jag kunde bara inte få fram det då.

En bryggarkärra skramlade förbi nere på gatan, jag gick fram och stängde fönstret och i den plötsliga tystnaden hörde jag henne säga, lågt och fast, men med en liten darrning på orden, som om hon var nära gråt:

– Jag har fått en så förfärlig afsky för min man.

Jag stod med ryggen mot kakelugnen. Jag böjde på hufvudet till tecken att jag följde med.

– Inte som människa, fortfor hon. Han är alltid god och vänlig mot mig; aldrig har han sagt mig ett hårdt ord. Men han inger mig en så förfärlig motvilja.

Hon drog djupt efter andan.

– Jag vet inte hur jag skall uttrycka mig, sade hon. Det som jag tänkte begära af doktorn är något så besynnerligt. Och det strider kanske alldeles mot hvad ni anser vara rätt. Jag vet ju inte hvad doktorn tänker om sådana saker. Men det finns något hos er som inger mig förtroende, och jag vet ingen annan som jag skulle kunna anförtro mig åt i det här fallet, ingen annan i hela världen som skulle kunna hjälpa mig. Skulle

doktorn inte kunna tala med min man? Kunde ni inte säga honom att jag lider af en sjukdom, något underlifslidande, och att han måste afstå från sina rättigheter, åtminstone för en tid?

Rättigheter. Jag for med handen öfver pannan. Jag ser rödt för ögonen, när jag hör det ordet nämnas i den betydelsen. Gud i himlen, hur har det gått till i människornas hjärnor, när de gjorde rättigheter och plikter af detta!

Det stod genast klart för mig, att här måste jag hjälpa, om jag kunde. Men jag fann icke strax något att säga, jag ville höra henne tala mera. Det är också möjligt, att min medkänsla för henne var blandad med en dosis rätt vanlig och enkel nyfikenhet.

– Förlåt, fru Gregorius, frågade jag, hur länge har ni varit gift?

– I sex år.

– Och har det som ni kallar er mans rättigheter alltid känts lika svårt för er som nu?

Hon rodnade litet.

– Det har alltid varit svårt, sade hon. Men nu på sista tiden har det blifvit mig outhärdligt. Jag förmår inte mera, jag vet inte hvad det skall bli af mig, om detta skall fortsätta.

– Men, inföll jag, pastorn är ju inte längre ung. Det förvånar mig att han vid sin ålder kan göra er så mycket ... förtret. Hur gammal är han egentligen?

– Femtiosex år, tror jag – nej, han är kanske femtiosju. Men han ser ju äldre ut.

– Men säg mig, fru Gregorius – har ni aldrig själf talat med honom om detta? Sagt honom hur mycket det plågar er, och bedt honom vänligt och vackert att skona er?

– Jo, en gång har jag bedt honom om det. Men han svarade med en förmaning. Han sade att vi inte kunde veta, om inte Gud har för afsikt att skänka oss ett barn, fast vi inte ha fått något hittills, och därför skulle det vara en mycket stor synd om vi slutade upp med det som Gud vill att vi skall göra för att få barn ... Och han har kanske rätt. Men det är så svårt för mig.

Jag kunde inte undertrycka ett leende. Hvilken inpiskad gammal skojare!

Hon såg mitt leende, och jag tror att hon missförstod det. Hon stod tyst ett ögonblick, som om hon betänkte sig; så började hon tala igen, lågt och darrande, medan rodnaden steg allt högre och mörkare öfver hennes hy.

– Nej, ni måste veta allt, sade hon. Ni har kanske redan gissat det, ni ser ju midt igenom mig. Jag begär ju att ni skall narras för min skull, då måste jag åtminstone vara uppriktig mot er. Ni får döma mig hur ni vill. Jag är en otrogen hustru. Jag tillhör en annan man. Och det är därför det har blifvit så förfärligt svårt för mig.

Hon undvek min blick, medan hon sade detta. Men jag, jag såg henne egentligen först nu. Nu först såg jag, att det stod en kvinna i mitt rum, en kvinna med hjärtat öfverfullt af lust och elände, en ung kvinnoblomma med doft af kärlek omkring sig och med blygselrodnad öfver att doften var så mäktig och stark.

Jag kände att jag bleknade.

Ändtligen såg hon upp och mötte min blick. Jag vet inte hvad hon trodde sig läsa i den, men hon kunde icke hålla sig upprätt längre, hon sjönk ner på en stol, skakande af gråt. Kanske trodde hon att jag tog hela saken

frivolt, kanske också att jag var likgiltig och hård och att hon till ingen nytta hade blottat sig för en främmande man.

Jag gick fram till henne, tog hennes hand, klappade den sakta: Seså, inte gråta, inte gråta mera nu. Jag vill hjälpa er. Jag lofvar er det.

– Tack, tack ...

Hon kysste min hand, hon vätte den med sina tårar. Bara en enda våldsam snyftning till, så lyste det upp ett leende genom gråten.

Jag måste också le.

– Men ni var dum som talade om det där sista, sade jag. Inte för att ni behöfver vara rädd att jag missbrukar ert förtroende; men sådant skall man hålla hemligt. Alltid, utan undantag, så länge man kan. Och jag hade naturligtvis hjälpt er ändå.

Hon svarade:

– Jag ville säga det. Jag ville, att någon som jag aktar högt och ser upp till skulle veta det och likväl inte förakta mig.

Så kom en lång historia: hon hade en gång för ungefär ett år sedan hört på ett samtal mellan mig och hennes man, pastorn – han var dålig, och jag var där på sjukbesök. Vi hade kommit att tala om prostitutionen. Hon mindes allt hvad jag hade sagt och repade upp det för mig – det var något mycket enkelt och vanligt, dessa stackars flickor äro också människor och böra behandlas som människor o. s. v. Men hon hade aldrig hört någon tala så förr. Sedan dess hade hon sett upp till mig, och det var därför hon nu hade fått mod att anförtro sig åt mig.

Allt det där hade jag glömt, totalt ... Gömdt i snö, kommer upp i tö.

Jag lofvade alltså att tala med hennes man ännu samma dag, och hon gick. Men hon hade glömt handskar och parasoll, hon kom tillbaka och hämtade dem och försvann igen. Hon strålade och lyste, glad och yr som ett barn, som har fått sin vilja fram och som väntar sig något mycket roligt.

*

Jag gick dit på eftermiddagen. Hon hade förberedt honom; det var öfverenskommet. Jag hade ett samtal med honom i enrum. Han var ännu gråare i ansiktet än vanligt.

– Ja, sade han, min hustru har ju redan sagt mig hur det står till. Jag kan inte säga hur ondt det gör mig om henne. Vi hade så innerligt hoppats och önskat, att vi en gång skulle få ett litet barn. Men jag vill inte vara med om skilda sofrum, det måste jag bestämdt säga ifrån. Det är ju så ovanligt i våra kretsar, det skulle bara ge anledning till prat. Och jag är ju för resten en gammal man.

Han hostade ihåligt.

– Ja, sade jag, jag betviflar naturligtvis inte att pastorn sätter sin hustrus hälsa framför allt annat. Och för öfrigt är det ju godt hopp om att vi skall kunna få henne frisk igen.

– Det ber jag till Gud om, svarade han. Men hur länge tror doktorn att det kan dra om?

– Det är svårt att säga. Men ett halft års absolut afhållsamhet blir säkert nödvändigt. Sedan få vi ju se ...

Han har ett par smutsbruna fläckar i ansiktet; de blefvo ännu mörkare och tydligare nu mot den färglösa hyn, och ögonen liksom krympte ihop.

*

Han har varit gift en gång förr; bra synd att hon dog, den första hustrun! I hans arbetsrum hänger det ett porträtt af henne i svartkritsförstoring: en simpel och knotig och »fromsinlig» pigtyp, inte alltför olik den goda Katarina von Bora.

Hon passade honom säkert. Synd att hon dog!

21 juni.

Hvem är den lycklige? Det har jag nu frågat mig sedan i förrgår.

Besynnerligt, att jag skulle få veta det så snart, och att det just skulle vara en ung man som jag känner, om än flyktigt. Det var Klas Recke.

Ja, ja, det är verkligen något helt annat än pastor Gregorius.

Jag mötte dem nyss, på min kvällspromenad. Jag gick utan mål genom gatorna i den varma rosenskymningen, gick och tänkte på henne, den lilla kvinnan. Jag tänker ofta på henne. Jag kom in på en tom och afsides gata – där såg jag dem plötsligt komma emot mig. De kommo ut ur en port. Jag drog hastigt upp näsduken och snöt mig för att dölja mitt ansikte. Det var för resten onödigt; han känner visst knappt igen mig, och hon såg mig icke, hon var blind af lycka.

22 juni.

Jag sitter och läser bladet som jag skref i går afton, läser det om och om igen, och jag säger till mig själf: så, gamle vän, du har alltså blifvit kopplare?

Dumheter. Jag har befriat henne ur något förfärligt. Jag kände det som något som måste göras.

Hvad hon så gör med sig själf är hennes sak.

23 juni.

Midsommarnatt. Ljusa, blå natt. Jag minns dig ju från barndomen och ungdomen som den lättaste, yraste, luftigaste af alla årets nätter, hvarför är du så kvaf och ängslande nu?

Jag sitter vid fönstret och tänker öfver mitt lif, forskar efter orsaken hvarför det kom att gå i en så helt annan fåra än alla de andras, så långt på sidan om allmänna vägen.

Låt mig tänka.

Nyss, då jag gick hemåt öfver kyrkogården, såg jag åter en af dessa scener, om hvilka de moraliska insändarna i pressen bruka säga, att de trotsa all beskrifning. Det är tydligt, att en drift, som kan förmå dessa stackars människor att väcka allmän förargelse på en kyrkogård, måste vara oerhördt mäktig och stark. Den drifver lättsinniga män till alla slags galenskaper, och hederliga och förståndiga män drifver den till att underkasta sig stora umbäranden och försakelser i andra hänseenden. Och den drifver kvinnorna till att öfvervinna den blygselkänsla, som all flickuppfostran i generationer efter generationer har varit anlagd på att väcka och förstärka, till att uthärda förfärliga kroppsliga lidanden, och ofta till att störta sig på hufvudet i

det djupaste elände.

Blott mig har den ännu icke drifvit till någonting. Hur är det möjligt?

Mina sinnen vaknade först sent, vid en tidpunkt då min vilja redan var en mans vilja. Jag var mycket ärelysten som barn. Jag vande mig tidigt vid självbehärskning, vid att göra skillnad mellan det, som var min innersta och konstanta vilja, och det som var viljan för stunden, ögonblickets lust; att lyssna till den ena rösten och att ringakta den andra. Jag har sedan märkt, att detta är något rätt sällsynt bland människorna, kanske mera sällsynt än talang och geni, och det förefaller mig därför ibland, som om jag egentligen borde ha blifvit något ovanligt och betydande. Jag var ju också ett stort ljus i skolan; ständigt yngst i klassen, student vid femton år och medicine licentiat vid tjugutre. Men där stannade jag. Inga fortsatta specialstudier, ingen doktorsdisputation. Folk ville nog låna mig pengar, hur mycket som helst nästan; men jag var trött. Jag kände ingen lust att specialisera mig ytterligare, och jag ville förtjäna mitt bröd. Skolgossens ärelystnad efter vackra betyg var mättad och dog bort, och besynnerligt nog, det kom aldrig en mans ärelystnad i stället. Jag tror det berodde på att det var då jag började tänka. Jag hade inte haft tid till det förut.

Men under hela den tiden låg mitt driftlif i en halfslummer, lefvande nog att väcka obestämda drömmar och begär, som hos en ung flicka, men icke mäktigt och bjudande som hos andra unga män. Och om jag också emellanåt vakade en natt igenom i heta fantasier, föreföll det mig dock alltid otänkbart att jag skulle kunna finna tillfredsställelse hos de kvinnor som mina kamrater besökte, kvinnor som de ibland hade pekat ut för mig på gatorna och som föreföllo mig motbjudande. Det gjorde väl också till, att min fantasi alltid hade fått växa på egen hand och sköta sig själf nästan utan all beröring med kamraternas. Jag var ju alltid så mycket yngre än de, jag förstod i början ingenting när de talade om sådana saker, och emedan jag ingenting förstod, vande jag mig att icke höra på. Så förblef jag »ren». Icke ens gossårens synder gjorde jag någonsin bekantskap med, visste knappt ens hvad det var. Jag hade ingen religiös tro som höll mig tillbaka, men jag gjorde mig drömmar om kärleken, o, mycket vackra drömmar, och jag var viss om att de skulle förverkligas en gång. Jag ville inte sälja min förstfödslorätt för en grynvälling, ville inte smutsa min hvita mössa.

Mina drömmar om kärleken – det tycktes mig en gång att de voro så nära, så nära att bli verklighet. Midsommarnatt, underliga bleka natt, alltid väcker du upp det minnet igen, det minnet som egentligen är mitt lifs enda, det enda som står när allting annat sjunker undan och blir stoft och ingenting. Och ändå var det så obetydligt, det som skedde. Jag var ute på min morbrors landtställe öfver midsommarhelgen.

Där var ungdom och dans och lekar. Bland ungdomsskaran fanns en flicka, som jag hade träffat några gånger förr, på bjudningar i familjer. Jag hade icke tänkt på henne mycket förut, men då jag nu såg henne där, rann det mig plötsligt i sinnet hvad en kamrat till mig hade sagt om henne en gång på en bjudning: den där flickan har allt ett godt öga till dig, hon har suttit och sett på dig hela kvällen. Detta erinrade jag mig nu, och fast jag inte trodde det utan vidare, gjorde det i alla fall att jag såg mera på henne än jag kanske annars skulle ha gjort, och jag märkte också att hon såg på mig ibland. Hon var kanske inte vackrare än många andra, men hon stod i de tjugu årens fulla blomma, och hon hade ett tunnt hvitt bluslif öfver det unga bröstet. Vi dansade några gånger med hvarandra kring majstången. Inemot midnatt gingo vi allesammans upp på ett berg för att se på utsikten och tända ett midsommarbål, och det var meningen att vi skulle stanna där tills solen gick upp. Vägen gick genom skogen mellan höga raka tallar; vi gingo par om par, och jag gick med henne. Då hon snubblade mot en trädrot i skogsdunklet räckte jag henne min hand, det gick en ilning af glädje igenom mig då jag kände hennes lilla mjuka, fasta, varma hand i min, och jag behöll den sedan också där vägen blef jämn och lätt. Hvad talade vi om? Jag vet inte, inte ett ord har stannat i mitt minne, jag minns bara att det gick som en hemlig ström af tyst och beslutsam hängifvenhet genom hennes röst och genom alla hennes ord, som om detta att hon gick där i skogen hand i hand med mig var något som hon länge hade drömt om och hoppats på. Vi kommo upp på berget, andra ungdomar voro där före oss och hade redan tändt bålet, och vi lägrade oss i grupper och parvis här och där. Från andra höjder och berg flammade andra eldar.

Öfver oss hängde rymden stor och ljus och blå, nedanför lågo vikarna och sunden och den vida fjärden isigt blanka och djupa. Jag höll ännu alltjämt hennes hand i min, jag tror också att jag vågade smeka den sakta. Jag betraktade henne förstulet och såg, att hennes hy glödde i nattens blekhet och ögonen stodo fulla af tårar, men hon grät icke, hon andades jämnt och lugnt. Vi sutto tysta, men inom mig sjöng det, en sång, en gammal visa som kom för mig, jag vet inte hur:

Det brinner en eld, han brinner så klart, han flammar som tusen kransar – skall jag in i elden gå och med min käraste dansa?

Vi sutto länge så. En och annan af de andra reste sig och gick hemåt, och jag hörde någon säga: det är stora moln i öster, vi få inte se någon soluppgång. Skaran på berget glesnade, men vi sutto kvar, till sist voro vi ensamma. Jag såg på henne länge, och hon mötte stadigt min blick. Då tog jag hennes hufvud mellan mina händer och kysste henne, en lätt och oskyldig kyss. I detsamma var det någon som ropade henne, hon ryckte till, gjorde sig lös och sprang sin väg, sprang på lätta fötter nedåt genom skogen.

Då jag hann upp henne var hon redan bland de andra, jag kunde bara trycka hennes hand i tysthet, och hon tryckte min tillbaka. Därnere på ängen gick dansen ännu kring majstången, pigor och drängar och herrskapsfolkets ungdom om hvarandra, som det brukas den enda natten på året. Jag förde henne i dansen på nytt, en vild och yr dans blef det; det var redan full dager, men med midsommarnattens häxeri ännu kvar i luften, hela jorden dansade under oss, och de andra paren susade förbi än högt öfver oss, än långt nedanför, allt gick upp och ner och rundt omkring. Så kommo vi till sist ut ur de dansandes hvirfvel, vi vågade icke se på hvarandra men smögo oss bort tillsammans utan ett ord, bakom en syrenhäck. Där kysste jag henne åter. Men det var något annat nu, hennes hufvud låg tillbakalutadt mot min arm, hon slöt ögonen, och hennes mun blef ett lefvande väsen under min kyss. Jag tryckte min hand mot hennes bröst, och jag kände hennes hand lägga sig öfver min – kanske var det hennes mening att värja sig, att föra undan min hand, men i verkligheten tryckte hon den blott hårdare mot sitt bröst. Men under tiden steg det ett skimmer öfver hennes ansikte, först svagt, sedan starkare, till sist som ett våldsamt eldsken, hon öppnade ögonen men måste sluta dem på nytt, bländad, och när vi så ändtligen hade kysst den långa kyssen till slut, stodo vi kind mot kind och stirrade häpna rakt in i solen, som bröt fram ur molnskockarna i öster.

Sedan såg jag henne aldrig mera. Det är tio år sedan dess, tio år just i natt, och ännu i dag blir jag sjuk och galen när jag tänker på detta.

Vi stämde inte något möte till dagen därpå, vi tänkte inte på det. Hennes föräldrar bodde på ett ställe i närheten, och vi togo det som något självklart att vi skulle träffas och vara tillsammans dagen därpå, alla dagar, hela lifvet. Men nästa dag blef en regndag, den gick utan att jag såg henne, och på kvällen måste jag resa in till staden. Där läste jag ett par dagar senare i en tidning, att hon var död. Drunknad under badning, hon och en annan ung flicka.

– – – Ja, ja, det är nu tio år sedan dess.

Jag var bedröfvad först. Men jag måste egentligen vara en rätt stark natur. Jag arbetade som förut, jag tog min examen på hösten. Men jag led också. Jag såg henne för mig om natten, ständigt. Jag såg den hvita kroppen ligga bland sjögräs och slam och lyftas upp och ner af vattnet. Ögonen stodo vidöppna, och öppen stod munnen som jag hade kysst. Så kom det människor i en båt, med en dragg. Och draggen fäste sin klo i hennes bröst, i samma unga flickbröst som min hand hade smekt så nyss.

Det drog lång tid om efter detta, innan jag åter kände något af att jag var man och att det fanns kvinnor till i världen. Men då var jag härdad. Nu hade jag dock en gång känt en gnista från den stora flamman, och jag var mindre än någonsin böjd för att hålla tillgodo med talmikärlek. Andra må vara mindre nogräknade i den punkten, det får bli deras sak, och jag vet inte om hela frågan har någon så stor betydelse. Men jag kände,

att den hade betydelse för mig. Och det vore dock väl naivt att tro, att icke en mans vilja skulle kunna reglera dessa bagateller, om blott viljan finns där. Käre Martin Luther, du pastor Gregorius' värdige lärofader, hvilken syndare i köttet måste du inte ha varit, eftersom du pratade så mycket dumheter när du kom in på det kapitlet. Men du var dock uppriktigare än dina bekännare nu för tiden, och det skall man väl alltid hålla dig räkning för.

Så gick då år efter år, och lifvet drog mig förbi. Jag såg många kvinnor som tände min längtan på nytt, men just de kvinnorna märkte aldrig mig, det var som om jag inte fanns till för dem. Hur kom det sig? Jag tror att jag förstår det nu. En kvinna, som älskar, har just den förtrollning öfver sin gång och sin hy och öfver hela sitt väsen, som tar mig fången. Det var alltid sådana kvinnor som tände mitt begär. Men eftersom de redan älskade andra män, kunde de ju icke se mig. Andra sågo i stället på mig; jag var ju utexaminerad läkare vid unga år och med början till en god praktik, jag ansågs följaktligen för ett utmärkt parti och blef naturligtvis föremål för en hel del efterhängsenhet. Men det var nu alltid spilld möda.

Ja, åren gingo, och lifvet drog mig förbi. Jag verkar i mitt kall. Människorna komma till mig med sina sjukdomar, alla sorter, och jag kurerar dem så godt jag kan. Några bli friska, andra dö, de flesta släpa sig vidare med sina krämpor. Jag gör inga underkurer; en och annan, som jag icke har kunnat hjälpa, har vändt sig från mig till kloka gubbar och till notoriska charlataner, och blifvit frisk. Men jag tror att man anser mig för en samvetsgrann och försiktig läkare. Snart är jag väl den typiske husläkaren, han med den stora erfarenheten och den lugna, förtroendeväckande blicken. Människorna skulle kanske ha mindre förtroende för mig om de visste hur illa jag sofver.

Midsommarnatt, ljusa blå natt, du var ju dock förr så lätt och luftig och yr, hvarför ligger du nu som en ångest öfver mitt bröst?

28 juni.

På min kvällspromenad i afton kom jag förbi Grand Hôtel; där satt Klas Recke vid ett bord på trottoaren, ensam med en whisky. Jag fortsatte ännu några steg, så vände jag om och tog plats vid ett bord i närheten för att iakttaga honom. Han såg mig icke, eller ville icke se mig. Den lilla kvinnan har naturligtvis berättat för honom om sitt besök hos mig och om det lyckliga resultatet – för det senare är han förmodligen tacksam, men det gör honom kanske litet obehag att veta, att det finns en som är invigd i hemligheten. Han satt orörlig och såg ut öfver strömmen och rökte på en mycket lång och smal cigarr.

Det gick en tidningspojke förbi; jag köpte ett Aftonblad att begagna till skyddande förklädnad och betraktade honom öfver tidningskanten. Och åter for det igenom mig samma tanke som då jag för många år sedan såg honom för första gången: hvarför har den mannen fått just det ansikte, som jag borde ha haft? Så ungefär skulle jag se ut, om jag kunde göra om mig själf. Jag, som på den tiden led så bittert af att jag var ful som hin onde. Nu gör det mig detsamma.

Jag har knappt sett en vackrare man. Kalla, ljusgrå ögon, men i en inramning som gör dem drömmande och djupa. Alldeles raka och horisontala ögonbryn, som gå långt bortåt tinningarna; en marmorhvit panna, ett mörkt och rikt hår. Men i ansiktets nedra hälft är munnen det enda som är fullkomligt vackert, eljest finns där några små bizarrerier, en oregelbunden näsa, en mörk och liksom förbränd hy, kort sagdt allt som behöfs för att rädda honom från det slags felfria skönhet, som mest väcker löje.

Hur ser den mannen ut inuti? Det vet jag så godt som ingenting om. Jag vet bara att han gäller för att vara ett mycket godt hufvud, ur vanlig karriärsynpunkt sedt, och jag tror mig minnas, att jag oftare har sett honom i sällskap med hans öfverordnade i departemanget, där han tjänstgör, än med hans jämnåriga kamrater.

Det for hundra tankar igenom mig när jag såg på honom, där han satt orörlig med blicken ut i det obestämda – sitt glas rörde han icke, och cigarren höll på att slockna. Hundra gamla drömmar och fantasier vaknade på nytt, när jag tänkte på det lif som är hans och jämförde det med mitt eget. Ofta har jag sagt till mig själf: begäret är det ljufvaste i världen och det enda som en liten smula kan förgylla upp detta eländiga lif; men begärets tillfredsställelse måtte det inte vara mycket bevändt med, att döma af alla dessa konsuler och generalkonsuler som i den vägen icke neka sig något och som likväl aldrig ha ingifvit mig någon afund. Men när jag ser en man sådan som han därborta, känner jag en bitter afund längst inne. Det problem, som förgiftade min ungdom och som tynger mig ännu långt in i mannaåren, har för honom löst sig af sig själf. Det är sant, det har det väl också gjort för de flesta andra, men den lösningen på problemet inger mig icke afund, utan äckel, eljest skulle det för länge sedan vara löst också för mig. Men honom har kvinnornas kärlek ända från början fallit till som en naturlig rätt, aldrig har han stått i valet mellan hunger och ruttet kött. Jag tror knappt heller att han någonsin har hunnit med att tänka särdeles mycket, aldrig har han fått tid att låta reflexionen drypa gift i sitt vin. Han är lycklig, och honom afundas jag.

Och jag tänkte också med en frysning på henne, på Helga Gregorius, jag såg hennes lyckodränkta blick genom skymningen. Ja, de två höra ihop, det är naturligt urval. – Gregorius; hvarför skall hon släpa det namnet och den människan med sig genom lifvet? Det är ju meningslöst.

Det började skymma, det föll ett rödt aftonsken öfver den sotflammiga slottsfasaden. Det gick människor förbi på trottoaren; jag lyssnade till deras röster, det var magra yankees med sin suddiga slang, små feta handelsjudar med sina nasaltoner och vanligt borgarfolk med belåtna lördagsaftonstonfall i rösten. En och annan nickade åt mig och jag nickade tillbaka, en och annan lyfte på hatten, och jag lyfte på min hatt. Några bekanta slogo sig ned vid ett bord alldeles intill mitt, det var Martin Birck och Markel och en tredje herre, som jag har träffat någon gång, men hvars namn jag har glömt eller kanske aldrig vetat – han är mycket flintskallig, och när jag har träffat honom förut har det varit inomhus, därför kände jag inte igen honom förr än han tog av sig hatten för att hälsa. Recke nickade åt Markel, som han känner, och reste sig strax efteråt för att gå. Då han kom nära mitt bord, tycktes han plötsligt känna igen mig och hälsade ytterst artigt, men litet främmande. Vi voro du i Uppsala, men det har han glömt.

Sällskapet bredvid började genast tala om honom, så snart han var utom hörhåll, och jag hörde den flintskallige herrn vända sig till Markel och fråga:

– Jaså, du känner den där Recke, det lär ju vara en framtidsman – det sägs att han är ärelysten?

Markel: – Ja, ärelysten ...Om jag skall kalla honom ärelysten så är det väl mest för vår stora vänskaps skull, annars uttrycker man sig nog riktigare om man säger, att han vill komma fram. Ärelystnad är något så sällsynt. Vi ha vant oss att kalla en person för ärelysten om han vill bli statsråd. Statsråd, hvad är det? Inkomster som en mindre grosshandlare och knappt så mycket makt att han kan hjälpa fram sina släktingar, långt mindre drifva igenom sina idéer, om han har några. Det hindrar naturligtvis inte att jag själf gärna skulle vilja bli statsråd, det är ju alltid en förmånligare plats än den jag har – men man skall bara inte kalla det ärelystnad. Det är något annat. På den tiden då jag var ärelysten gjorde jag upp en för resten mycket vackert uttänkt plan att eröfra hela jorden och ordna om förhållandena, så att allt blef som det skulle vara; och när det så till sist blef så bra, att det nästan började bli tråkigt, då skulle jag stoppa på mig så mycket pengar jag behöfde och smyga mig bort, försvinna i någon millionstad och sitta i ett kaféhörn och dricka absint och ha min glädje af att se på hur galet allting gick sedan jag drog mig tillbaka ... Men jag tycker nu om Klas Recke i alla fall, därför att han är vacker, och därför att han har en ovanlig talang att ställa det litet hyggligt och trefligt för sig här i jämmerdalen.

Ja, Markel; han är sig lik i det hela. Han är politiker i en stor tidning nu och skrifver ofta i upprymd sinnesstämning artiklar, som äro ämnade att läsas på allvar och som ibland också förtjäna det. Litet orakad

och ruggig om förmiddagarna, men alltid elegant om kvällarna och med ett humör, som lyser upp samtidigt med gaslyktorna. Bredvid honom satt Birck med frånvarande ögon, klädd i en stor regnkappa midt i värmen; han drog den omkring sig med en frusen gest.

Markel vände sig till mig och frågade vänligt om jag ville slå mig ner i en utvald krets af gamla alkoholister. Jag tackade och svarade, att jag strax skulle gå hem. Det var också min mening, men jag kände i verkligheten ingen längtan efter mina ensamma rum, jag satt ännu länge kvar och lyssnade till musiken från Strömparterren, som tydlig och stark trängde fram genom den kvällstysta staden, och jag såg hur slottet speglade sina blinda och stirrande fönsterrader i strömmen – ty det är ingen ström just nu, den ligger blank som en skogstjärn. Och jag såg på en liten blå stjärna som stod och darrade öfver Rosenbad. Jag hörde också på samtalet vid bordet bredvid. De talade om kvinnorna och om kärleken, och frågan gällde, hvad som är den viktigaste förutsättningen för att man skall kunna ha riktigt roligt med en kvinna.

Den flintskallige herrn sade: Att hon är sexton år, att hon är svarthårig och mager, och att hon har ett hett blod.

Markel, med ett drömmande uttryck: Att hon är tjock och mullig.

Birck: Att hon håller af mig.

2 juli.

Nej, detta börjar bli ohyggligt. Åter stod fru Gregorius i mitt rum i dag, vid tiotiden på morgonen. Hon såg blek och förstörd ut, och ögonen stirrade så stora emot mig. Hur är det, frågade jag ovillkorligen, hvad har händt – har det händt något?

Hon svarade, lågt:

– I natt tog han mig med våld. Så godt som med våld.

Jag satte mig i min stol vid skrifbordet, min hand fingrade visst med en penna och en papperslapp, som om jag tänkte skrifva ett recept. Hon satte sig i ett soffhörn. – Stackars liten, sade jag, liksom för mig själf. Jag kunde icke hitta på något annat att säga.

Hon sade:

– Jag är gjord att trampas på.

Vi tego ett ögonblick, så började hon berätta. Han hade väckt henne midt i natten. Han hade inte kunnat somna. Han tiggde och bad; han grät. Han talade om att hans salighet stod på spel, han visste inte hvilka svåra synder han kunde komma att begå, om hon inte gjorde honom till viljes. Det var hennes plikt att göra det, och plikten gick före hälsan. Gud skulle hjälpa dem, Gud skulle göra henne frisk i alla fall.

Jag satt stum af häpnad.

– Är han då en hycklare? frågade jag.

– Jag vet inte. Nej, det tror jag inte. Men han har vant sig att begagna Gud till allt möjligt, som det bäst passar sig för honom. Det göra de alltid, jag känner ju så många präster. Jag hatar dem. Men han är ingen hycklare, tvärtom, han har visst alltid ansett det som något själfklart att hans religion är den rätta, och snarare tror han att de som förkasta den måste vara bedragare, elaka människor, som ljuga med flit för att föra andra i fördärfvet.

Hon talade lugnt, bara med en liten darrning i rösten, och det hon sade öfverraskade mig på ett sätt; jag hade icke vetat förr, att denna lilla kvinnovarelse tänkte, att hon kunde bedöma en man, sådan som den hon talade om, så klart och liksom utifrån, fast hon ju måste känna ett dödligt hat till honom, en djup vämjelse. Jag kände vämjelsen och hatet i hennes rösts darrning och i alla hennes ord, och det smittade också mig, medan hon berättade saken till slut: hon ville stiga upp, klä på sig, gå ut, gå ute på gatan hela natten tills det blef morgon; men han höll henne fast, och han var stark, han släppte henne icke – – –

Jag kände att jag blef het, mina tinningar bultade. Jag hörde en röst inom mig så tydligt, att jag nästan blef rädd för att jag tänkte högt, en röst som hviskade mellan tänderna: Akta dig, präst! Jag har lofvat den lilla kvinnan där, den lilla kvinnoblomman med det ljusa silkeshåret, att jag skall skydda henne mot dig. Akta dig, ditt lif är i min hand om jag vill, jag kan göra dig salig förr än du önskar. Akta dig, präst, du känner mig inte, mitt samvete har inte den ringaste likhet med ditt, jag är min egen domare, jag är af en människosort som du inte anar att den finns till!

Satt hon verkligen och lyssnade till mina hemliga tankar? Det gick en liten isning igenom mig, när jag plötsligt hörde henne säga:

– Jag skulle kunna mörda den mannen.

– Kära fru Gregorius, svarade jag småleende, det är ju ett talesätt naturligtvis, men man bör inte begagna det ens som sådant.

Jag hade så när sagt: allra minst som sådant.

– Men – fortsatte jag nästan i samma andedrag, för att vika in på ett annat ämne – men säg mig, hur gick det egentligen till att ni blef gift med pastor Gregorius? Påtryckning från föräldrarna, eller kanske ett litet konfirmationssvärmeri?

Hon skakade till som af en frysning.

– Nej, ingenting af allt detta, sade hon. Det skedde så besynnerligt, det var ingenting sådant som ni kan gissa er till eller förstå af er själf. Jag var naturligtvis aldrig kär i honom, aldrig det ringaste. Inte ens den vanliga flickförtjusningen för konfirmationsprästen – ingenting alls. Men jag skall försöka berätta och förklara alltsammans för er.

Hon makade sig längre in i soffhörnet och satt där hopkrupen som en liten flicka. Och med en blick, som såg förbi mig och ut i det obestämda, började hon tala.

– Jag var så lycklig i min barndom och min första ungdom. Den tiden står för mig som en saga, när jag tänker på den. Alla tyckte om mig, och jag höll af alla och trodde alla om godt. Så kom den där åldern, ni vet. Men det gjorde ingen förändring i början, jag var ännu alltjämt lycklig, ja lyckligare än förut – ända till mitt tjugonde år. En ung flicka har också sin sinnlighet, det förstår ni nog, men i den allra första ungdomen gör den henne bara lycklig. Åtminstone var det så med mig. Blodet sjöng i mina öron, och jag sjöng också själf – sjöng ständigt, när jag gick i mina sysslor i hemmet, och smågnolade när jag gick på gatan ... Och jag var jämt förälskad. Jag hade växt upp i ett mycket religiöst hem; men jag trodde ändå inte att det var någon så förfärligt svår synd att kyssas. När jag var förälskad i någon ung man och han kysste mig, så lät jag det ske. Jag visste ju också att det fanns något annat, som man måste akta sig för och som var en förfärlig synd, men det stod för mig som något så oklart och aflägset, och det frestade mig inte. Nej, inte alls; jag förstod inte ens att det kunde fresta någon, jag trodde bara att det var något som man måste underkasta sig när man var gift och skulle ha barn, men ingenting som kunde ha någon betydelse i och för sig. Men när jag var tjugu år blef jag mycket förälskad i en man. Han såg bra ut och var god och fin – åtminstone trodde jag det då, och

jag tror det ännu när jag tänker på honom. Ja, det måste han vara – han gifte sig sedan med en ungdomsväninna till mig, och han har gjort henne mycket lycklig. – Det var en sommar vi träffades, på landet. Vi kysstes. En dag förde han mig med sig långt in i skogen. Där försökte han förföra mig, och det var nära att han hade lyckats. O, om han hade lyckats, om jag inte hade sprungit min väg – hvad allting kunde vara annorlunda då mot nu! Då hade jag kanske blifvit gift med honom – åtminstone hade jag aldrig blifvit gift med den, som nu är min man. Jag hade kanske fått små barn och ett hem, ett verkligt hem; aldrig hade jag då behöft bli en otrogen hustru. – Men jag blef alldeles vild af blygsel och förskräckelse, jag vred mig ur hans armar och sprang min väg, sprang för brinnande lifvet.

Det kom en förfärlig tid sedan. Jag ville inte se honom mera, vågade inte se honom. Han sände mig blommor, han skref bref på bref och bad mig förlåta. Men jag trodde att han var en usling; brefven svarade jag inte på, och blommorna kastade jag ut genom fönstret. – Men jag tänkte på honom, ständigt. Och nu var det inte längre bara kyssar jag tänkte på; nu visste jag hvad frestelsen var. Jag kände det som om det hade försiggått en förändring med mig, fast ingenting hade skett. Jag föreställde mig att man kunde se det på mig. Ingen kan förstå hur jag led. På hösten, när vi hade flyttat in till staden, var jag ute och gick ensam en eftermiddag i skymningen. Blåsten pep kring husknutarna, och det föll en regndroppe då och då. Jag kom in på den gatan, där jag visste att han bodde, och förbi huset. Jag stannade och såg att det lyste i hans fönster, jag såg hans hufvud i lampskenet, lutadt öfver en bok. Det drog mig som magnet, jag tyckte att det skulle vara så bra att vara därinne, hos honom. Jag smög mig in genom porten och uppför halfva trappan – där vände jag om.

Om han hade skrifvit till mig i de dagarna, skulle jag ha svarat. Men han hade tröttnat på att skrifva och aldrig få svar, och sedan träffades vi aldrig – inte på många år, och då var ju allting så annorlunda.

Jag har visst redan sagt er, att jag var mycket religiöst uppfostrad. Nu sjönk jag alldeles ner i religionen, jag blef sjuksköterskeelev, men måste sluta därför att min hälsa hade blifvit klen; så var jag åter hemma, gick i mina sysslor där i hemmet som förut och drömde och längtade och bad Gud befria mig från mina drömmar och min längtan. Jag kände att det som var var outhärdligt, att en förändring måste ske. Så en dag fick jag veta af far, att pastor Gregorius hade begärt mig till hustru. Jag stod alldeles häpen, han hade aldrig närmat sig till mig på något sådant sätt att jag kunnat ana något. Han hade umgåtts länge hos oss, mor beundrade honom, och far var lite rädd för honom, tror jag. Jag gick in i mitt rum och grät. Det var alltid något hos honom som bjöd mig emot på ett särskildt sätt, och jag tror att det just var detta som gjorde att jag till sist bestämde mig för att säga ja. Ingen lade något tvång på mig, ingen öfvertalade mig. Men jag trodde att det var Guds vilja. Man hade ju lärt mig att tro, att Guds vilja alltid var det, som allra mest bjöd vår egen vilja emot. Ännu natten förut hade jag ju legat vaken och bedt till Gud om befrielse och ro. Jag trodde nu, att han hade hört mina böner – på sitt sätt. Jag tyckte mig se hans vilja lysa alldeles klart för mina ögon. Jag trodde, att vid den mannens sida skulle min längtan slockna och mina begär dö bort, och att det var på det sättet Gud hade ordnat det för mig. Och att han var en god och bra man var jag ju säker på, eftersom han var präst.

Det gick ju annorlunda. Han kunde icke döda mina drömmar, han kunde bara smutsa dem. I stället dödade han så småningom min tro. Det är det enda jag kan tacka honom för, ty jag längtar inte tillbaka till den. När jag nu tänker på den, förefaller den mig bara besynnerlig. Allt det som man längtade efter, allt som var ljuft att tänka på, det var synd. En mans famntag var synd, om man längtade efter det och gärna ville det; men om man fann det osköntoch motbjudande, ett gissel, en plåga, ett äckel – då var det synd att icke vilja det! Säg, doktor Glas, är inte det besynnerligt?

Hon hade talat sig varm och het. Jag nickade åt henne öfver glasögonen:

– Jo, nog är det besynnerligt.

– Eller säg, tror ni att min kärlek nu är synd? Den är inte bara lycka, den är kanske mera ångest, men tror ni att den är synd? Om den är synd, då är allt hos mig synd, eftersom jag inte kan upptäcka något hos mig, som är bättre eller värdefullare än den. – Men det förvånar er kanske att jag sitter här och talar med er om detta. Jag har ju nu en annan att tala med. Men när vi träffas är tiden så kort, och han talar så litet med mig – hon rodnade plötsligt – han talar så litet med mig om det, som jag mest tänker på.

Jag satt lugn och tyst med hufvudet i handen och betraktade henne genom halfslutna ögonlock, där hon satt i mitt soffhörn, blommande röd under det stora gula håret. Jungfru Sammetskind. Och jag tänkte: om det nu vore för mig hon kände så, att tiden icke räckte till för att tala. När hon nu börjar tala härnäst – så tänkte jag – då går jag fram till henne och sluter till hennes mun med en kyss. Men hon satt tyst nu. Dörren stod halföppen till det tomma väntrummet, och jag hörde min hushålllerskas steg i korridoren.

Jag bröt tystnaden:

– Men säg mig, fru Gregorius – har ni aldrig tänkt på skilsmässa? Ni är ju inte bunden vid er man af något ekonomiskt nödtvång – er far lämnade ju förmögenhet efter sig, ni var enda barnet, och er mor lefver ännu, i goda omständigheter, inte sant?

– Ack, doktor Glas, ni känner honom inte. Skilsmässa – en präst! Han skulle aldrig gå in på det, aldrig, hvad jag än gjorde, hvad som än hände. Han skulle hellre »förlåta» mig sju och sjuttio resor, och upprätta mig och allt möjligt ... Han skulle vara i stånd till att hålla förböner för mig i kyrkan. – Nej, jag är gjord att trampas på.

Jag reste mig:

– Ja, kära fru Gregorius, hur vill ni att jag skall göra nu? Nu ser jag ingen utväg mera.

Hon skakade rådvill på hufvudet.

– Jag vet inte. Jag vet ingenting mera. Men jag tror att han kommer hit till doktorn i dag, för sitt hjärta; han talade om det i går. Kunde ni inte säga honom något ännu en gång? Men naturligtvis utan att låta honom ana att jag har varit här i dag och talat med er om detta?

– Ja – vi få se.

Hon gick.

Då hon hade gått, tog jag till ett häfte af en facktidskrift för att förströ mig. Men det hjälpte inte, jag såg henne alltjämt för mig, såg henne sitta uppkrupen där i soffhörnet och berätta om sitt öde och om hur det gick till, att hon råkade komma så alldeles på galen kant här i världen. Hvems var felet? Var det den mannens, som ville förföra henne i skogen en sommardag? Ack, hvad har mannen för uppgift gent emot kvinnan annat än att förföra henne, det må nu ske i skogen eller i brudsängen, och sedan hjälpa och stödja henne i allt, som följer af förförelsen. Hvems var då felet – var det prästens? Han hade ju bara begärt henne, som myriader män ha begärt myriader kvinnor, begärt henne i tukt och ära till på köpet, som det heter på hans besynnerliga språk – och hon hade samtyckt, utan att veta eller förstå, bara i förtviflan och under påverkan af den besynnerliga begreppsförvirring som hon hade växt upp i. Hon var inte vaken då hon gifte sig med den människan, hon gjorde det i sömnen. I drömmen sker ju ofta de besynnerligaste saker, och de förefalla fullkomligt naturliga och vanliga – i drömmen. Men då man vaknar och erinrar sig hvad man har drömt, häpnar man och gapskrattar eller ryser. Nu har hon vaknat! Och föräldrarna, som dock borde ha vetat hvad ett äktenskap är och som likväl gåfvo sitt samtycke och kanske till och med voro förtjusta och kände sig smickrade – voro de vakna? Och prästen själf: hade han inte den ringaste känsla af det onaturliga och groft oanständiga i sitt förehafvande?

Aldrig har jag haft en så stark känsla af att moralen är en karusell, som går rundt. Det visste jag egentligen förut, men jag hade alltid tänkt mig, att svängningstiderna måste vara sekler eller tidehvarf – nu föreföllo de mig som minuter och sekunder. Det skimrade för mina ögon, och som den enda ledtråden genom häxdansen förnam jag åter en gång rösten i mitt inre, rösten som hviskade mellan tänderna: akta dig, präst!

*

Mycket riktigt. Han kom på mottagningstimmen. Det klack till i mig af en plötslig och hemlig munterhet, när jag öppnade dörren och såg honom sitta därute i väntrummet. Det var bara en patient före honom, en gammal fru som ville ha ett recept förnyadt – så blef det hans tur. Han bredde ut rockskörten och tog med långsam värdighet plats i samma soffhörn, där hans hustru hade suttit uppkrupen några timmar förut.

Han började naturligtvis med att prata en massa strunt, som vanligt. Det var nattvardsfrågan han underhöll mig med. Hjärtfelet kom bara fram i förbigående, i en bisats, och jag fick det intrycket att han egentligen hade kommit för att höra min mening som läkare angående den heliga nattvardens hälsofarlighet, som nu är under debatt i alla tidningar till omväxling med storsjöodjuret. Jag har inte följt med denna diskussion, jag har nog då och då sett en artikel om saken i en tidning och läst den till hälften, men jag var långt ifrån orienterad i ämnet, och det blef i stället pastorn som fick utveckla frågans läge för mig. Hvad skall man göra för att förebygga smittoöfverföring vid kommunionen? Det var frågan. Pastorn beklagade mycket att en sådan fråga hade blifvit väckt; men nu var den en gång väckt och måste besvaras. Man kunde tänka sig åtskilliga lösningar på frågan. Det enklaste vore kanske att det för hvarje kyrka anskaffades ett antal små bägare, som af klockaren kunde rengöras vid altaret efter hvar omgång – men det skulle bli dyrt; kanske till och med omöjligt för fattiga landsförsamlingar att anskaffa ett tillräckligt antal silfverbägare.

Jag anmärkte i förbigående, att det i vår tid, då det religiösa intresset befinner sig i stadigt stigande, och då det anskaffas massor af silfverbägare till hvarenda velocipedtäflan, väl inte borde vara omöjligt att anskaffa alldeles likadana bägare till ett religiöst ändamål. För resten kan jag inte erinra mig, att det i instiftelseorden till nattvarden förekommer ett enda ord om silfver, men den reflexionen behöll jag för mig själf. – Vidare hade man tänkt sig den möjligheten – fortfor prästen – att hvarje nattvardsgäst kunde medföra sin bägare eller sitt glas. Men hur skulle det se ut, om den rike kom med en konstnärligt arbetad silfverbägare och den fattige måhända med ett brännvinsglas?

Jag tyckte för min del att det kunde se ganska pittoreskt ut, men jag teg och lät honom fortsätta. – Vidare hade en präst af den moderna, frisinnade riktningen föreslagit att taga in vår frälsares blod i kapslar. – Jag undrade först om jag hade hört rätt: i kapslar, som ricinolja? – Ja, i kapslar, kort sagdt. Och slutligen hade en hofpredikant konstruerat en alldeles ny sorts nattvardskalk, tagit ut patent på den och bildat ett aktiebolag – pastorn beskref den utförligt för mig, den tycktes vara byggd på ungefär samma idé som trolleriprofessorernas glas och buteljer. – Nå, pastor Gregorius är för sin del ortodox och inte det ringaste frisinnad, dessa nyheter förefalla honom därför allesammans högst betänkliga, men bacillerna äro ju också betänkliga, och hvad skall man göra?

Bacillerna – det gick upp ett ljus för mig då jag hörde honom uttala detta ord. Jag kände alldeles tydligt igen tonfallet, jag erinrade mig att jag hade hört honom tala om baciller någon gång förut, och det stod med ens klart för mig, att han led af den sjukdom som kallas bacillskräck. Bacillerna stå tydligen i hans ögon på något mystiskt sätt utanför både religionen och den sedliga världsordningen. Det kommer sig af att de äro så nya. Hans religion är gammal, nära nitton hundra år, och den sedliga världsordningen daterar sig åtminstone från århundradets början, från den tyska filosofin och Napoleons fall. Men bacillerna ha kommit öfver honom på hans ålderdom, alldeles oförberedt. De ha i hans föreställning först i dessa yttersta dagar börjat sin obehagliga verksamhet, och det har aldrig fallit honom in, att det efter allt att döma fanns massor af baciller också i det enkla lerkrus, som gick bordet rundt vid afskedsmåltiden i Getsemane.

Omöjligt att afgöra, om han är mera får än räf.

Jag vände honom ryggen och lät honom prata medan jag ordnade något i mitt instrumentskåp. Jag bad honom i förbigående att taga af rock och väst, och hvad nattvardsfrågan beträffar bestämde jag mig utan långt betänkande för att ge mitt förord åt metoden med kapslarna.

– Jag medger, sade jag, att denna idé i första ögonblicket föreföll litet stötande till och med för mig, oaktadt jag inte kan skryta med någon särskildt varm religiositet. Men vid närmare eftertanke måste alla betänkligheter förfalla. Det väsentliga i nattvarden är ju inte brödet och vinet, inte ens kyrksilfret, utan tron; och den äkta tron får naturligtvis inte låta påverka sig af sådana yttre ting som silfverpokaler och gelatinkapslar ...

Under de sista orden satte jag stetoskopet till hans bröst, bad honom att vara tyst en liten stund och lyssnade. Det var ingenting märkvärdigt jag fick höra, bara den lilla oregelbundenhet i hjärtrörelserna som är så vanlig hos en äldre man, när han fått den vanan att äta litet mera till middagen än han behöfver och att sedan rulla ihop sig på en soffa och sofva. Det kan komma ett slaganfall en dag, det vet man aldrig, men det är ingen nödvändighet eller ens någon särskildt hotande sannolikhet.

Men jag hade nu en gång föresatt mig att göra ett allvarligt nummer af den här konsultationen. Jag lyssnade mycket längre än jag egentligen behöfde, flyttade på hörröret, knackade och lyssnade omigen. Jag märkte hur det pinade honom att sitta tyst och passiv under allt detta – han är ju van att prata jämt, i kyrkan, i sällskap, i sitt hem; han har en afgjord begåfning för att prata, och troligtvis var det just denna lilla talang som först drog honom till hans yrke. Undersökningen var han litet rädd för, han skulle nog helst ha velat fortsätta en stund till med sina nattvardsbaciller för att sedan plötsligt se på klockan och rusa på dörren. Men nu hade jag honom där i soffhörnet, och jag släppte honom inte. Jag lyssnade och teg. Ju längre jag lyssnade, desto krångligare blef hans hjärta.

– Är det allvarligt? frågade han till sist.

Jag svarade icke strax. Jag gick några slag öfver golfvet. Det låg en plan och jäste inom mig, en rätt enkel liten plan i och för sig; men jag har ingen vana vid intrigstycken, därför tvekade jag. Jag tvekade också därför, att planen helt och hållet var byggd på hans dumhet och okunnighet – och var han verkligen dum nog, skulle jag våga? Eller är det för groft, genomskådar han mig kanske?

Jag afbröt min promenad och betraktade honom ett par sekunder med min allra skarpaste läkarblick. Det gråbleka, slappfeta ansiktet låg i fåraktigt fromma veck, men blicken kunde jag inte fånga, glasögonen reflekterade bara mitt fönster med gardinerna och fikusen. Men jag bestämde mig för att våga. Han må vara räf eller får – tänkte jag – också en räf är dock alltid mycket dummare än en människa. Med honom kunde man bestämdt utan risk leka charlatan en liten stund – han tyckte om charlatanfasoner, det märktes tydligt; min tankfulla promenad öfver golfvet och min långa tystnad efter hans fråga hade redan imponerat på honom och gjort honom mjuk.

– Besynnerligt, mumlade jag slutligen liksom för mig själf.

Och jag närmade mig honom på nytt med hörröret:

– Förlåt, tillade jag, jag måste höra efter ännu ett litet tag, för att vara säker på att jag inte misstar mig.

– Ja, sade jag till sist – skall jag döma efter hvad jag hör i dag, så är det inte något bra hjärta pastorn har. Men jag tror inte att det är lika dåligt i hvardagslag. Jag tror att det har sina speciella skäl att krångla i dag!

Han försökte i en hast göra om sitt ansikte till ett frågetecken, men det ville inte lyckas riktigt. Jag såg strax,

att hans onda samvete hade förstått mig. Han gjorde munnen i ordning för att börja tala, kanske för att fråga hvad jag menade, men han kom sig inte för, utan hostade bara. Han ville nog helst undgå en närmare förklaring – men det ville nu inte jag.

– Låt oss vara uppriktiga mot hvarandra, pastor Gregorius, började jag. – Han hoppade till af förskräckelse vid denna inledning. – Pastorn har säkert inte glömt det samtal som vi hade med hvarandra för ett par veckor sedan med anledning af er frus hälsotillstånd. Jag vill inte göra någon ogrannlaga fråga om hur pastorn har hållit den öfverenskommelse vi då träffade. Men jag vill bara säga, att om jag då hade vetat hur det var fatt med pastorns hjärta, skulle jag ha kunnat anföra ännu starkare skäl för det råd jag tillät mig att ge. För er fru gäller det hennes hälsa, för längre eller kortare tid; men för pastorn själf kan det lätt gälla lifvet.

Han såg ohygglig ut, medan jag talade – han fick ett slags färg i ansiktet, men ingenting rödt, bara grönt och gredelint. Han var så förfärligt ful att se på, att jag måste vända mig bort. Jag gick till det öppna fönstret för att få en smula frisk luft i lungorna, men det var nästan mera kvaft ute än inne.

Jag fortsatte:

– Min ordination är enkel och klar: den lyder på skilda sofrum. Jag påminner mig att pastorn inte tycker om det, men det kan inte hjälpas. Det är nämligen inte bara själfva den yttersta tillfredsställelsen som i detta fall innebär en stor fara; det är också af vikt att undvika allt som kan egga och hetsa begäret. – Ja, ja, jag vet hvad pastorn vill säga: att ni är en gammal man, och dessutom präst; men jag är ju läkare och kan ha rätt att tala öppet med en patient. Och jag tror inte att jag är alltför ogrannlaga om jag påpekar, att den ständiga närheten till en ung kvinna, på natten till, måste göra ungefär samma verkan på en präst som på en hvar annan man. Jag har ju legat i Uppsala, jag kände rätt många teologer där, och jag fick inte just det intrycket att det teologiska studiet mera än något annat var ägnadt att brandförsäkra unga kroppar mot den sortens eldsvåda. Och hvad åldern beträffar – ja, hur gammal är det pastorn är? – femtisju år; det är en kritisk ålder. I den åldern är begäret sig likt, ungefär som förr – men tillfredsställelsen hämnar sig. Nå, det är sant, det finns så många olika sätt att se på lifvet, och olika sätt att värdera det; och om det vore en gammal vivör jag talade med, skulle jag naturligtvis få vara beredd på det från hans synpunkt ganska logiska svaret: det ger jag tusan, det är ingen mening med att försaka det som ger lifvet värde bara för att få behålla lifvet. Men jag vet ju, att ett sådant sätt att resonnera är helt och hållet främmande för pastorns världsåskådning. Min plikt som läkare är i detta fall att upplysa och att varna – det är allt hvad jag kan göra, och jag är säker om att nu, då pastorn vet att det gäller allvar, är det också allt som behöfs. Jag har svårt att föreställa mig, att det skulle vara i pastorns smak att knall och fall dö samma död som salig kung Fredrik 1, eller nu senast herr Felix Faure ...

Jag undvek att se på honom, medan jag talade. Men då jag hade slutat, såg jag att han satt med handen öfver ögonen och att hans läppar rörde sig, och jag gissade mera än jag hörde: Fader vår, som är i himmelen, helgadt varde ditt namn ... Inled oss icke i frestelse, utan fräls oss ifrån ondo ...

Jag satte mig ner vid skrifbordet och skref litet digitalis åt honom.

Och jag tillade, då jag räckte honom receptet:

– Det är inte heller bra för pastorn att gå i staden hela denna varma sommar. En badsejour på sex veckor skulle göra pastorn mycket godt; Porla eller Ronneby. Men då måste pastorn naturligtvis resa ensam.

5 juli.

Sommarsöndag. Dam och kvalm öfverallt, och bara fattigt folk i rörelse. Och fattigt folk är tyvärr mycket osympatiskt.

Vid fyratiden satte jag mig på en liten ångslup och for ut till Djurgårdsbrunn för att äta middag. Min hushållerska var bjuden på begrafning och skulle dricka kaffe i det gröna efteråt. Det var ingen nära anförvant eller vän till henne som var död, men en begrafning är i alla fall ett stort nöje för en kvinna af hennes klass, och jag hade inte hjärta att neka henne permission. Jag kunde alltså inte få någon middag hemma. Egentligen var jag också bortbjuden till bekanta på en villa i skärgården; men jag kände ingen lust. Jag tycker inte så mycket om hvarken bekanta eller villor eller skärgården. Framför allt inte skärgården. Ett landskap hackadt till kalops. Små holmar, små vatten, små bergknallar och små mariga träd. Ett blekt och fattigt landskap, kallt i färgen, mest grått och blått, och likväl inte fattigt nog att äga ödslighetens storhet. När jag hör människor berömma skärgårdens vackra natur misstänker jag alltid att de ha helt andra saker i tankarna, och vid närmare undersökning visar det sig nästan alltid att misstanken bekräftas. Den ena tänker på den friska luften och de sköna baden, den andra på sin segelbåt och den tredje på abborrarna, och allt detta går för dem under rubriken vacker natur. Här om dagen talade jag med en ung flicka, som var förtjust i skärgården, men det visade sig under samtalets gång att hon egentligen tänkte på solnedgångarna, och kanske också på en student. Hon glömde att solen går ned öfverallt och att studenten är flyttbar. Jag tror inte att jag är alldeles otillgänglig för naturskönhet, men då måste jag resa längre bort, till Vättern eller Skåne, eller till hafvet. Det har jag sällan tid till, och på de tre eller fyra närmaste milens omkrets från Stockholm har jag aldrig träffat på något landskap som kan jämföras med Stockholm själft – med Djurgården och Haga och trottoarkanten vid strömmen utanför Grand. Därför stannar jag för det mesta i staden sommar och vinter. Jag gör det så mycket hellre som jag har ensittarens ständiga begär att se folk omkring mig – främmande människor väl att märka, som jag inte känner och inte behöfver tala med.

Jag kom alltså till Djurgårdsbrunn och fick ett bord vid glasväggen i den låga paviljongen. Kyparen skyndade fram med matsedeln och bredde diskret en ren servet öfver de rester af kalfstekssås och Battys senap som ett tidigare middagssällskap lämnat kvar, och då han i nästa ögonblick räckte mig vinlistan röjde han med den korta, hastigt framkastade frågan: Chablis? att hans minne rymde kanske lika omätliga fonder af detaljkunskaper som mången professors. Jag är ingen flitig källarkund, men det är sant att jag nästan aldrig dricker något annat vin än chablis, när jag då och då äter middag ute. Och han var gammal i facket och kände sina pappenheimare. Den första ungdomsyran hade han stillat med att balansera punschbrickor i Berns, med en mognare ålders allvar hade han fyllt mera invecklade plikter som matsalskypare på Rydberg och Hamburger börs, och hvem vet hvilken tillfällig ogunst af ödet som var skuld till att han nu med glesnande hjässa och litet flottigare frack verkade i sitt kall på ett något enklare ställe. Han hade med åren fått en prägel af att höra hemma öfverallt, där det luktar mat och korkas upp buteljer. Det gladde mig att se honom, och vi växlade en blick af hemligt förstånd.

Jag såg mig omkring bland publiken. Vid bordet näst intill satt den sympatiske unge man, som jag brukar köpa cigarrer af, och smorde kråset med sin flicka, en täck liten bodfröken med kvicka råttögon. Litet längre bort satt en aktör med hustru och barn och torkade sig om munnen med slätrakad prästerlig värdighet. Och borta i en vrå satt ett ensamt gammalt original, som jag känner igen från gatan och kaféerna sedan väl tjugu år tillbaka, och delade sin middag med sin hund, gammal och litet grå i pälsen också han.

Jag hade fått min chablis och satt och njöt af solstrålarnas lek med den lätta ljusa drycken i mitt glas, då jag helt nära mig hörde en fruntimmersröst som jag tyckte mig känna igen. Jag såg upp. Det var ett herrskap som just kom in, en herre, en fru och en liten gosse på fyra, fem år, ett mycket vackert barn, men dumt och löjligt utstyrdt i ljusblå sammetsblus och spetskrage. Det var frun som förde ordet, och hennes röst föreföll mig bekant: där ska' vi sitta – nej, inte där – där skiner solen – nej, där har vi ingen utsikt – hvar är vaktmästarn?

Plötsligt kände jag igen henne. Det var samma unga kvinna som en gång hade vridit sig i gråt på golfvet i mitt rum och tiggt och bedt att jag skulle hjälpa henne – att jag skulle befria henne från barnet som hon

väntade. Så blef hon gift med den bodknodden som hon så gärna ville ha, och fick sitt barn – litet för raskt, men det gör ingenting nu – och här ha vi alltså *corpus delicti* i sammetsblus och spetskrage. Nå, min lilla fru, hvad säger ni nu – fick jag inte rätt? Skandalen, den gick öfver, men er lilla gosse har ni kvar, och har glädje af honom ...

Men jag undrar i alla fall om det verkligen är det barnet. Nej, det kan det ju inte vara. Gossen är fyra, högst fem år, och det är minst sju eller åtta år sedan den där historien passerade; det var ju strax i början af min praktik. Hvad kan det då ha blifvit af det första barnet? Kanske det förolyckades på något sätt. Nå, det gör heller ingenting, eftersom de tyckas ha reparerat skadan sedan ...

Jag tycker inte så mycket om herrskapet för resten, när jag ser närmare på dem. Frun är ung och rätt vacker ännu, men hon har lagt litet på hullet och fått nästan väl blomstrande hy. Jag misstänker att hon går på konditorier om förmiddagarna och dricker porter med bakelse och skvallrar med sina väninnor. Och herrn är en bod-donjuan. Skall jag döma honom efter utseendet och fasonerna, så är jag böjd för att tro att han är så otrogen som en tupp. Dessutom ha bägge det där sättet att gräla på kyparen i förskott för den försumlighet som de vänta af honom: ett sätt, som gör mig illamående. Patrask, med ett ord.

Jag sköljde ner mina blandade intryck med en stor klunk af det lätta, syrliga vinet och såg ut genom det stora öppna skjutfönstret. Därute låg landskapet rikt och lugnt och varmt i eftermiddagssolen. Kanalen speglade strändernas grönska och himlens blå. Ett par kanoter med roddare i randig trikå ilade tyst och lätt in under bron och blefvo borta, bicyklister rullade fram öfver bron och spredos öfver vägarna, och i gräset under de stora träden sutto människorna i grupper och njöto af skuggan och den vackra dagen. Och öfver mitt bord fladdrade två gula fjärilar.

Och medan jag satt så och lät blicken sjunka in och hvila i den djupa sommargrönskan där ute, gledo mina tankar in på en fantasi som jag roar mig med ibland. Jag har litet sparade pengar, ett tiotusental kronor eller litet mer, i goda värdepapper. Om fem sex år eller så har jag kanske samlat nog för att kunna bygga mig ett hus på landet. Men hvar skall jag bygga det? Det måste vara vid hafvet. Det skall vara på en öppen kust, utan holmar och skär. Jag vill ha fri horisont, och jag vill höra hafvet. Och jag vill ha hafvet i väster. Solen skall gå ner där.

Men det är också en annan sak som är lika viktig som hafvet; jag vill ha rik grönska och stora susande träd. Inga tallar och granar. Ja, tallarna gå ändå an, när de äro höga och raka och starka och ha lyckats bli hvad de äro ämnade till; men den naggade konturen af en granskog mot himlen pinar mig på ett sätt som jag inte kan förklara. Dessutom regnar det ju ibland på landet som i staden, och en granskog i regnväder gör mig alldeles sjuk och eländig. Nej, det skall vara en arkadisk ängd med långsam sluttning ned mot stranden och grupper af stora bladrika träd, som slå gröna hvalf öfver mitt hufvud.

Men tyvärr, kustnaturen är icke sådan; den är rå och snål. Och af blåsten från hafvet bli träden knotiga och små och förkrympta. Den kust, där jag vill bygga och bo, får jag aldrig se.

Och så att bygga ett hus; det är också en historia. Först tar det ett par år innan det blir färdigt, och troligtvis dör man under tiden; så tar det ytterligare ett par tre år innan det blir i ordning, och sedan dröjer det ännu bortåt femtio år innan det blir riktigt trefligt ...

En hustru borde väl egentligen också höra till saken. Men det har nu sina sidor. Jag har så svårt att fördraga den tanken att någon ser på mig medan jag sofver. Ett barns sömn är vacker, en ung kvinnas också, men knappast en mans. Man säger att en hjältes sömn vid lägerelden, med ränseln till hufvudgärd, skall vara vacker att se, och det är möjligt, ty han är så trött och sofver så godt. Men hur kan mitt ansikte se ut, när tanken ligger i dvala? Jag ville knappt se det själf om jag kunde, än mindre bör någon annan se det.

Nej, det finns ingen lyckodröm som inte till sist biter sig själf i svansen.

Ofta undrar jag också, hvilken natur jag helst skulle välja ut åt mig, om jag aldrig hade läst en bok och aldrig sett ett konstverk. Kanske jag aldrig ens skulle tänka på att välja då – kanske skärgården med sina knallar vore god nog åt mig då. Alla mina tankar och drömmar om natur äro troligtvis byggda på intryck från dikt och konst. Af konsten har jag lärt min längtan efter att få lustvandra på de gamla florentinarnas blomsterängar och gunga på Homeros' haf och böja knä i Böcklins heliga lund. Ack, hvad skulle mina egna fattiga ögon se i världen, lämnade åt sig själfva, utan alla dessa hundra eller tusen lärare och vänner bland dem som ha diktat och tänkt och sett för oss andra. Ofta tänkte jag i min ungdom: den som fick vara med; den som kunde vara med. Den som kunde få gifva något en gång, icke bara ständigt taga emot. Det är så ödsligt att gå ensam med en ofruktbar själ; man vet inte hvad man skall hitta på för att känna sig vara något och betyda något och få litet aktning för sig själf. Det är troligtvis en stor lycka att de flesta äro så anspråkslösa i den vägen. Jag var det icke, och det har pinat mig länge, fast jag tror att det värsta är öfver nu. Diktare kunde jag ju inte bli. Jag ser ingenting, som icke andra redan ha sett och gifvit form och gestalt. Jag känner ju några författare och konstnärer; underliga figurer i mitt tycke. De vilja ingenting, eller när de vilja något, göra de motsatsen. De äro bara ögon och öron och händer. Men jag afundas dem. Icke så att jag ville afstå från min vilja för deras syner, men jag skulle önska mig deras ögon och öron på köpet. Ibland när jag ser en af dem sitta tyst och frånvarande och se ut i det tomma, tänker jag för mig själf: kanske ser han just nu något som ingen har sett förr och som han inom kort skall tvinga tusen andra att se, och bland dem också mig. Hvad de yngsta bland dem producera förstår jag mig visserligen inte på – inte ännu! – men jag vet och förutser, att om de bara en dag bli erkända och berömda, kommer också jag att förstå och beundra dem. Det är som med de nya moderna i kläder, möbler och allting annat; det är bara de stelnade och förtorkade, de för länge sedan färdiga, som kunna stå emot. Och diktarna själfva, är det då verkligen de som skrifva tiden lagar? Ja, gud vet. Det tycker jag ändå knappt att de se ut till. Jag tänker snarare att de äro instrument som tiden spelar på, eolsharpor som vinden sjunger i. Och hvad är jag? Inte ens så mycket. Jag har inga egna ögon. Jag kan ju inte ens se på supen och rädisorna på bordet där borta med mina egna ögon, jag ser på dem med Strindbergs och tänker på en sexa på Stallmästargården som han åt i sin ungdom. Och då kanotiärerna nyss ilade förbi på kanalen i sina randiga tröjor, var det mig ett ögonblick som om Maupassants skugga ilade före dem.

Och nu, när jag sitter vid mitt öppna fönster och skrifver detta vid ett fladdrande ljus – ty jag har motvilja mot att röra vid fotogenlampor, och min hushållerska sofver för godt efter sitt begrafningskaffe med dopp för att jag skulle ha hjärta att väcka henne – nu, då ljuslågan flämtar i draget och min skugga på den gröna tapeten fladdrar och skälfver liksom lågan och vill få lif – nu tänker jag på Andersen och hans saga om skuggan, och det tycks mig att jag själf är skuggan som ville bli människa.

6 juli på morgonen.

Jag måste anteckna min dröm, som jag hade i natt:

Jag stod vid pastor Gregorius' bädd; han låg sjuk. Öfre delen af hans kropp var blottad, och jag lyssnade på hans hjärta. Sängen stod i hans arbetsrum; en kammarorgel stod i ett hörn, och någon spelade på den. Ingen koral, knappt en melodi. Bara formlösa fugaartade tongångar fram och tillbaka. En dörr stod öppen; det oroade mig, men jag kunde inte komma mig för att få den stängd.

– Är det allvarligt? frågade prästen.

– Nej, svarade jag, allvarligt är det inte; men det är farligt.

Jag menade, att det som jag tänkte på var farligt för mig själf. Och jag tyckte i drömmen att jag uttryckte

mig djupsinnigt och fint.

– Men för säkerhets skull, tillade jag, kan vi ju skicka till apoteket efter några nattvardskapslar.

– Skall jag opereras? frågade prästen.

Jag nickade.

– Det torde bli nödvändigt. Pastorns hjärta duger inte alls, det är för gammalt. Vi får lof att ta bort det. Det är för resten en alldeles ofarlig operation, den kan utföras med en vanlig pappersknif.

Detta föreföll mig som en helt enkel vetenskaplig sanning, och jag hade just en pappersknif i handen.

– Vi lägger bara en näsduk öfver ansiktet.

Prästen stönade högt under näsduken. Men i stället för att operera honom tryckte jag hastigt på en knapp i väggen.

Jag tog bort näsduken. Han var död. Jag kände på hans hand; den var iskall. Jag såg på min klocka:

– Han har varit död i minst två timmar, sade jag för mig själf.

Fru Gregorius steg upp från orgeln, där hon hade suttit och spelat, och kom fram till mig. Hennes blick tycktes mig bekymrad och sorgsen, och hon räckte mig en knippa mörka blommor. Och då först såg jag att hon smålog tvetydigt, och att hon var naken.

Jag sträckte armarna emot henne och ville draga henne till mig, men hon vek undan, och i det samma stod Klas Recke i den öppna dörren.

– Doktor Glas, sade han, i min egenskap af tillförordnad kanslisekreterare förklarar jag er häktad!

– Det är för sent nu, svarade jag honom. Ser du ingenting?

Jag pekade på fönstret. Ett rödt eldsken slog in genom rummets bägge fönster, det var plötsligt ljust som midt på dagen, och en kvinnoröst, som tycktes komma från ett annat rum, jämrade och kved: världen brinner, världen brinner!

Och jag vaknade.

Morgonsolen stod rätt in i rummet, jag hade inte dragit ned gardinen på kvällen då jag kom hem.

Besynnerligt. De senaste dagarna har jag ju alls inte tänkt på den fula prästen och hans vackra hustru. Inte velat tänka på dem.

Och Gregorius har ju rest till Porla.

*

Jag skrifver inte ner alla mina tankar här.

Jag skrifver sällan ner en tanke första gången den kommer till mig. Jag väntar och ser, om den kommer igen.

7 juli.

Det regnar, och jag sitter och tänker på obehagliga saker.

Hvarför sade jag nej åt Hans Fahlén den där gången förra hösten, då han kom till mig och bad att få låna femtio kronor? Det är visserligen sant att jag kände honom bra litet. Men han skar halsen af sig veckan därpå.

Och hvarför lärde jag mig inte grekiska då jag gick i skolan? Det retar mig så att jag kan bli sjuk. Jag läste det ju i fyra år. Var det kanske för att min far hade tvingat mig att välja det i stället för engelska, som jag föresatte mig att ingenting lära? Hur kan man vara så djuriskt dum! Allt annat lärde jag mig ju, till och med det nonsens som kallades logik. Men jag läste grekiska i fyra år, och jag kan ingen grekiska.

Och det kan omöjligt ha varit min lärares fel, ty han blef statsråd sedan.

Jag har lust att leta fram skolböckerna igen och se till om jag kan lära mig något nu, det är kanske inte för sent.

*

Jag undrar hur det kan vara att ha ett brott att ångra.

*

Jag undrar om inte Kristin har middagen färdig snart ...

*

Blåsten ruskar om i träden på kyrkogården, och regnet skvalar i takrännan. En fattig slusk med en butelj i fickan har sökt skydd under kyrktaket, i en vrå invid en sträfpelare. Han står stödd mot den röda kyrkomuren, och hans blick irrar from och blå bland de drifvande molnen. Det dryper af de två magra träden vid Bellmans graf. Snedt öfver kyrkogårdshörnet ligger ett beryktadt hus; en flicka i lintyget tassar fram till ett fönster och rullar ner gardinen.

Men nere bland grafvarna går församlingens kyrkoherde försiktigt genom smutsen med paraply och galoscher, och nu kryper han in genom den lilla dörren till sakristian.

*

A propos, hvarför går prästen alltid in i kyrkan genom en bakport?

9 juli.

Det regnar alltjämt. Dagar som dessa äro släkt med allt hemligt gift i min själ.

Nyss, då jag var på hemväg från mina sjukbesök, växlade jag i ett gathörn en hastig hälsning med en man, som jag inte tycker om att möta. Han har förnärmat mig en gång, djupt, fint, och under sådana omständigheter att jag inte ser någon möjlighet att betala det.

Sådant tycker jag inte om. Det angriper min hälsa.

*

Jag sitter vid chiffonnierklaffen och drar ut den ena lådan efter den andra och tittar på gamla papper och saker. Ett litet gulnadt tidningsurklipp faller mig i händerna:

Finns det ett lif efter detta? Af theol. dr H. Cremer. Pris 50 öre.

John Bunyans uppenbarelser. En framställning af det kommande lifvet, himlens härlighet och helvetets fasor. Pris 75 öre.

☛ **Människans egna kraft.** ☚ Rätta vägen till utmärkelse och rikedom af S. Smiles. Pris 3: 50, eleg. inb. i klotb. med guldsnitt *4*: 25.

Hvarför har jag gömt denna gamla annons? Jag minns, jag klippte ur den när jag var fjorton år, det året då min fars förmögenhet gick upp i rök. Jag sparade af mina små fickpengar, och till sist köpte jag mr Smiles bok, dock inte med guldsnitt. Då jag hade läst den sålde jag den strax i ett antikvariat; den var för öfverdrifvet dum.

Men annonsen har jag kvar. Den är också värdefullare.

Och här är en gammal fotografi: landstället, som vi hade några år. Mariebo hette det, efter min mor.

Fotografin är gulnad och blekt, och det ligger som en dimma öfver det hvita huset och granskogen där bakom. Ja, så såg det ut där under gråa och regniga dagar.

Jag hade just aldrig så roligt där. Om somrarna fick jag alltid så mycket stryk af min far. Jag var visst ett svårhandterligt barn på de tider, då jag inte hade skolan och läxläsningen.

En gång fick jag stryk orättvist. Det hör nästan till mina bästa barndomsminnen. Det gjorde ondt i skinnet naturligtvis, men godt i själen. Jag gick ner till sjön efteråt, det blåste nästan storm och skummet yrde ända upp i mitt ansikte. Jag vet inte om jag någonsin senare har känt en så behaglig öfversvämning af ädla känslor. Jag förlät min far; han hade ett så häftigt lynne, och han hade också så mycket bekymmer för sina affärer.

Svårare var det att förlåta honom alla de gånger han gaf mig stryk rättvist; jag vet inte om jag har förlåtit honom det riktigt ännu. Som den gången då jag trots det strängaste förbud återigen hade bitit sönder mina naglar. Hvad han slog mig! Och i timmar efteråt dref jag omkring i ösregn i den eländiga granskogen och grät och svor.

Det var aldrig något riktigt lugn öfver min far. Han var sällan glad, och då han icke var det kunde han icke heller fördraga andras glädje. Men fester tyckte han om; han hörde till de dystra slösarna. Han var rik och dog fattig. Jag vet inte om han var fullt hederlig; han låg ju i så stora affärer. Hur jag undrade som barn öfver ett skämtsamt ord, som jag en gång hörde honom fälla till en af sina affärsvänner: »Ja, min kära Gustaf, det är inte så lätt att vara hederlig när man förtjänar så mycket pengar som vi» ... Men han var sträng och hård och hade fullkomligt klara och bestämda begrepp om plikten, när det gällde andra. För sig själf finner man ju alltid omständigheter, som ursäkta ett undantag.

Men det värsta var, att jag alltid kände en så stark fysisk motvilja mot honom. Hur jag pinades, då jag som liten pojke måste bada tillsamman med honom och han ville lära mig simma. Jag slingrade mig som en ål ur hans händer, jag tyckte gång på gång att jag höll på att drunkna och var nästan lika rädd för döden och för beröringen med hans nakna kropp. Han anade väl icke heller hur denna rent kroppsliga motvilja skärpte min pina de gånger, då han gaf mig stryk. Och ännu långt senare var det mig en plåga då jag på resor eller eljest tillfälligtvis måste sofva i samma rum som han.

Och ändå höll jag af honom. Kanske mest därför att han var så stolt öfver mitt goda hufvud. Och också därför att han alltid var så fint klädd. En tid hatade jag honom också, därför att han inte var god mot min mor. Men så blef hon ju sjuk och dog. Jag märkte då, att han sörjde henne mera än jag själf förmådde med

mina femton år, och då kunde jag ju inte hata honom längre.

Nu äro de borta bägge. Och borta äro de alla – alla de som gingo och stodo bland möblerna i min barndoms hem. Ja, inte alla, men de som jag brydde mig något om. Bror Ernst, som var så stark och så dum och så snäll, min hjälp och mitt beskydd i alla skolpojkslifvets äfventyrligheter – borta. Till Australien for han, och ingen vet om han lefver eller är död. Och min vackra kusin Alice, som stod så blek och rak vid pianot och sjöng med en sömngångerskas ögon och med en röst som skimrade och brann, sjöng så att jag skakades af frossa där jag satt hopkrupen i en vrå af den stora glasverandan, sjöng så som jag aldrig får höra någon sjunga mer, hvad blef det af henne? Gift med fattigdomen, med en lärare i en småstad, och gammal redan och sjuk och förtärd. Jag föll i en plötslig gråtkramp då jag träffade henne förra julen hos hennes mor, det smittade henne, och vi gräto bägge ... Och hennes syster Anna med de heta kinderna, hon som hade samma feber i dansen som systern i sången, hon rymde från sin lymmel till man med en annan lymmel, och blef öfvergifven. Nu lefver hon af sin kropp i Chicago, säger man. Och deras far, den goda, vackra, kvicka morbror Ulrik, som de alltid sade att jag liknade fast jag liknade honom fult, han drogs med i samma krasch som störtade min far och dog som han i en knappt maskerad misär ... Hvad var det för en pest som ref bort dem alla på några få år, till grafven eller till ett skugglif i elände, alla, alla, också de flesta af vännerna som fordom fyllde våra rum i festernas dagar?

Gud vet hvad det var. Men det är borta alltsammans.

Och Mariebo, det heter visst nu Sofielund.

10 juli.

Vid chiffonnierklaffen.

Det föll mig in att trycka på den fjäder, som öppnar den lilla lönlådan. Jag vet ju hvad som finns där: bara en liten rund ask med några piller. Jag vill inte ha dem i mitt medikamentskåp, det kunde möjligtvis ske en förväxling någon gång, och det vore inte bra. Jag har lagat till dem själf, för flera år sedan, och det är litet cyankalium i dem. Jag gick inte just i aktuella själfmordstankar då jag gjorde i ordning dem åt mig; men jag ansåg, att en vis man alltid bör vara beredd.

Om man tar in litet cyankalium i ett glas vin eller något liknande, följer döden ögonblickligen, glaset faller ur handen ner på golfvet, och det är tydligt för hvar och en att det föreligger ett själfmord. Det är inte alltid bra. Om man däremot tar ett af mina piller och dricker ett glas vatten på, dröjer det en eller annan minut innan pillret hinner lösas upp och göra verkan, man kan lugnt ställa glaset tillbaka på brickan och sätta sig i en bekväm stol framför brasan och tända en cigarr och vika upp Aftonbladet. Plötsligt sjunker man ihop. Läkaren konstaterar ett slaganfall. Sker obduktion, upptäcks naturligtvis giftet. Men då inga misstänkta eller ur medicinsk synpunkt särskildt intressanta omständigheter föreligga, sker ingen obduktion. Och man kan icke säga att det föreligger några sådana omständigheter om en person får slag medan han läser Aftonbladet vid sin middagscigarr.

Det känns dock lugnt och godt att veta, att dessa små inmjölade kulor, som likna blyhagel, ligga där och vänta på den dag, då de kunna behöfvas. I dem slumrar det en kraft, ond och förhatlig i sig själf, människans och allt lefvandes hufvudfiende från begynnelsen. Och man frigör den först då, när den är den enda och hett åtrådda befriaren från ett värre.

Hvad var det jag mest tänkte på, då jag lagade till dessa små svarta kulor åt mig? Ett själfmord af olycklig kärlek har jag aldrig kunnat föreställa mig. Förr då af fattigdom. Fattigdomen är förfärlig. Af all så kallad yttre olycka är det nog den, som verkar djupast inåt. Men den tycks inte vara mig nära; själf räknar jag mig till de bättre lottade, och samhällsvetenskapen hänför mig till de rika. Hvad jag närmast tänkte på var nog

sjukdom. Lång, obotlig, vidrig sjukdom. Jag har ju sett så mycket ... Kräfta, ansiktslupus, blindhet, förlamning ... Hur många olyckliga har jag inte sett, som jag utan den ringaste tvekan skulle ha gifvit ett af dessa piller, om inte hos mig som hos annat godt folk det egna intresset och respekten för polisen talade starkare än barmhärtigheten. Och i stället, hur mycket odugligt, hopplöst fördärfvadt människomaterial har jag inte på ämbetets vägnar varit med om att konservera – och inte ens blygts att taga emot betalning.

Men sådant är bruket. Man gör alltid klokt i att följa bruket; och i ting, som icke beröra oss djupt personligt, göra vi kanske också rätt i att följa det. Och hvarför skulle jag göra mig till martyr för en uppfattning, som förr eller senare blir alla civiliserade människors, men som i dag ännu är brottslig?

Den dag skall och måste komma, då rätten att dö blir erkänd som en långt viktigare och mera oförytterlig människorätt än den att lägga en sedel i valurnan. Och när den tiden är mogen, skall hvarje obotligt sjuk – och hvarje »brottsling» också – äga rätt till läkarens hjälp, om han vill befrielsen.

Det låg något vackert och stort i den giftbägare, som athenarne läto läkaren räcka Sokrates, när de nu en gång hade trott sig finna att hans lif var farligt för staten. Vår tid skulle, förutsatt att den hade bedömt honom på samma sätt, ha släpat honom upp på en tarflig schavott och slaktat ner honom med en yxa.

*

God natt, du onda kraft. Sof godt i din lilla runda dosa. Sof, tills jag behöfver dig; så vidt det beror på mig skall jag icke väcka upp dig i otid. Det regnar i dag, men i morgon skiner kanske solen. Och först om den dagen gryr, då själfva solskenet tyckes mig förpestadt och sjukt, skall jag väcka dig för att få sofva själf.

11 juli.

Vid chiffonnierklaffen en jämngrå dag.

I en af smålådorna hittade jag nyss en liten lapp, på hvilken det stod skrifvet några ord med min egen handstil, sådan den var för ett antal år sedan – ty hvar människas handstil förändras oafbrutet, en liten smula hvart år, kanske omärkligt för henne själf, men lika oundvikligt och säkert som ansiktet, hållningen, rörelserna, själen.

Det stod skrifvet:

»Ingenting förringar och drar ned en människa så, som medvetandet att icke vara älskad.»

När skref jag det? Är det en reflexion af mig själf, eller är det ett citat som jag har antecknat?

Minns inte.

*

De ärelystna förstår jag. Jag behöfver bara sitta i en vrå på Operan och höra kröningsmarschen i Profeten för att känna ett hett ehuru visserligen snabbt förflyktigadt begär efter att härska öfver människorna och låta kröna mig i en gammal domkyrka.

Men det skall vara medan jag lefver; resten må gärna vara tystnad. Aldrig har jag förstått dem som jaga efter ett odödligt namn. Mänsklighetens minne är bristfälligt och orättvist, och våra äldsta och största välgörare ha vi glömt. Hvem uppfann vagnen? Pascal uppfann skottkärran och Stephenson lokomotivet, men hvem uppfann vagnen? Hvem uppfann hjulet? Ingen vet det. Till gengäld har historien bevarat namnet på konung Xerxes' lifkusk: Patiramfes, son af Otanes. Han körde storkonungens vagn. Och den drummeln som satte eld på Dianatemplet i Efesus för att människorna icke skulle glömma hans namn, han vann mycket riktigt

sitt mål och står nu i Brockhaus.

*

Man vill bli älskad, i brist därpå beundrad, i brist därpå fruktad, i brist därpå afskydd och föraktad. Man vill ingifva människorna någon slags känsla. Själen ryser för tomrummet och vill kontakt till hvad pris som helst.

13 juli.

Jag har gråa dagar och svarta stunder. Jag är inte lycklig. Dock känner jag ingen som jag ville byta med; mitt hjärta krymper ihop vid föreställningen att jag kunde vara den eller den bland mina bekanta. Nej, jag ville inte vara någon annan.

I min första ungdom led jag mycket af att jag icke var vacker, och i mitt brinnande begär efter att vara vacker tyckte jag mig vara ett vidunder af fulhet. Nu vet jag ju att jag ser ut ungefär som folket är mest. Det gör mig just inte heller glad.

Jag tycker inte särdeles mycket om mig själf, hvarken skalet eller innanmätet. Men jag ville inte vara någon annan.

14 juli.

Välsignade sol, som förmår leta dig ner till oss, ända ner till grafvarna under träden ...

Ja, det var nyss; nu är det mörkt. Jag kommer från min kvällspromenad. Staden låg som tvagen i ett rosenbad, och öfver de södra höjderna hvilade lätta rosendimmor.

Jag satt en stund ensam vid ett bord på trottoarkanten utanför Grand och drack litet sockerdricka med citron; då kom fröken Mertens förbi. Jag reste mig och hälsade, och till min öfverraskning stannade hon, räckte mig handen och sade några ord, innan hon fortsatte, något om sin mors sjukdom och om den vackra aftonen. Medan hon talade blef hon litet röd, som om hon kände att det hon gjorde var ovanligt och kunde misstydas.

Jag misstydde det nu i hvart fall inte. Jag har ju många gånger sett hur mjukt och vänligt och oberördt af all form hennes sätt är mot nästan alla, och det har alltid intagit mig.

Men i alla fall – hur hon strålade! Älskar hon någon?

Hennes familj hörde till de många som blefvo lidande på min fars fall. På senare år har gamla öfverstinnan varit sjuklig och anlitar mig ofta. Jag har aldrig velat taga emot något honorar, och de förstå ju skälet.

Hon rider också; på sista tiden har jag sett henne några gånger på mina morgonridter, i går senast. Med ett muntert »god morgon» red hon förbi mig i raskt tempo, sedan såg jag henne sakta af långt borta vid en krökning af vägen, hon föll i skridt och red en lång sträcka med slappa tyglar, som i drömmar ... Men jag höll min jämna takt, och på det sättet redo vi förbi hvarandra ett par gånger på en kort stund.

*

Hon är inte egentligen vacker, men det är något hos henne som på ett alldeles särskildt sätt står i förbindelse med hvad som i många år och ända till helt nyligen var min dröm om kvinnan. Sådant kan inte förklaras. En gång – det är väl nu ett par tre år sedan – lagade jag med mycket besvär att jag blef bjuden i en familj, där jag visste att hon umgicks, bara för att få träffa henne. Hon kom också mycket riktigt dit, men den gången

såg hon mig knappt, och vi kommo inte att säga många ord åt hvarandra.

Och nu: henne känner jag väl igen, hon är den samma som då. Det är mig själf jag inte mera känner igen.

17 juli.

Nej, ibland tycks det mig att lifvet ser alltför gement ut i ansiktet.

Jag är nyss hemkommen från ett nattligt sjukbesök. Jag väcktes af en ringning i telefon, fick ett namn och en adress – det var helt nära – och en antydan om hvad saken gällde: ett barn hade plötsligt sjuknat svårt, troligen strypsjuka, hos grosshandlare den och den. Omsvärmad af druckna nattsvirare och af skökor som röcko mig i rocken skyndade jag genom gatorna. Det var fyra trappor upp i ett hus vid en sidogata. Namnet, som jag hört i telefon och som jag nu läste på dörren, tycktes mig bekant, utan att jag kunde reda ut hvarifrån jag hade det. Jag mottogs af frun i nattröja och underkjol – det var damen från Djurgårdsbrunn, densamma som jag kände sedan den där gången för många år tillbaka. Så, den lilla vackra gossen alltså, tänkte jag. Genom en trång matsal och ett idiotiskt förmak, för tillfället belyst af en flottig kökslampa, ställd på hörnet af en atenienne, fördes jag in i sängkammaren, som tydligen var gemensam för hela familjen. Mannen såg jag dock inte till, han var inte hemma. »Det är vår äldsta pojke som är sjuk», förklarade frun. Jag fördes fram till en liten säng. Det var inte den lilla vackra gossen som låg i den. Det var en annan, ett vidunder. Enorma apkäkar, hoptryckt kranium, små onda och slöa ögon. En idiot, det var klart vid första ögonkastet.

Så – det var alltså den förstfödde. Det var honom hon bar under sitt hjärta den gången. Det lifsfröt var det som hon på sina knän tiggde mig om att befria henne från; och jag svarade henne med plikten. Lif, jag förstår dig inte!

Och nu vill döden ändtligen förbarma sig öfver honom och dem och taga honom bort från det lif som han aldrig borde kommit in i. Men han får det inte! De önska ingenting hellre än att bli honom kvitt, det är ju inte möjligt annat, men i sina hjärtans djupa feghet skicka de likväl efter mig, läkaren, för att jag skall drifva undan den goda och barmhärtiga döden och hålla missfostret vid lif. Och i min lika stora feghet gör jag »min plikt» – gör den nu, som jag gjorde den då.

Jag tänkte ju inte alla dessa tankar strax, där jag stod yrvaken i det främmande rummet, vid en sjukbädd. Jag bara verkade i mitt kall och tänkte ingenting – stannade så länge jag behöfdes, gjorde det som skulle göras, och gick. I tamburen mötte jag mannen och fadern, som just kom hem, litet dragen.

*

Och apgossen kommer att lefva – kanske många år ännu.

Det vidriga djuransiktet förföljer mig ända hit in i mitt rum med sina små onda, slöa ögon. Och jag sitter och läser hela historien i dem.

Han har fått just de ögon med hvilka världen såg på hans mor, då hon gick hafvande med honom. Och med samma ögon narrade världen henne också att själf se på det hon gjort.

Här är nu frukten – se hvilken vacker frukt!

Den råa fadern som slog henne, modern med hufvudet fullt af hvad släktingar och bekanta skulle säga, tjänarna som tittade på henne under lugg och fnissade och gladdes i sina hjärtan åt att få en tydlig bekräftelse på att de »bättre» inte äro bättre än de sämre, mostrar och farbröder med ansikten som blefvo stela af idiotförtrytelse och idiotmoral, prästen som fattade sig kort och torrt på det snöpliga bröllopet, med

en viss rätt kanske litet generad af att på vår herres vägnar uppmana kontrahenterna att göra hvad som ögonskenligen redan var gjordt – alla drogo de sitt strå till stacken, alla ha de en liten del i det som blef. Inte ens läkaren saknades – och läkaren, det var jag.

Jag hade ju kunnat hjälpa henne den gången, då hon i högsta nöd och förtviflan kröp på sina knän i det här rummet. I stället svarade jag henne med plikten, som jag inte trodde på.

Men jag kunde ju inte heller veta eller ana ...

Hennes fall var dock ett af dem, där jag kände mig säker. Om jag också inte trodde på »plikten» – inte trodde att den var den öfver allt annat bindande lag, som den gaf sig ut för att vara – så stod det dock alldeles klart för mig att det rätta och kloka i detta fall var att göra det, som de andra kalla plikten. Och jag gjorde det utan tvekan.

Lif, jag förstår dig inte.

*

»När ett barn födes vanskapligt, dränker man det».

(Seneca.)

*

Hvarje idiot på Eugeniahemmet kostar mera i årligt underhåll än en frisk ung kroppsarbetare har i årlig inkomst.

24 juli.

Afrikahettan har kommit igen. Hela eftermiddagen ligger det som en rök af guldstoft i tung vindstilla öfver staden, och först med skymningen kommer svalka och lindring,

Nästan hvar kväll sitter jag en stund på trottoarkanten utanför Grand och suger en lätt citronsyrad dryck ur ett smalt vassrör. Jag håller af den stunden då lyktorna börja tindra upp i krökningen längs strömmens kanter, det är min bästa timme på dagen. Oftast sitter jag ensam, men i går satt jag där med Birck och Markel.

– Jag prisar gud, sade Markel, för att de ändtligen ha börjat tända lyktorna igen. Jag känner inte igen mig själf i det här sommarnattsmörkret utan lyktor som vi nu ha irrat omkring i en rund tid. Fast jag vet att anordningen har kommit till uteslutande af sparsamhetsskäl, ett fullt aktningsvärdt motiv alltså, har den i alla fall en gemen bismak af att vara arrangerad för turistsmaken. »Midnattssolens land» – fy katten.

– Ja, sade Birck, man kunde åtminstone nöja sig med att hålla lyktorna släckta ett par tre nätter vid midsommar, då det verkligen nästan är ljust. På landet är sommarnattsskymningen ett helt trolleri, men här hör den inte hemma. Tända ljus tillhör staden. Aldrig har jag känt lyckan och stoltheten öfver att höra hemma i en stad starkare, än då jag som barn kom in från landet någon höstkväll och såg det tindra af ljus rundt kajerna. Nu, tänkte jag, nu måste de stackarna där borta på landet hålla sig inne i stugan eller också stöfla omkring i mörker och smuts.

– Men det är sant, tillade han, på landet har man i stället en helt annan stjärnhimmel än här. Här duka stjärnorna under i konkurrensen med gaslyktorna. Och det är synd.

– Stjärnorna, sade Markel, duga inte att lysa oss på våra irrfärder i natten. Det är sorgligt i hvilken grad de

ha förlorat all praktisk betydelse. Förr reglerade de hela vårt lif; och när man öppnar en vanlig fjortonöres almanacka skulle man kunna tro att de göra det ännu. Det vore svårt att leta upp ett mera slående exempel på traditionens seghet än detta, att den mest spridda folkbok som finns är fylld med noggranna uppgifter om saker som ingen människa längre bryr sig om. Alla dessa astronomiska tecken, som den fattigaste bonde för två hundra år sedan förstod på ett ungefär och som han studerade med ifver och flit, då han trodde att all hans välfärd berodde af dem, äro i dag okända och obegripliga för mängden af bildade. Om vetenskapsakademien hade sinne för skämt, kunde den roa sig med att blanda om Kräftan, Lejonet och Jungfrun i almanackan som lotter i en hatt, allmänheten skulle inte märka det ringaste. Stjärnhimmeln har sjunkit ner till en rent dekorativ roll.

Han tog en klunk ur sin grogg och fortfor:

– Nej, stjärnorna kan inte längre glädja sig åt samma popularitet som förr i världen. Så länge man trodde att ens öde hängde på dem, voro de fruktade men också älskade och dyrkade. Och som barn ha vi ju alla tyckt mycket om dem i tanke att de voro små vackra ljus, som Gud tände på om kvällarna för att glädja oss, och vi tänkte att det var åt oss de blinkade. Nu återigen, då vi ha fått veta litet mera om dem, äro de för oss bara en ständig, plågsam, oförskämd erinran om vår egen obetydlighet. Här går man till exempel en natt på Drottninggatan och tänker storartade, underbara, ja epokgörande tankar, tankar som man känner med sig att ingen människa i världen förr har förmått eller vågat tänka. Låt vara att en mångårig erfarenhet sitter på lur långt nere i vårt undermedvetna jag och hviskar, att vi nästa morgon utan det ringaste tvifvel antingen ha glömt dessa tankar eller icke längre ha blick för det storartade och epokgörande i dem – det gör detsamma, det minskar inte lyckan i tankeruset så länge det räcker. Men man behöfver bara råka titta uppåt och få se en liten stjärna sitta alldeles stilla mellan ett par plåtskorstenar och lysa och blinka, så förstår man att man lika gärna kan glömma dem strax. Eller man går och tittar i rännstenen och undrar, om man verkligen gör rätt i att supa ihjäl sig eller om man kanske kunde finna på något bättre att fylla ut tiden med. Så stannar man plötsligt – som det hände mig härom natten – och stirrar pa en liten tindrande punkt i rännstenen. Man finner efter en stunds reflexion att det är en stjärna som speglar sig – det var för resten Deneb i Svanen. Och med ens står det klart för en hur löjligt oviktig hela frågan är.

– Nå – tillät jag mig att inskjuta – detta kan man nu visserligen kalla att betrakta fylleriet under evighetens synvinkel. Men den är knappast fullt naturlig för oss i nyktert tillstånd och lämpar sig i hvart fall inte till dagligt bruk. Om stjärnan Deneb föll på den idén att betrakta sig själf sub specie æternitatis, skulle den kanske finna sig alltför obetydlig för att anse det mödan värdt att lysa längre. Emellertid sitter den nu där troget på sin post sedan en längre tid tillbaka och lyser mycket vackert, och speglar sig både i världshafven på de okända planeter, hvilkas sol den troligtvis är, och också någon gång i en rännsten på den lilla mörka jorden. Följ exemplet, käre vän! Ja, jag menar i det stora och hela och på ett ungefär, och inte bara beträffande rännstenen.

– Markel – inföll Birck – öfverskattar mycket räckvidden hos sin tanke, om han tror att han kan betrakta ens den minsta och svagaste af sina groggar under evighetens synvinkel. Det står inte i hans förmåga, och han skulle inte komma lefvande ifrån det. Jag tror mig ha läst någonstans att den synpunkten uteslutande är förbehållen vår herre. Och det är kanske därför han har upphört att existera. Receptet var visst för kraftigt till och med för honom.

Markel teg. Han såg allvarlig och sorgsen ut. Åtminstone föreföll det mig så efter hvad jag kunde se af hans ansikte där i dunklet under det stora rödrandiga suntältet, och då han drog en tändsticka för att få eld på sin slocknade cigarr slog det mig att han hade blifvit gammal. Han kommer att dö mellan fyrtio och femtio, tänkte jag för mig själf. Och han är visst för resten redan ett godt stycke öfver fyrtio.

Plötsligt sade Birck, som satt så att han kunde se ut öfver trottoaren i riktning åt staden:

– Där borta kommer fru Gregorius, hon som är gift med den där vidriga prästen. Gud vet hur det kan ha gått till då hon blef fast för honom. När man ser de två tillsammans måste man vända sig bort, man har en känsla af att den enklaste grannlagenhet mot henne kräfver det.

– Är prästen med? frågade jag.

– Nej, hon är ensam ...

Ja visst, prästen var ju i Porla ännu.

– Jag tycker att hon ser ut som en blond Delila, sade Birck.

Markel: Låt oss hoppas att hon fattar sin uppgift i lifvet rätt och sätter enorma horn på Herrans nazir.

Birck: Det tror jag knappt. Hon är naturligtvis religiös, på annat sätt vore det äktenskapet oförklarligt.

Markel: Efter mitt enkla förstånd vore det tvärtom oförklarligt om hon hade den ringaste bråkdel af religion i behåll efter en passande tids äktenskap med pastor Gregorius – och för resten kan hon i hvart fall omöjligt vara mera religiös än madame de Maintenon. Den sanna tron är en ovärderlig hjälp i alla lifvets förhållanden och har aldrig hindrat trafiken.

Vårt prat tystnade, då hon gick förbi, i riktning åt museet och Skeppsholmen. Hon bar en enkel svart dräkt. Hon gick hvarken långsamt eller fort, och hon såg hvarken åt höger eller vänster.

Ja, hennes gång ... Jag måste ofrivilligt sluta ögonen, då hon gick förbi. Hon har en gång som en, som går mot sitt öde. Hon gick med hufvudet litet sänkt, så att en bit af halsen lyste hvit under den ljushåriga nacken. Log hon? Jag vet inte. Men jag kom plötsligt att tänka på min dröm härom natten. Det slags leende, som hon hade i den hemska drömmen, har jag aldrig sett henne le i verkligheten, och vill heller aldrig se det.

Då jag såg upp på nytt, såg jag Klas Recke gå förbi åt samma håll. Han nickade i förbigående åt Birck och Markel, kanske också åt mig, det var litet obestämdt. Markel gestikulerade åt honom att slå sig ned hos oss, men han gick förbi utan att låtsas märka det. Han gick i hennes spår. Och jag tyckte mig se en stark hand, som höll dem bägge i en och samma osynliga tråd och drog dem åt ett och samma håll. Och jag frågade mig själf: hvart bär vägen för henne och honom? – Å, hvad kommer det mig vid! Den väg hon går skulle hon ha gått också utan min hjälp. Jag har bara röjt undan litet af den otäckaste smutsen för hennes små fötter. Men hennes väg är för visso tung ändå, det måste den vara. Världen är inte god för dem som älska. Och in i mörkret bär det ju alltid till sist, för dem och för oss alla.

– Recke är svår att få fatt i på sista tiden, sade Markel. Jag är säker om att den lymmeln har något särskildt för sig. Jag har hört sägas att han slår för en liten flicka med pengar. Ja, ja, det måste väl gå den vägen till sist, han har skulder som en tronföljare. Han är i procentarhänder.

– Hur vet du det? frågade jag, kanske litet omotiveradt vresigt.

– Jag vet det inte alls, svarade han fräckt. Men jag förstår det. Låga själar bruka bedöma en man efter hans affärsställning. Jag går den motsatta vägen och bedömer affärsställningen efter mannen. Det är mera logiskt, och jag känner Recke.

– Nu får du inte dricka mera whisky, Markel, sade Birck.

Markel slog i en ny whisky åt sig själf och en åt Birck, som satt och stirrade ut i tomma luften och gjorde min af att icke se något. Min grogg var nästan orörd, och Markel betraktade den med en blick full af bekymmer och ogillande.

Birck vände sig plötsligt till mig:

– Säg mig en sak, frågade han, sträfvar du efter lycka?

– Jag förmodar det, svarade jag. Jag känner ingen annan definition på lyckan än att den är sammanfattningen af det som hvar och en i sin stad finner eftersträfvansvärdt. Så är det väl alltså självklart att man sträfvar efter lycka.

Birck: Ja visst. På det sättet är det självklart. Och ditt svar erinrar mig för hundrade gången om att all filosofi lefver och har sin näring uteslutande af språkliga tvetydigheter. Mot den vulgära lyckopannkakan sätter den ena sin frälsningskrokan och den andra »sitt verk»; och bägge förneka all bekantskap med något som helst sträfvande efter lycka. Det är en afundsvärd gåfva att på det sättet kunna bedraga sig själf med ord. Man har ju alltid ett begär att se sig själf och sin sträfvan i ett ljus af idealitet. Och den djupaste lyckan ligger kanske till sist i den illusionen, att man icke traktar efter lycka.

Markel: Människan sträfvar icke efter lycka, utan efter vällust. »Det är möjligt,» sade cyrenaïkerna, »att det kan finnas människor som icke söka efter vällust, men orsaken därtill är, att deras förstånd är missbildadt och deras omdöme fördärfvadt.»

– Då filosoferna, fortfor han, säga att människan sträfvar efter lycka, eller efter »frälsning», eller efter »sitt verk», tänka de därvid blott på sig själfva, eller i hvart fall på vuxna personer af en viss bildningsgrad. Per Hallström berättar i en af sina noveller, hur han som liten hvar kväll brukade läsa: lyktan kommer, lyktan går, den gud älskar lyktan får. Han kände tydligen vid denna späda ålder inte betydelsen af ordet lyckan och ersatte därför omedvetet det obekanta och obegripliga ordet med ett lättfattligt och välbekant. Men cellerna i vår kropp veta lika litet som små barn någonting om »lycka» eller »frälsning» eller ett »verk». Och det är de som bestämma vår sträfvan. Allt hvad organiskt lif heter på jorden flyr smärtan och söker vällusten. Filosoferna tänka blott på sin egen medvetna sträfvan, sin velade sträfvan, hvilket vill säga: sin inbillade sträfvan. Men den omedvetna delen af vår varelse är tusenfaldt större och mäktigare än den medvetna, och det är den som ger utslaget.

Birck: Allt hvad du där säger öfverbevisar mig bara om att jag har rätt i det jag sade nyss och att språket måste göras om från början om man skall kunna tala filosofi med något resultat.

Markel: Ja herregud, behåll din lycka, jag tar vällusten. Skål! Men om jag också går med på ditt språkbruk, så blir det inte därför sant att alla sträfva efter lycka. Det finns människor som sakna alla anlag för lycka och som känna det med pinsam, obeveklig klarhet. Sådana människor sträfva inte efter lycka utan efter att få litet form och stil på sin olycka.

Och han tillade plötsligt, oförmodadt:

– Glas hör till dem.

Det sista kom så förbluffande att jag satt svarslös. Ända tills jag hörde honom nämna mitt namn trodde jag att han talade om sig själf. Jag tror det ännu, och att det var för att dölja det som han slog ner på mig. Det blef en tryckande tystnad. Jag såg ut öfver glittret på strömmen. I skymassorna öfver Rosenbad öppnades en ljus månbristning, och det föll ett blekt silfver öfver det gamla Bondeska husets pelarfasad. Ute öfver Mälaren seglade långsamt ett rödviolett moln för sig själf, lösryckt från de andra.

25 juli.

Helga Gregorius: alltjämt ser jag henne för mig. Ser henne som jag såg henne i drömmen: naken, sträckande emot mig ett knippe mörka blommor. Kanske röda, men mycket mörka. Ja, rödt blir ju alltid så mörkt i

skymningen.

Ingen natt går jag till sängs utan en önskan att hon åter ville komma till mig i drömmen.

Men det tvetydiga leendet har min fantasi så småningom arbetat bort, och jag ser det inte längre.

*

Jag önskar prästen vore väl tillbaka. Så kom hon säkert hit igen. Jag vill se henne och höra hennes röst. Jag vill ha henne hos mig.

26 juli.

Prästen: också hans ansikte förföljer mig – förföljer mig med just det uttryck som det fick vid vårt sista sammanträffande, då jag förde samtalet in på de könsliga sakerna. Hur skall jag kunna skildra detta uttryck? Det är uttrycket hos en, som luktar på något ruttet och i hemlighet finner lukten god.

2 augusti.

Det är månsken. Alla mina fönster stå öppna. I mitt arbetsrum brinner lampan; jag har ställt den på chiffonnierklaffen för att den skall vara i lä för nattvinden, som svagt susande fyller gardinen som ett segel. Jag går af och an genom rummen, då och då stannar jag vid klaffen och kastar ner en rad. Jag har stått länge vid ett af fönsterna i salen och sett ut och lyssnat efter alla nattens underliga ljud. Men denna natt är det tyst därnere under de mörka träden. Det sitter bara en ensam kvinna på en bänk; hon har suttit där länge. Och månen skiner.

*

Då jag kom hem i middags låg det en bok på mitt skrifbord. Och när jag öppnade den föll det ur ett visitkort: Eva Mertens.

Jag minns att hon talade om den boken här om dagen, och att jag sade, helt löst, att det skulle vara roligt att läsa den. Jag sade det af artighet för att inte göra mig skyldig till ringaktning för något som intresserade henne. Sedan har jag inte tänkt på den saken mer.

Men hon har alltså tänkt på den.

Är jag nu mycket dum om jag tror, att hon är litet förtjust i mig? Jag ser ju på henne att hon älskar. Men om hon älskar en annan, hur kan hon då ha så mycket intresse öfver för mig?

Hon har två klara, uppriktiga blå ögon och ett rikt brunt hår. Näsan är litet felmodellerad. Munnen – munnen kommer jag inte ihåg. Åjo, den är röd och litet stor; men jag ser den inte riktigt för mig. Och riktigt känner man väl bara den mun som man har kysst, eller som man har längtat mycket efter att kyssa. – Jag vet en mun som jag känner.

Jag sitter och ser på det lilla enkla, korrekta visitkortet med namnet i blek litografierad skrift. Men jag ser mer än namnet. Det finns ett slags skrift, som bara blir synlig under inflytande af stark värme. Värmen vet jag inte om jag har, men jag läser den osynliga skriften ändå: »kyss mig, var min man, gif mig barn, låt mig älska. Jag längtar efter att få älska.»

»Här gå många unga jungfrur, som ännu ingen man har rört, och som icke hafva godt af att sofva ensamma. Sådana skola hafva goda män.»

Så ungefär talade Zarathustra. Den riktiga Zarathustra, den gamla, inte han med piskan.

Är jag en »god man»? Skulle jag kunna bli hennes goda man?

Jag undrar hvilken bild hon kan ha gjort sig af mig. Hon känner mig inte. I hennes lätta hjärna, som bara rymmer några ömma och vänliga tankar på dem som stå henne nära, och dessutom kanske litet skräp, har det formats en bild som har några yttre drag af mig, men som icke är jag, och i den bilden har hon funnit behag, vill det synas – gud vet hvarför, kanske hufvudsakligen därför att jag är ogift. Men om hon kände mig, om hon till exempel af en slump skulle råka få läsa hvad jag skrifver på dessa lappar om kvällarna, ja, då tänker jag att hon med en skygg men riktig instinkt skulle draga sig undan från de vägar där jag går fram. Jag tänker att svalget mellan våra själar är litet väl stort. Eller hvem vet: om man skall ge sig i äktenskap, är det kanske tvärtom en lycka att svalget är så stort – vore det mindre, kunde jag bli frestad att söka fylla det, och det slutade aldrig väl! Den kvinna, som jag kan blotta mig för, finns inte. Men ändå: att lefva sida vid sida med henne och aldrig släppa henne in i det som verkligen är jag och mitt – får man göra så med en kvinna? Låta henne famna en annan i tron att det är jag – får man göra så?

Åja, nog får man det. Så går det väl egentligen alltid till; man vet så litet om hvarandra. Man famnar en skugga och man älskar en dröm. Och hvad vet för resten jag om henne?

Men jag är ensam, och månen skiner, och jag längtar efter en kvinna. Jag kunde ha lust att gå till fönstret och ropa henne hit upp, hon som sitter ensam på bänken där nere och väntar på någon som icke kommer. Jag har portvin och brännvin och öl och god mat och en bäddad säng. Det vore ju himmelriket för henne.

*

Jag sitter och tänker på Markels ord här om kvällen om mig och lyckan. Jag kunde sannerligen ha lust att gifta mig och bli så lycklig som en julgris bara för att förarga honom.

3 augusti.

Ja, månen. Där är den igen.

Jag minns så många månar. Den äldsta jag minns är den som satt bakom fönsterrutan i min första barndoms vinterkvällar. Den satt alltid öfver ett hvitt tak. En gång läste min mor Viktor Rydbergs »Tomten» högt för oss barn; då kände jag strax igen den. Men den hade ännu ingen af de egenskaper som den sedan fick, den var hvarken mild och sentimental eller kall och hemsk. Den var bara stor och blank. Den hörde till fönstret, och fönstret hörde till rummet. Den bodde hos oss.

Sedan, då man hade märkt att jag var musikalisk och låtit mig taga pianolektioner och jag var så långt kommen att jag kunde fingra litet på Chopin, då blef månen ny för mig. Jag minns en natt, jag var väl tolf år ungefär, då jag låg vaken och icke kunde sofva, därför att jag hade Chopins tolfte nocturne i hufvudet, och därför att det var månsken. Det var på landet, vi hade nyss flyttat ut och det fanns ännu ingen rullgardin i rummet där jag låg. Månljuset rann i en stor hvit flod in i rummet och öfver sängen och hufvudgärden. Jag satt upprätt i sängen och sjöng. Jag måste sjunga den underbara melodien utan ord, jag kunde icke komma ifrån den. Den blef till ett med månskenet och i bägge låg det ett löfte om något oerhördt, som en gång skulle komma på min lott, något jag vet icke hvad, en osalig lycka eller en olycka som var mera värd än all jordens lycka, något brinnande och ljuft och stort som väntade mig. Och jag sjöng tills min far stod i dörren och röt åt mig att sofva.

Det var Chopins måne. Och det var samma måne som sedan skälfde och brann öfver vattnet i augustikvällarna, då Alice sjöng. Jag älskade henne.

Så minns jag min Uppsalamåne. Aldrig har jag sett en måne med ett så kallt och frånvarande ansikte som den. Uppsala har ett helt annat klimat än Stockholm, ett inlandsklimat med torrare och klarare luft. En vinternatt gick jag af och an med en äldre kamrat på de hvita snögatorna med deras gråa hus och svarta skuggor. Vi talade filosofi. Med mina sjutton år trodde jag knappt på Gud; men jag satte mig på tvären mot darwinismen: med den tycktes mig allt bli meningslöst, dumt, tarfligt. Vi gingo in under ett svart tunnhvalf och uppför några trappsteg och stodo tätt under domkyrkans murar. Med sina byggnadsställningar liknade den skelettet af något oerhördt djur från döda formationer. Min vän talade med mig om vår släktskap med våra bröder djuren; han talade och bevisade och skrek med en gäll och okultiverad röst, som ekade mellan murarna, och han bröt på något landsmål. Jag svarade inte mycket, men jag tänkte för mig själf: Du har orätt, men jag har ännu läst och tänkt för litet för att kunna vederlägga dig. Men vänta – vänta bara ett år, och jag skall gå med dig på denna samma plats, i månsken liksom nu, och jag skall bevisa för dig hur orätt du hade och hur dum du var. Ty det som du säger kan inte, får inte på några villkor vara sant; om det är sant, då vill jag inte vara med längre, i en sådan värld har jag ingenting att skaffa. Men kamraten pratade och gestikulerade med ett litet tyskt häfte, som han höll i handen, och som hade försett honom med hans argument. Plötsligt stannade han midt i månskenet, slog upp boken på ett ställe, där det var några illustrationer i texten, och räckte mig den. Månen sken så klart att man både kunde se hvad de föreställde och läsa underskriften. Det var bilderna af tre kranier, tämligen snarlika –: skallarna af en orangutang, en australneger och Immanuel Kant. Med afsky slängde jag boken långt ifrån mig. Kamraten blef ond och flög på mig, vi brottades och slogos i månskenet, men han var starkare och fick mig under sig och »tvättade» mig på det gamla skolpojkssättet i ansiktet med snö.

Det gick ett år och det gick flera, men jag kände mig aldrig vuxen att öfverbevisa honom; jag fann, att jag måste låta den uppgiften ligga. Och fast jag inte rätt förstod hvad jag hade att skaffa i denna värld, stannade jag ändå kvar.

Och många månar har jag sett sedan dess. En blid och sentimental måne mellan björkar vid kanten af en sjö ... Månen ilande genom dimmorna öfver hafvet ... Månen på flykt genom rifna höstmoln ... Kärleksmånen, som lyste på Gretchens trädgårdsfönster och Julias balkong ... En icke längre ung flicka, som gärna ville bli gift, sade mig en gång, att hon måste gråta då hon såg månen lysa öfver en liten stuga i skogen ... Månen är liderlig och lysten, säger en poet. En annan försöker lägga in en etisktreligiös tendens i månstrålarna och liknar dem vid trådar, som af kära aflidna spinnas till ett nät att fånga en vilsekommen själ i ... Månen är för ungdomen ett löfte om allt det oerhörda som väntar, för den äldre ett vårdtecken öfver att löftet sveks, en erinran om allt som brast och gick sönder ...

Och hvad är månskenet?

Solsken i andra hand. Försvagadt, förfalskad!

*

Den måne, som nu kryper fram bakom kyrktornet, har ett olyckligt ansikte. Det synes mig som om dragen vore vanställda, upplösta, uppfrätta af ett namnlöst lidande. Stackars man, hvarför sitter du där? Är du dömd som förfalskare – har du förfalskat solskenet?

I sanning, det är icke något litet brott. Den som blott vore säker att aldrig begå detsamma.

7 augusti

Ljus!

... Jag reste mig i bädden och tände ljuset på nattduksbordet. Jag kallsvettades, håret klibbade vid pannan ...

Hvad var det jag hade drömt?

Återigen detsamma. Att jag dödade prästen. Att han måste dö, emedan han redan luktade lik, och att det var min plikt som läkare att göra det ... Jag fann det svårt och obehagligt, det var något som aldrig förr hade förekommit i min praktik – jag ville gärna konsultera en kollega, ville inte bära ansvaret ensam i en så allvarlig sak ... Men fru Gregorius stod naken i en vrå långt borta i halfmörkret och försökte skyla sig med ett litet svart flor. Och då hon hörde mig nämna ordet »kollega», fick hon ett så förskrämdt och förtvifladt uttryck i ögonen att jag förstod att det måste ske strax, att hon var förlorad annars, på något sätt som jag inte kunde reda ut, och att jag måste göra det ensam och så att ingen någonsin kunde få veta det. Så gjorde jag det då, med bortvändt hufvud. Hur gick det till? Jag vet inte. Jag vet bara att jag höll för näsan och vände bort hufvudet och sade för mig själf: se så, nu är det gjordt. Nu luktar han inte mer. Och jag ville förklara för fru Gregorius, att det var ett mycket sällsynt och egendomligt fall: de flesta människor lukta ju först efter döden och då begrafver man dem; men om någon luktar redan som lefvande, måste man döda honom, på vetenskapens nuvarande ståndpunkt finns det ingen annan utväg ... Men fru Gregorius var borta, det var bara ett stort tomrum omkring mig, i hvilket allt tycktes vika undan och fly för mig ... Mörkret ljusnade till en askgrå månskymning ... Och jag satt upprätt i bädden alldeles vaken och lyssnade till min egen röst ...

Jag steg upp, klädde på mig en smula, tände ljus i alla rummen. Jag gick af och an, regelbundet som ett urverk, jag vet inte hur länge. Till sist stannade jag framför spegelbordet i salen och stirrade på mitt bleka och förryckta jag som på en främmande. Men af fruktan att ge vika för en plötslig impuls och slå sönder den gamla spegeln som sett min barndom och nästan hela mitt lif och mycket af det som skedde innan jag fanns, gick jag bort och ställde mig vid ett öppet fönster. Det var icke månsken nu längre, det regnade, och regnet blåste mig midt i ansiktet. Det var skönt.

Drömmar fara som strömmar ... Jag känner dig, gamla ordspråksvisdom. Och det mesta man drömmer är i verkligheten icke värdt en tanke – lösa skärfvor af det man upplefvat, ofta af det likgiltigaste och dummaste, af det som medvetandet inte funnit värdt att taga vara på men som ändå lefver sitt skugglif för sig själf i någon af hjärnans skräpkamrar. Men det fins också andra drömmar. Jag minns en gång hur jag som pojke satt och grubblade en hel eftermiddag öfver ett geometriskt problem och måste gå till sängs utan att ha löst det: i sömnen arbetade hjärnan vidare för sig själf och gaf mig lösningen i drömmen. Och den var riktig. Det finna också drömmar som äro bubblor från djupet. Och när jag rätt tänker efter: – många gånger har en dröm lärt mig något om mig själf. Många gånger har drömmen afslöjat för mig önskningar, som jag icke ville önska, begär, som jag icke ville veta af vid dagsljus. De önskningarna och begären har jag sedan vägt och pröfvat i fullt solsken. Men de tålde sällan ljuset, och merendels stötte jag dem tillbaka ner i de skumma djup dit de hörde. I nattens drömmar kunde de sedan komma igen på nytt, men jag kände igen dem och hånlog åt dem äfven i drömmen, tills de uppgåfvo alla kraf på att stiga upp och lefva i verkligheten och ljuset.

Men detta är något annat. Och jag vill veta hvad det är; jag vill väga och pröfva. Det är en af grunddrifterna i mitt väsen att icke tåla något halfmedvetet och halfklart hos mig själf, där det står i min makt att taga fram det och hålla det upp i ljuset och se efter hvad det är.

Alltså, låt oss tänka efter:

En kvinna kom till mig i sin nöd, och jag lofvade att hjälpa henne. Hjälpa, ja – hvad det betydde eller kunde komma att betyda hade ju ingen af oss tänkt sig in i då. Det som hon begärde af mig var ju så enkelt och lätt. Det kostade mig hvarken möda eller betänkligheter, det hela roade mig snarast, jag gjorde den vackra unga kvinnan en delikat tjänst på samma gång som jag spelade den vidriga prästen ett elakt spratt, och i min tjocka svartgråa spleen kom denna episod och lyste upp som en rosengnista från en värld, stängd för mig ... Och för henne betydde det ju lyckan och lifvet – så, som hon såg det och som hon fick mig att se det. Så

lofvade jag då att hjälpa henne, och gjorde det – det som skulle göras då.

Men sedan har det hela så småningom fått en annan uppsyn, och den här gången får jag se till att komma till botten på affären innan jag går vidare.

Jag lofvade att hjälpa henne; men jag tycker inte om att göra en sak till hälften. Och nu vet jag ju, och har vetat det länge: hon är inte hjälpt med mindre än att hon blir fri.

Om ett par dar kommer prästen tillbaka – så börjar den gamla historien på nytt. Jag känner ju honom nu. Men det är inte bara detta; det fick hon väl till sist se till att komma öfver på egen hand, hur svårt det må vara, och fast det rifver sönder hennes lif och gör henne till en trasa. Men det är något som säger mig så visst, som om det redan hade skett, att hon snart skall bära ett barn under sitt hjärta. Så, som hon älskar nu, lär hon inte komma förbi den saken. Hon vill det kanske inte ens. Och då: om detta sker – när detta sker – hvad så...? Då måste prästen bort. Alldeles bort.

Det är sant: om detta sker, så kan det ju hända att hon kommer till mig och ber mig att »hjälpa» henne med samma slags hjälp som så många förgäfves ha tiggt mig om – och gör hon det: – ja, så får jag väl då göra henne till viljes, ty jag vet inte hur jag skall kunna göra henne emot i något. Men så är jag också led vid det hela, och så får historien vara slut, hvad min andel beträffar.

Men jag känner, jag känner och vet att det inte kommer att gå till på det sättet. Hon är inte lik de andra, hon kommer aldrig att be mig om den hjälpen.

Och då måste prästen bort.

Hur jag vänder det, ser jag ingen annan lösning. Att bringa honom till förnuft? Att få honom att inse, att han inte längre har någon rätt att smutsa hennes lif, att han måste gifva henne fri? Nonsens. Hon är hans hustru; han är hennes man. Allt ger honom rätt mot henne: världen, gud, hans eget samvete. Kärleken är naturligtvis detsamma för honom som den var för Luther: ett naturbehof, som hans gud en gång för alla har gifvit honom lof att tillfredsställa med just denna kvinna. Att hon möter hans begär med kyla och olust kan aldrig ett ögonblick komma honom att tvifla på sin »rätt». För öfrigt föreställer han sig kanske, att hon i dessa ögonblick i hemlighet känner detsamma som han, men han finner det vara alldeles i sin ordning att en kristen kvinna och prästhustru icke vidgår något sådant ens för sig själf. Till och med för egen del tycker han inte riktigt om att kalla den där saken ett nöje; han vill hellre att den skall heta »plikt» och »guds vilja» ... Nej, bort med en sådan, bort med honom, bort!

Hur var det: jag sökte ju en gärning, jag tiggde om den. Är detta alltså gärningen – min gärning? Den som skall göras, den som jag ensam ser att den måste göras och som ingen kan och vågar göra mer än jag?

Man skulle kunna säga att den ser litet besynnerlig ut. Men det är intet skäl, hvarken mot eller för. »Storheten», »skönheten» i en handling, det är reflexskenet af dess verkan på publiken. Men som det naturligtvis är min anspråkslösa mening att hålla allt hvad publik heter utanför den här saken, kommer den synpunkten inte i betraktande. Jag har bara med mig själf att göra. Jag vill syna min gärning i sömmarna; jag vill se hur den ser ut inuti.

Först och främst: det är alltså verkligen allvar att jag vill döda prästen?

»Vill» – ja, hvad betyder det? En människovilja är ingen enhet; den är en syntes af hundra stridiga impulser. En syntes är en fiktion; viljan är en fiktion. Men vi behöfva fiktioner, och ingen fiktion är nödvändigare för oss än viljan. Alltså: vill du?

Jag vill, och jag vill icke.

Jag hör stridiga röster. Jag måste hålla förhör med dem; jag måste veta hvarför den ena säger: jag vill, och den andra: jag vill icke.

Först du som säger »jag vill» – hvarför vill du? Svara!

– Jag vill handla. Lif är handling. Då jag ser något som upprör mig vill jag gripa in. Jag griper icke in hvar gång jag ser en fluga i ett spindelnät, ty spindlarnas och flugornas värld är icke min, och jag vet att man måste begränsa sig, och jag tycker inte om flugor. Men om jag ser en liten vacker insekt med guldskimrande vingar i nätet, då rifver jag sönder det och dödar spindeln om det behöfs, ty jag tror inte på att man inte får döda spindlar. – Jag går i skogen; jag hör nödrop; jag springer efter skriket och finner en man i begrepp att våldföra en kvinna. Jag gör naturligtvis hvad jag kan för att befria henne, och om det blir nödvändigt, dödar jag mannen. Lagen ger mig ingen rätt därtill. Lagen ger mig rätt att döda en annan blott till nödvärn, och med nödvärn menar lagen blott värn i yttersta nöd för eget lif. Lagen tillåter mig icke att döda någon för att rädda min far eller min son eller min bästa vän, och icke för att skydda min älskade för misshandel eller våldtäkt. Lagen är löjlig, kort sagdt, och ingen anständig människa låter sitt handlingssätt bestämmas af den.

– Men den oskrifna lagen? Moralen ...?

– Käre vän, moralen befinner sig, det vet du lika väl som jag, i flytande tillstånd. Den har undergått märkbara förändringar till och med på de ilsnabba ögonblick som vi två ha lefvat i världen. Moralen, det är den berömda kritcirkeln kring hönan: den binder den som tror på den. Moralen, det är andras åsikter om det rätta. Men här var det ju fråga om min! Det är sant, i en mängd fall, kanske i de allra flesta och oftast förekommande, stämmer min åsikt om det rätta någorlunda öfverens med de andras, med »moralen»; och i en mängd andra fall finner jag divergensen mellan mitt jag och moralen icke vara värd de risker som en afvikelse kan draga med sig, och underordnar mig därför. På så sätt blir moralen för mig medvetet hvad den i praktiken är för alla och en hvar, ehuru icke alla veta af det: – icke en fast och öfver allting bindande lag, men en i hvardagslag brukbar modus vivendi i det ständiga krigstillståndet mellan jaget och världen. Jag vet och erkänner, att den gängse moralen så väl som den borgerliga lagen i sina stora allmänna grunddrag uttrycker en rättsuppfattning, som är frukten af oöfverskådliga tiders från släkte till släkte ärfda, långsamt ökade och ändrade erfarenhet om de nödvändigaste villkoren för människors sammanlefnad med hvarandra. Jag vet, att i stort sedt dessa lagar någorlunda allmänt måste respekteras, om lifvet alls skall kunna lefvas här på jorden af varelser sådana som vi, varelser, otänkbara inom hvarje annan ram än samhällsorganisationens och uppfödda med alla dess växlande rätter, bibliotek och muséer, polis och vattenledning, ljus på gatorna, natthämtning, vaktparad, predikningar, operabalett och så vidare. Men jag vet också, att de människor som det har varit något bevändt med aldrig ha tagit dessa lagar pedantiskt. Moralen hör till husgerådet, inte till gudarna. Den skall begagnas; den skall inte härska. Och den skall begagnas med urskillning, »med ett litet saltkorn». Det är klokt att ta seden dit man kommer; det är enfaldigt att göra det med öfvertygelse. Jag är en resande i världen; jag ser på människornas seder och tar upp hvad jag har bruk för. Och moral kommer af mores, seder; den hvilar helt och hållet på seden, bruket; den har ingen annan grund. Och att jag genom att döda den där prästen begår en handling som strider mot bruket behöfver du inte undervisa mig om. Moralen – du skämtar!

– Jag tillstår att jag gjorde frågan mera för formens skull. Jag tror att vi förstå hvarandra beträffande moralen. Men jag släpper dig inte därför. Frågan gällde från början väsentligen inte hur du kan våga göra detta som vi tala om, ehuru det strider mot bruk och moral; den gällde väsentligen, hvarför du vill göra det. Du svarade med liknelsen om våldsmannen som skändar en kvinna i skogen. Hvilken jämförelse! Å ena sidan en rå förbrytare, å den andra en oförvitlig och aktningsvärd gammal präst!

– Ja, jämförelsen haltar en smula. Den gällde en okänd kvinna och en okänd man och ett blott ofullständigt kändt förhållande mellan dem. Det är inte säkert, att den okända kvinnan är värd att man dödar en man för

hennes skull. Det är inte heller säkert, att den okände mannen, som möter en ung kvinna i djupa skogen och plötsligt blir besatt och öfverväldigad af Pan, därför är värd att dödas. Det är slutligen inte säkert att någon sådan fara är för handen som gör ett ingripande nödvändigt! Flickan skriker för att hon är rädd och för att det gör ondt, men det är inte sagdt att skadan bör mätas efter skriket. Det kan hända att de två bli goda vänner innan de skiljas åt. På landsbygden ha många äktenskap börjat med våldtäkt och inte blifvit sämre än andra, och kvinnorof var en gång i tiden den normala formen för förlofning och giftermål. Om jag alltså i det exempel, som jag valde, dödar mannen för att befria kvinnan – ett handlingssätt som jag tänker att mängden af moraliskt tänkande människor skulle gilla, utom juristerna, och som inför en fransk eller amerikansk jury skulle inbringa mig ett eklatant frikännande med applåd af publiken – så handlar jag rent impulsivt, utan öfverläggning, och gör kanske en stor dumhet. Men vår affär är helt annorlunda beskaffad. Här är det inte fråga om ett enstaka fall af våldtäkt utan om ett lifsvarigt förhållande, som väsentligen består i fortsatt, upprepad våldtäkt. Här gäller det inte en okänd man af okändt värde, utan en som du känner alltför väl: pastor Gregorius. Och här gäller det att hjälpa och rädda, inte en okänd kvinna, utan din hemligt älskade ...

– Nej tyst, det är nog, var tyst ...!

– Kan en man låta den som han älskar skändas och smutsas och trampas inför sina ögon?

– Var tyst! Hon älskar en annan. Det här är hans sak, inte min.

– Du vet att du älskar henne. Alltså är det din sak.

– Var tyst! ... Jag är läkare. Och du vill att jag skall smyga döden på en gammal man som kommer till mig för att söka min hjälp!

– Du är läkare. Hur ofta har du inte uttalat frasen: min plikt som läkare. Här har du den nu: jag tycker att den är tydlig. Din plikt som läkare är att hjälpa den som kan och bör hjälpas, och att skära bort det ruttna köttet som fördärfvar det friska. Det är visserligen ingen ära att skörda: du kan inte låta någon få veta det, då sätter man dig på Långholmen eller Konradsberg.

Jag erinrar mig nu efteråt, att en vindfläkt plötsligt tog gardinen och förde den mot ljuset, det tog eld ytterst i kanten, men jag kväfde strax den lilla blå lågan i min hand, och stängde fönstret. Jag gjorde dessa saker automatiskt, nästan utan att veta det. Regnet piskade fönsterglaset. Ljusen brunno stelt och stilla. På det ena af dem satt en liten spräcklig grå nattfjäril.

Jag satt och stirrade på ljusens stela lågor och blef liksom borta. Jag tror att jag sjönk i ett slags dvala. Kanske sof jag en stund. Men plötsligt spratt jag till som vid en häftig stöt och mindes allt: frågan som måste lösas, beslutet som måste fattas innan jag kunde söka hvila.

Alltså, du som inte vill: – hvarför vill du inte?

– Jag är rädd. Först och främst rädd för upptäckt och »straff». Jag underskattar inte din omtänksamhet och klokhet, och jag tror nog att du kommer att ordna det så att det går bra. Jag håller det för sannolikt. Men risken finns där ändå. Slumpen ... Man vet aldrig hvad som kan hända.

– Man måste kunna riskera något här i världen. Du ville en handling. Har du glömt hvad du skref här i dagboken för inte så många veckor sedan, innan vi ännu visste något om allt detta som har kommit sedan: – ställning, anseende, framtid, allt det där var du beredd att packa in på det första skepp som kom lastadt med en handling ... Har du glömt det? Skall jag visa dig bladet?

– Nej. Jag har inte glömt det. Men det var inte sant. Det var skryt. Jag känner det annorlunda nu, när jag ser

skeppet komma. Du kan väl förstå att jag inte hade tänkt mig ett sådant satans spökskepp! Det var skryt! Det var lögn! Det är ingen som hör oss; jag kan vara uppriktig. Mitt lif är tomt och eländigt och jag ser ingen mening i det, men jag hänger fast vid det ändå, jag tycker om att gå i solskenet och se på folket, och jag vill inte ha något att gömma på och vara rädd för, låt mig vara i fred!

– Fred, nej – det blir ingen fred ändå. Vill du att jag skall se den jag älskar drunkna i en smutspöl, då jag kan hjälpa henne upp med ett enda djärft och raskt grepp – blir det fred då, kan jag någonsin få fred om jag vänder henne ryggen och går ut i solskenet och ser på folket? Blir det fred?

– Jag är rädd. Inte så mycket för upptäckt; jag har ju alltid mina piller och kan dra mig ur spelet om det skulle börja osa katt. Men jag är rädd för mig själf. Hvad vet jag om mig själf? Jag är rädd för att komma in i något som binder mig och snärjer mig och aldrig släpper mig mera. Det som du begär af mig möter inte något hinder i mina åsikter; det är en handling som jag skulle gilla hos en annan, förutsatt att jag visste det som jag vet; men den passar inte mig. Den strider mot mina böjelser, vanor, instinkter, mot allt det som väsentligen är jag. Jag är inte byggd för sådant. Det finns tusentals raska, präktiga karlar, som döda en människa lika lätt som en fluga, hvarför kan inte någon af dem göra det? Jag är rädd att få dåligt samvete; man får det af att försöka krypa ur sitt skinn. Att »hålla sig i skinnet» betyder att känna sina gränser: jag vill hålla mig i skinnet. Människorna handla dagligen med största lätthet och behag tvärt emot sina uppriktigaste och mest välgrundade åsikter, och deras samveten må som fisken i vattnet; men försök att handla mot din innersta struktur, då får du höra hur samvetet skriker! Då blir det kattmusik! Du säger att jag har tiggt och bedt om en handling – det är omöjligt, det är inte sant, det måste vara något missförstånd. Det är otänkbart att jag kan ha haft en så vanvettig önskan – jag är född till åskådare, jag vill sitta bekvämt i en loge och se på hur folk mördar hvarandra på scenen, men själf har jag ingenting där att göra, jag vill vara utanför, låt mig vara i fred!

– Lump! Du är en lump!

– Jag är rädd. Detta är ju en mardröm. Hvad har jag att göra med dessa människor och deras smutsiga affärer! Prästen är mig så vidrig att jag är rädd för honom ... Jag vill inte ha någon beblandelse mellan hans öde och mitt. Och hvad vet jag om honom? Det som är mig vidrigt är inte »han», han själf, utan det intryck han gjort på mig – han har säkert träffat hundra och tusen människor utan att verka på dem som han gör på mig. Den bild han har afsatt i min själ kan inte plånas ut för att han försvinner, allraminst om han försvinner genom mig. Han har redan som lefvande »besatt» mig mer än jag tycker om, hvem vet hvad han kan hitta på som död? Jag känner till det där, jag har läst Raskolnikov, jag har läst Thérèse Raquin. Jag tror inte på spöken, men jag vill inte ställa så till att jag kan komma att tro på dem. Hvad har jag med allt det här att göra? Jag vill resa bort. Jag vill se skogar och berg och floder. Jag vill gå under stora gröna träd med en liten vackert inbunden bok i fickan och tänka vackra, fina, goda, lugna tankar, tankar som man kan säga högt och få beröm för. Släpp mig, låt mig resa, i morgon ...

– Lump!

Ljusen brunno med smutsröda lågor mot den grå gryningsdagern. Nattfjäriln låg på skrifbordet med svedda vingar.

Jag kastade mig på sängen.

8 augusti.

Jag har ridit och badat, jag har haft min mottagning och gjort mina sjukbesök som vanligt. Och åter kommer kvällen. Jag är trött.

Kyrkans tegeltorn står så rödt i kvällssolen. Trädkronornas grönska är så mäktig och mörk just nu, och det blå där bakom är så djupt. Det är lördagskväll; små fattiga barn hoppa hage nere på sandgången. I ett öppet fönster sitter en man i skjortärmarna och blåser flöjt. Han blåser intermezzot ur Cavalleria rusticana. Det är underligt med melodier och deras smitta. För knappt tio år sedan steg denna melodi upp ur kaos och smög sig på en fattig italiensk musiker, kanske en kväll i skymningen, kanske en kväll som denna. Den befruktade hans själ, den födde andra melodier och andra rytmer och gjorde honom i förbund med dem i ett slag till en världsberömdhet och gaf honom ett nytt lif med ny glädje och nya sorger och en förmögenhet att spela bort i Monte Carlo. Och melodien breder ut sig som en plötslig smitta hela världen rundt och gör sin ödesbestämda gärning på godt och ondt, färgar kinder röda och kommer ögon att glänsa, blir beundrad och älskad af otaliga och väcker leda och äckel hos andra, ofta hos de samma som älskade den först; ringer envist och obarmhärtigt i den sömnlöses öron om natten, retar affärsmannen som ligger och grämer sig öfver att aktierna som han sålde i förra veckan ha stigit, stör och pinar tänkaren som vill samla sin tanke till att formulera en ny lag, eller dansar omkring i tomrummet i en idiots hjärna. Och medan mannen, som »skapade» den, kanske är mera utpinad och led vid den än någon annan, rifver den ännu kväll efter kväll skallande applådsalfvor af publiken på all världens förlustelseställen, och mannen där borta blåser den med känsla på sin flöjt.

9 augusti.

Att vilja är att kunna välja. Å, att det skall vara så svårt att välja!

Att kunna välja är att kunna försaka. Å, att det skall vara så svårt att försaka.

En liten prins skulle göra en utfärd; man frågade honom: vill prinsen åka med häst eller fara i båt? Och han svarade: jag vill åka med häst och fara i båt.

Allt vilja vi ha, allt vilja vi vara. Vi vill ha all lyckans lust och allt lidandets djup. Vi vill ha handlingens patos och åskådandets ro. Vi vill både ha öknens stillhet och larmet på forum. På en gång vilja vi vara den ensammes tanke och folkets röst; vi vilja vara både melodi och ackord. På en gång! Hur vore det möjligt!

»Jag vill åka med häst och fara i båt.»

10 augusti.

Ett ur utan visare har något utslätadt och tomt som erinrar om ansiktet hos en död. Jag sitter just och ser på ett sådant ur. Det är för resten inte något ur, det är bara en tom boett med en gammal vacker urtafla. Jag såg den nyss i fönstret hos den puckelryggige urmakaren i gränden, då jag gick hemåt i den heta gula skymningen – en underlig skymning; så har jag tänkt mig slutet på en dag i öknen ... Jag gick in till urmakaren, som har reparerat min klocka en gång, och frågade hvad det var för ett ur som inte hade några visare. Han log med sitt koketta puckelryggsleende och visade mig den vackra gamla silfverboetten, ett fint arbete; han hade köpt klockan på auktion, men verket var utslitet, obrukbart, och han tänkte sätta dit ett nytt. Jag köpte boetten som den var.

Jag tänker lägga in några af mina piller i den och bära den i högra västfickan som pendant till klockan. Det är bara en ny variant af Demostenes' idé med giftet i pennan. Det finns ingenting nytt under solen!

*

Nu kommer natten; en stjärna blinkar redan genom bladverket i den stora kastanjen. Jag känner att jag får sofva godt i natt; det är svalt och lugnt i mitt hufvud. Ändå har jag svårt att slita mig från trädet och stjärnan.

Natten. Ett så vackert ord! Natten är äldre än dagen, sade de gamla gallerna. De trodde att den korta förgängliga dagen var född af den oändliga natten.

Den stora, oändliga natten.

Nå, det är nu också ett talesätt ... Hvad är natten, hvad är det som vi kalla natten? Det är den smala koniska skuggan af vår lilla planet. En liten spetsig kägla af mörker midt i ett haf af ljus. Och detta ljushaf, hvad är det? En gnista i rymden. Den lilla ljuskretsen kring en liten stjärna: solen.

Å, hvad är det för en pest som har gripit människorna att fråga om allting hvad det är? Hvad är det för ett gissel som har piskat dem ut ur den öfriga syskonringen af krälande och gående och springande och klättrande och flygande varelser på jorden, ut att se på sin värld och sitt lif uppifrån, utifrån, med kalla främmande ögon, och finna det smått och ingenting värdt? Hvart bär det hän, hur skall det sluta? Jag måste tänka på den klagande kvinnorösten som jag hörde i min dröm, jag hör den ännu i mina öron, en gammal förgråten kvinnas röst: världen brinner, världen brinner!

Du skall se på din värld från din egen synpunkt och icke från någon tänkt punkt ute i rymden; du skall blygsamt mäta med ditt eget mått, efter ditt stånd och dina villkor: människanjordbebyggarens stånd och villkor. Då är jorden stor nog och lifvet en viktig sak, och natten oändlig och djup.

12 augusti.

Så grant solen lyser på kyrktuppen i kväll!

Jag håller af det vackra och förståndiga djuret som alltid svänger efter vinden. Det är mig en ständig erinran om den hane som vid ett visst tillfälle gol tre resor, och en sinnrik symbol af den heliga kyrkan, som lefver af att förneka sin mästare.

På kyrkogården promenerar församlingens herde långsamt af och an i den vackra sommarkvällen, stödd på en yngre ämbetsbroders arm. Mitt fönster står öppet, och det är så stilla att ett och annat ord af hvad de säga tränger ända hit upp. De tala om det förestående valet till pastorprimariiämbetet, och jag hörde att kyrkoherden nämnde namnet Gregorius. Han uttalade detta namn utan någon förtjusning och med en icke helt oblandad sympati. Gregorius hör till de präster som alltid ha haft menigheten för sig och som följd däraf ämbetsbröderna emot sig. Jag hörde på tonfallet, att kyrkoherden nämnde hans namn mera i förbigående och att han icke ansåg honom ha några allvarliga utsikter.

Det är också min mening. Jag tror inte att han har några utsikter. Det skulle öfverraska mig mycket om han blef pastor primarius ...

*

Det är den 12 augusti i dag; han for till Porla den 4 eller 5 juli och skulle vara där i sex veckor. Då dröjer det alltså inte många dar innan man har honom här igen, pigg och kry efter sin badsejour.

13 augusti.

Hur det skall gå till? Det har jag vetat länge. Slumpen har gjort, att lösningen på problemet så godt som ger sig själf: mina cyankaliumpiller, som jag en gång i världen lagade i ordning utan en tanke på någon annan än mig själf, få naturligtvis nu göra tjänst.

En sak faller af sig själf: det går inte an att låta honom ta in dem hemma hos sig. Hos mig måste det ske. Det blir inte behagligt, men jag ser ingen annan utväg, och jag vill ha ett slut på det här. Om han tar ett piller

hemma hos sig på min ordination och kreverar strax efteråt, är det att befara att polisen möjligen kan konstruera upp ett samband mellan dessa båda fakta. Till på köpet skulle den, som jag vill rädda, lätt kunna bli misstänkt och indragen och nedstänkt med smuts för lifstiden, kanske dömd för mord ...

Naturligtvis bör ingenting ske som kan vara ägnadt att oroa polisen. Ingen får veta af att prästen har fått något piller: han måste dö en fullt naturlig död, af hjärtslag. Inte heller hon får ana något annat. Att han dör hos mig är naturligtvis litet fatalt för mitt anseende som läkare och kommer att ge mina vänner stoff till dåliga kvickheter, men det får vara detsamma.

Han kommer upp till mig en dag och pratar om sitt hjärta eller någon annan smörja och vill ha konstateradt att han är bättre efter badkuren. Ingen kan höra hvad vi tala om; den stora, tomma salen ligger mellan väntrummet och mitt mottagningsrum. Jag lyssnar och knackar, förklarar att han är märkbart bättre, men att det i alla fall är en sak som oroar mig en smula ... Jag tar fram mina piller, förklarar att det är ett nytt medel mot vissa hjärtsjukdomar (ett namn får jag väl också hitta på) och råder honom att ta ett med detsamma. Jag bjuder honom på ett glas portvin att skölja ner det med. Dricker han vin? Ja visst, jag har hört honom stödja sig på bröllopet i Kana ... Han skall få ett litet godt vin. Grönstedts grådask. Jag ser honom för mig: han läppjar först litet på vinet, så lägger han pillret på tungan, tömmer glaset och sköljer ner det. Glasögonen spegla fönstret och fikusen och dölja hans blick ... Jag vänder mig bort, går till fönstret och ser ut på kyrkogården, slår och trummar på rutan ... Han säger något, att det var ett godt vin till exempel, men stannar i halfva meningen ... Jag hör en duns ... Han ligger på golfvet ...

Men om han inte vill ta pillret? Å, han tar det som en läckerhet, han svärmar för medicin ... Men om? Ja, då kan jag inte hjälpa det, då får det vara; jag kan inte slå ihjäl honom med en yxa.

... Han ligger på golfvet. Jag plockar undan pillerasken och vinbuteljen och glaset. Jag ringer på Kristin: pastorn är sjuk, ett svimningsanfall, det går snart öfver ... Jag känner på pulsen, på hjärtat:

– Det är en slagattack, säger jag till sist. Han är död.

Jag telefonerar till en kollega. Ja, – till hvem? Låt mig tänka. Den duger inte; han skref en afhandling för sju år sedan som jag recenserade litet skeptiskt i en facktidskrift ... Den: för klok. Den och den och den: bortresta. Den – ja, honom får vi ta. Eller också den, eller i nödfall den.

Jag visar mig i dörren till väntrummet, troligtvis ganska lagom blek, och förklarar dämpadt och behärskadt att det har inträffat en händelse som tvingar mig att afbryta mottagningen för i dag.

Kollegan kommer; jag förklarar hvad som händt: pastorn har länge haft svårt hjärtlidande. Han beklagar mig vänligt för den gemena oturen att dödsfallet skulle inträffa just uppe hos mig och skrifver på min begäran ut dödsattesten ... Nej, jag ger inte prästen något vin; han kan spilla på sig, eller det kan kännas på lukten att han druckit vin, och det kan bli trassligt att förklara ... Han får nöja sig med ett glas vatten. Jag är för resten af den åsikten att vin är skadligt.

Men om det kommer till obduktion? Ja, då får jag ju ta ett piller själf. Det är en illusion att tro, att man kan inlåta sig på ett företag af det här slaget utan någon risk, det har jag vetat hela tiden. Jag får vara beredd på det yttersta.

Egentligen fordrar ju situationen att jag själf begär obduktion. Någon annan lär knappast göra det – ja, det vet man för resten inte ... Jag säger åt min kollega, att jag tänker begära obduktion; han svarar förmodligen att det sakligt sedt naturligtvis är onödigt, eftersom dödsorsaken är klar, men att det ju kan vara riktigt för formens skull ... Sedan låter jag frågan falla. Hur som helst, här är i alla fall en lucka i planen. Jag får tänka öfver det där litet närmare.

Man kan för resten inte ordna alla detaljer på förhand; något ändrar ändå slumpen; något litet måste man räkna med sin improvisationskonst.

En annan sak – pest och satan, en sådan idiot jag är! Jag har ju inte bara mig själf att tänka på. Antag, att det kommer till obduktion och att jag tar ett piller och försvinner genom min fallucka och gör sällskap med Gregorius på färden öfver Styx, hvad skall man då finna på för en förklaring på den sällsamma förbrytelsen? Människorna äro så nyfikna. Och när de döda ha tagit sina hemligheter med sig, kommer man inte då att söka förklaringen hos någon af de lefvande – hos henne? Släpa henne inför rätta, förhöra henne, trakassera henne ... Att hon har en älskare vädra de snart upp; att hon måste ha önskat prästens död och längtat efter den faller nästan af sig själf. Det gitter hon kanske inte ens förneka. Det blir svart för mina ögon ... Och det skulle bli jag som gjorde dig detta, du allra ljufvaste lilla kvinnoblomma!

Jag grubblar mig blind och grå på detta.

Men kanske – kanske ändå att jag har en idé. Om jag ser, att det måste bli obduktion, får jag i god tid låta några tydliga symptom på galenskap framträda innan jag tar mitt piller. Och ännu bättre – ja, det ena goda förskjuter inte det andra –: jag skrifver ett dokument och lägger det öppet på skrifbordet här i rummet, där jag skall dö, ett papper fullskrivet med galimatias tydande på förföljelsevansinne, religionsgrubbel och så vidare: prästen har förföljt mig i åratal; han har förgiftat min själ, därför har jag förgiftat hans kropp; jag har handlat till nödvärn, etc. Några bibelspråk kan man också fläta in, det finns alltid några som kunna passa. På så sätt kommer det ljus i saken: mördaren var galen, det är förklaring nog, man behöfver inte söka efter någon annan, jag får en kristlig begrafning och Kristin får bekräftelse på hvad hon alltid i stillhet har misstänkt – ja, inte just alltid i stillhet. Hon har sagt mig hundra gånger att jag är tokig. Hon kan afge ett förmånligt vittnesmål, om det behöfs.

14 augusti.

Jag önskar att jag hade en vän att anförtro mig åt. En vän, som jag kunde rådgöra med. Men jag har ingen, och om jag hade någon – så finns det i alla fall gränser för de anspråk man kan ställa på sina vänner.

Jag har ju alltid varit litet ensam. Jag har burit min ensamhet med mig i människovimlet som snigeln sitt hus. För några är ensamheten icke en omständighet som de ha råkat i, utan en egenskap. Och än större lär min ensamhet bli genom detta; hur det än går, antingen det går bra eller illa – för mig blir »straffet» i hvart fall ensam cell på lifstid.

17 augusti.

Narr! Lump! Kretin!

Å, hvad tjäna invektiv till – man förmår ändå ingenting mot sina nerver och sin mage.

Mottagningstiden var slut för länge sedan; den sista hade nyss gått; jag stod vid fönstret i salen och tänkte på ingenting. Plötsligt får jag se Gregorius komma gående snedt öfver kyrkogården, rakt på min port. Det blef grått och grumligt för mina ögon. Jag väntade honom inte, jag visste inte af att han var återkommen. Jag kände svindel, yrsel, kväljningar, alla symptom på sjösjuka. Jag hade bara en tanke i hufvudet: inte nu, inte nu. En annan gång, inte nu. Han är i trappan, han står utanför dörren, hvad skall jag göra ... Ut till Kristin: Om någon söker mig så säg att jag har gått ut ... Jag förstod af hennes uppspärrade ögon och gap att jag måste ha sett besynnerlig ut. Jag störtade in i sängkammaren och reglade dörren. Och jag hann nätt och jämt fram till lavoaren: där kräktes jag.

*

Min fruktan hade alltså rätt? Jag duger inte?

Ty det var just nu det borde ha skett. Den som vill handla måste kunna gripa tillfället. Ingen vet om det kommer igen. Jag duger inte!

21 augusti.

I dag har jag sett henne och talat med henne.

Jag gick ett slag ut på Skeppsholmen på eftermiddagen. Strax jag kommit öfver bron mötte jag Recke; han kom ned från höjden där kyrkan ligger. Han gick långsamt och tittade i marken med framskjuten underläpp och petade undan småsten med käppen, och han såg inte ut att vara riktigt nöjd med sin värld. Jag trodde inte att han skulle se mig, men just som vi passerade hvarann såg han upp och nickade markeradt hjärtligt och muntert, med en blixtsnabb omläggning af hela ansiktsuttrycket. Jag fortsatte min väg, men hejdade mig efter ett par steg: hon är säkert inte långt härifrån, tänkte jag. Kanske står hon kvar däruppe på höjden. De ha haft något att säga hvarandra och stämt möte däruppe, dit sällan någon kommer, och för att inte bli sedd tillsammans med honom har hon låtit honom gå ner först. Jag satte mig på bänken, som går rundt kring stammen på den stora balsampoppeln, och väntade. Jag tror att det är det största träd som finns i Stockholm. Många vårkvällar satt jag som barn under det trädet med min mor. Far var aldrig med; han tyckte inte om att gå ut och gå med oss.

... Nej, hon kom inte. Jag trodde att jag skulle få se henne komma ner från höjden, men hon hade kanske gått ner en annan väg, eller aldrig varit där.

Jag gick dit upp i alla fall, en omväg, förbi kyrkan – då fick jag se henne sitta hopkrupen på ett af trappstegen utanför kyrkporten, framåtböjd, med hakan i handen. Hon satt och såg rakt in i solen, som höll på att gå ner. Därför såg hon mig inte strax.

Redan första gången jag såg henne slog det mig hur olik hon är alla andra. Hon liknar hvarken en dam af värld eller en medelklassfru eller en kvinna af folket. Kanske dock mest det sista, isynnerhet som hon nu satt där på kyrktrappan med det ljusa håret bart och fritt i solen, ty hon hade tagit af hatten och lagt den bredvid sig. Men en kvinna af ett ursprungligt folk eller af ett som aldrig funnits, ett där ingen klassbildning ännu begynt, där »folket» ännu icke blifvit underklass. En dotter af en fri stam.

Plötsligt såg jag att hon satt och grät. Inte med snyftningar, bara med tårar. Grät som en, som har gråtit mycket och knappt märker att hon gråter.

Jag ville vända om och gå bort, men i detsamma märkte jag att hon hade sett mig. Jag hälsade litet stelt och ville gå förbi. Men hon reste sig strax från det låga trappsteget, lika lätt och mjukt som från en stol, och gick fram och räckte mig handen. Hon torkade hastigt bort tårarna, satte på sig hatten och drog ett grått flor öfver ansiktet.

Vi stodo tysta en sekund.

– Det är vackert här uppe i kväll, sade jag till sist.

– Ja, sade hon, det är en vacker afton. Och det har varit en vacker sommar. Nu är den snart slut. Träden gulna redan. – Se, en svala!

En ensam svala ilade förbi oss så nära att jag kände en kylig fläkt öfver ögonlocken, den gjorde en snabb kurva som för ögat blef en pilskarp vinkel, och försvann i det blå.

– Det blef så tidigt varmt i år, sade hon. Då brukar det bli tidig höst.

– Hur står det till med pastorn? frågade jag.

– Jo jag tackar, svarade hon. Han kom hem från Porla för ett par dar se'n.

– Och har han blifvit något bättre?

Hon vände hufvudet litet ifrån mig och kisade med ögonen mot solen.

– Inte från min synpunkt sedt, svarade hon lågt.

Jag förstod. Det var således som jag hade tänkt. Nå, det var heller inte svårt att gissa ...

En gammal gumma gick och sopade vissna löf. Hon kom oss närmare och närmare, och vi gingo sakta undan längre ut på kullen. Jag gick och tänkte på prästen. Jag skrämde honom först med hans hustrus hälsa, det hjälpte knappt två veckor; jag skrämde honom med hans egen och med den bleka döden, det hjälpte i sex. Och det hjälpte så länge bara därför att han var skild från henne. Jag börjar tro att Markel och och hans cyrenaïker ha rätt: människorna bekymra sig inte om lyckan, de söka efter vällusten. De söka efter vällusten äfven mot sitt intresse, mot sina åsikter och sin tro, mot sin lycka ... Och den unga kvinnan som gick vid min sida med en så rak och stolt rygg men nacken med allt det ljusa silkesvirret djupt böjd under sina bekymmer – hon hade gjort alldeles detsamma: sökt vällusten och icke bekymrat sig om lyckan. Och för första gången slog det mig nu, att det var alldeles samma slags handlingssätt som fyllde mig med vämjelse för den gamla prästen och med en oändlig ömhet för den unga kvinnan, ja, med en försagd vördnad som inför gudomens närhet.

Solen glödde mattare nu genom den tjocka dunstkretsen öfver staden.

– Säg, fru Gregorius – får jag fråga er om en sak?

– Ja, gärna.

– Den som ni älskar – jag vet ju inte alls hvem det är – hvad säger han om det här, och om alltsammans; hvad vill han göra? Hur vill han att det skall bli? Ty han kan ju inte gärna vara nöjd med det som det är –?

Hon teg länge. Jag började tro att jag hade frågat dumt och att hon inte ville svara.

– Han vill att vi skall resa, sade hon till sist.

Jag studsade.

– Kan han det också? frågade jag. Jag menar, är han en fri man, förmögen, oberoende af anställning eller yrke, en man som gör hvad han vill?

– Nej. Då hade vi ju gjort det för länge se'n. Han har hela sin framtid här. Men han vill bryta sig en ny bana i ett främmande land, långt bort. Kanske Amerika.

Jag måste le invärtes. Klas Recke och Amerika! Men jag blef stel då jag tänkte på henne. Jag tänkte: därborta kommer han att gå till botten genom alldeles samma egenskaper som han flyter på här. Och hvad blir det så af henne ...

Jag frågade:

– Och ni själf – vill ni det?

Hon skakade på hufvudet. Ögonen stodo fulla af tårar.

– Jag vill helst dö, sade hon,

Solen drunknade småningom i det grå töcknet. Ett kyligt vinddrag susade genom träden.

– Jag vill inte förstöra hans lif. Inte bli en börda för honom. Hvarför skulle han resa? Det skulle bara vara för min skull. Han har hela sitt lif här, sin ställning, sin framtid, sina vänner, allting.

– Jag kunde ingenting svara på detta, hon hade ju så alltför rätt. Och jag tänkte på Recke. Hela förslaget syntes mig så underligt från honom. Jag skulle aldrig ha väntat något sådant af honom.

– Säg, fru Gregorius – jag får ju vara er vän, ni betraktar mig så, inte sant? Ni tycker inte illa om att jag talar med er om de här sakerna?

Hon log mot mig genom tårarna och floret – ja, hon log!

– Jag håller mycket af er, sade hon. Ni har gjort sådant för mig som ingen annan kunde eller ville ha gjort. Ni får tala med mig om allt hvad ni vill. Jag tycker så mycket om när ni talar.

– Har han, er vän – har han velat det länge, att ni skulle resa bort tillsammans? Har han talat om det länge?

– Aldrig förr än i kväll. Vi träffades här uppe kort innan ni kom. Han har aldrig talat med mig om det förr. Jag tror knappt ens han har tänkt på det förr.

Jag började förstå ... Jag frågade:

– Har det alltså stött till något särskildt just nu ... eftersom han kom på den tanken? Något oroande ..?

Hon böjde på hufvudet:

– Kanske.

Den gamla med kvasten sopade åter sina löf alldeles inpå oss, vi gingo tillbaka mot kyrkan, långsamt, under tystnad. Vi stannade vid trappan där vi först hade mötts. Hon var trött: hon satte sig åter på trappsteget och stödde hakan mot handen med blicken ut i den grånande skymningen.

Vi tego länge. Det var stilla omkring oss, men öfver oss susade vinden med en skarpare ton än nyss genom trädkronorna, och det var ingen värme mer i luften.

Hon skälfde till i en frysning.

– Jag vill dö, sade hon. Jag vill så förfärligt gärna dö. Jag känner att jag har fått allt mitt, allt det jag skulle ha. Jag kan aldrig bli så lycklig mer som jag har varit dessa veckor. Det har sällan gått någon dag som jag inte har gråtit; men jag har varit lycklig. Jag ångrar ingenting, men jag vill dö. Och ändå är det så svårt. Jag tycker att självmord är fult, isynnerhet för en kvinna. Jag har en sådan afsky för allt våld på naturen. Och jag vill inte heller göra honom någon sorg.

Jag teg och lät henne tala. Hon kisade smalt med ögonen:

– Ja, självmord är fult. Men det kan vara ännu fulare att lefva. Det är förskräckligt att man så ofta bara har det som är mer eller mindre fult att välja på. Den som kunde få dö!

Jag är inte rädd för döden. Inte ens om jag trodde att det fanns någonting efter döden skulle jag vara rädd för den. Jag har hvarken gjort något ondt eller något godt som jag hade kunnat göra annorlunda; jag har gjort

hvad jag har måst göra, i smått som stort. Minns ni att jag en gång talade med er om min ungdomskärlek och att jag ångrade, att jag inte gaf mig åt honom? Jag ångrar det inte längre. Jag ångrar ingenting, inte ens mitt giftermål. Ingenting hade ändå kunnat ske annorlunda än det har skett.

Men jag tror inte att det finns någonting efter döden. Som barn tänkte jag mig alltid själen som en liten fågel. I en illustrerad världshistoria som min far hade såg jag också att egypterna afbildade den som en fågel. Men en fågel flyger inte högre än luften räcker, och den räcker inte långt. Den hör till jorden, den också. I skolan hade vi en lärare i naturkunnighet som förklarade för oss att ingenting af det som finns på jorden kan komma bort från den.

– Det är jag rädd att han hade fått om bakfoten, insköt jag.

– Det är nog möjligt. Men jag uppgaf i alla fall min fågeltro, och själen blef mera obestämd för mig. För några år sedan läste jag allt hvad jag kom öfver om religionen och sådant, både för och emot. Det hjälpte mig ju att reda upp mina begrepp i mycket, men jag fick ändå inte veta det jag ville. Det finns människor som skrifver så utmärkt väl, och jag tror att de kan bevisa hvad som helst. Jag tyckte alltid att den hade rätt som skref bäst och vackrast. Viktor Rydberg dyrkade jag. Men jag kände och förstod, att om lif och död visste ändå ingen någonting.

– Men – och det kom en hög och varm färg öfver hennes kind i mörkret – men på sista tiden har jag fått veta mer om mig själf än förut i hela mitt lif. Jag har lärt känna min kropp. Jag har lärt mig känna och förstå, att min kropp är jag. Det finns ingen glädje och ingen sorg och inte något lif alls annat än genom den. Och min kropp vet ju att den måste dö. Den känner det, liksom ett djur kan känna det. Därför vet jag nu, att det finns ingenting för mig bortom döden.

Det hade mörknat. Sorlet från staden steg starkare upp till oss nu i mörkret, och lyktorna började tändas därnere i krokarna längs kajer och broar.

– Ja, sade jag, er kropp vet att den skall dö en gång. Men den vill inte dö; den vill lefva. Den vill inte dö förr än den är utsliten och tyngd af år. Förtärd af lidande och förbränd af lust. Då först vill den dö. Ni tror att ni vill dö, därför att allting ser så svårt ut nu. Men ni vill det inte, jag vet att ni inte kan vilja det. Låt tiden gå. Tag dagen som den kommer. Allting kan bli annorlunda förr än ni tror. Också ni själf kan bli annorlunda. Ni är stark och sund; ni kan bli ännu starkare; ni hör till dem som kan växa och förnyas.

Det gick en frysning genom hennes gestalt. Hon reste sig:

– Det är sent, jag måste gå hem. Vi kan inte gå ner härifrån tillsammans, det vore inte bra om någon såg oss. Gå den där vägen, så går jag åt andra hållet. Godnatt!

Hon räckte mig sin hand. Jag sade:

– Jag skulle så gärna vilja kyssa er kind. Får jag det?

Hon tog upp floret och böjde fram sin kind.

Jag kysste den.

Hon sade:

– Jag vill kyssa er panna. Den är vacker. Vinden slet i mina glesnande hårtestar när jag blottade mitt hufvud. Och hon tog det mellan sina varma och mjuka händer och kysste min panna – högtidligt, som en ceremoni.

22 augusti.

Hvilken morgon! En lätt känning af höst i den glasklara luften. Och stilla.

Mötte fröken Mertens på min morgonridt och växlade några muntra ord med henne i förbifarten. Jag tycker om hennes ögon. Jag tror att det är mera djup i dem än man ser strax. Och så håret ... Men sen finns det heller inte stort mera på meritlistan. Jo, en liten god karaktär har hon bestämdt också.

Jag red Djurgården rundt och tänkte hela tiden på henne som satt på trappan däruppe vid kyrkan och såg in i solen och grät, och som längtade efter att få dö. Och sannerligen: om ingen hjälp kommer, om ingenting inträffar – om inte det inträffar som jag tänker på – då är hvarje försök att trösta henne med ord bara löjligt prat, det kände jag själf medan jag talade till henne. Då har hon rätt, hundra gånger rätt i att söka döden. Hon kan hvarken resa eller stanna. Resa – med Klas Recke? Bli honom en börda och en black om foten? Jag välsignar henne för att hon inte vill det. De skulle gå under bägge. Han har det bra förspändt här, sägs det, med ena foten i sitt departement och den andra i finansvärlden; jag har hört folk kalla honom en framtidsman, och om han har skulder så är det nog inte värre för honom än för många andra »framtidsmän» innan deras position är gjord. Han har precis det lagom af begåfning som brukar hjälpa fram sin man – inom den rätta miljön, naturligtvis; någon elementarkraft är han inte. »Bryta sig en ny bana» ... nej, det ligger inte för honom. Och hon kan inte heller bli kvar i sitt gamla lif. En fånge i fiendeland. Föda sitt barn under den främmande mannens tak och vara nödd att hyckla och ljuga för honom och se hans äckliga fadersglädje – kanske uppspädd med misstankar som han inte törs tillstå men som han kommer att begagna för att ytterligare förgifta hennes lif ... Nej, hon kan det helt enkelt inte, det slutar med någon katastrof om hon försöker det ... Hon måste bli fri. Hon skall vara sin egen och råda öfver sig själf och sitt barn. Då ordnar sig allting för henne, då blir lifvet möjligt och godt för henne att lefva. Jag har gjort en ed vid min själ: hon skall bli fri.

Jag var i en ohygglig spänning nyss, under min mottagning. Jag trodde att han skulle komma i dag, jag tyckte att jag kände det i huden ... Han kom inte, men lika godt; när helst han kommer skall han inte finna mig oberedd. Det som hände i torsdags skall inte upprepas.

Nu går jag ut och äter middag. Jag skulle önska att jag träffade Markel, så kunde jag bjuda honom på middag på Hasselbacken. Jag vill prata och dricka vin och se folk.

Kristin har redan middagen färdig och blir ursinnig, men det får vara detsamma.

(Senare.)

Det är färdigt; det är gjordt. Jag har gjort det.

Så underligt det kom. Så sällsamt slumpen ordnade det för mig. Jag kunde nästan bli frestad att tro på en försyn.

Jag känner mig tom och lätt som ett urblåst ägg. Nyss, då jag kom inom salsdörren och såg mig själf i spegeln, studsade jag inför uttrycket i mitt ansikte: något visst tomt och utslätadt, något jag vet inte hvad, som kom mig att tänka på uret utan visare, som jag bär i min ficka. Och jag måste fråga mig själf: det där som du har gjort i dag – var det alltså hela ditt innehåll, finns det ingenting kvar nu därinne?

Dumheter. Det är en känsla som går öfver. Jag är lite trött i hufvudet. Det kan jag ha lof till.

Klockan är half åtta; solen har nyss gått ned. Hon var en kvart öfver fyra då jag gick ut. Tre timmar alltså. Tre timmar och några minuter.

... Jag gick alltså ut för att äta middag; jag sneddade öfver kyrkogården; jag gick genom gränden; jag stannade ett ögonblick framför urmakarens fönster, fick en smilande puckelryggig hälsning af mannen

därinnanför och besvarade den. Jag minns att jag gjorde denna reflexion: hvar gång jag ser en puckelrygg, känner jag mig af sympati en smula puckelryggig själf. Förmodligen en reflexverkan af den från barndomen inlärda medkänslan med olyckan ... Jag kom upp på Drottninggatan; jag gick in i Havannamagasinet och köpte ett par ordentliga Upmann. Jag vek om hörnet vid Fredsgatan. När jag kom på Gustaf Adolfs torg, kastade jag en blick in genom Rydbergs fönster i tanke att Markel möjligen kunde sitta där vid sin absint, som han brukar ibland, men där satt bara Birck med ett glas citron. Det är en tungus, honom kände jag ingen lust att äta middag med på tu man hand. ... Utanför tidningskontoret köpte jag ett Aftonblad och stoppade det i fickan. Där finns kanske något nytt om Dreyfusaffären, tänkte jag ... Men jag. gick hela tiden och undrade hur jag skulle få fatt i Markel. Att telefonera till hans tidning lönade sig inte, han är aldrig där vid den tiden ; och medan jag tänkte detta gick jag in i en cigarrbod och telefonerade. Han hade nyss gått. ... På Jakobs torg såg jag på långt håll pastor Gregorius komma emot mig. Jag gjorde mig redan i ordning att hälsa då jag med ens upptäckte att det inte var han. Det var inte ens någon nämnvärd likhet.

– Så, tänkte jag, då möter jag honom snart.

Ty enligt en allmänt spridd folktro, som jag dunkelt påminde mig att min erfarenhet vid något tillfälle hade bekräftat, skall ett misstag på person af denna art vara ett slags varsel. Jag erinrade mig till och med, att jag i en pseudovetenskaplig tidskrift »för psykiska undersökningar» hade läst en historia om en man, som efter ett sådant »varsel» tvärt vek in på en sidogata för att undgå ett möte som var honom obehagligt – och kom rakt i armarna på den som han ville undvika ... Men jag trodde inte på dessa dumheter, och mina tankar fortsatte hela tiden i tysthet sin razzia efter Markel. Det kom för mig, att jag ett par gånger vid samma tid på dagen hade träffat honom i vattenbutiken i torget; jag gick dit. Han var naturligtvis inte där, men jag satte mig i alla fall i en af sofforna under de stora träden invid kyrkogårdsmuren för att dricka ett glas vichyvatten medan jag ögnade igenom mitt Aftonblad. Jag hade knappt vecklat upp det och fäst ögonen på den stående fetstilsrubriken: Dreyfusaffären – förrän jag hörde tunga knastrande steg i sanden, och pastor Gregorius stod framför mig.

– Se doktorn, god dag, god dag. Får jag lof att slå mig ner? Jag tänkte dricka ett litet glas vichyvatten före middagen. Det kan väl inte vara farligt för hjärtat?

– Ja, kolsyran är ju inte bra, svarade jag, men ett litet glas någon gång kan inte göra stor skada. Hur står det till efter badsejouren?

– Mycket bra. Jag tror att den har bekommit mig riktigt bra. Jag sökte doktorn för några dar se’n, i torsdags tror jag det var, men jag kom för sent. Doktorn var utgången.

Jag svarade, att jag oftast brukar kunna träffas äfven en eller annan halftimme efter mottagningstidens slut, men att jag den dagen tyvärr hade blifvit tvungen att gå ut litet tidigare än vanligt. Jag bad honom komma i morgon. Han visste inte om han hade tid, men han skulle försöka.

– Det är vackert i Porla, sade han.

(Det är mycket fult i Porla. Men Gregorius är som stadsbo van att alltid finna »landet» vackert, hur det än ser ut. Dessutom hade han betalat och ville till det yttersta ha valuta för sina pengar. Därför fann han det vackert.)

– Ja, svarade jag, det är ganska vackert i Porla. Fast mindre vackert än på de flesta andra ställen.

– Ronneby är kanske vackrare, medgaf han. Men det är ju så lång och dyr resa.

En halfvuxen flicka serverade vattnet, två små kvartsbuteljer.

Plötsligt fick jag en ingifvelse. Eftersom det ändå måste ske: – hvarför inte här? Hvarför inte nu? Jag såg mig omkring, Det fanns ingen i närheten just nu. Vid ett bord långt borta sutto tre gamla herrar, af hvilka jag kände en, en pensionerad gammal ryttmästare; men de pratade högt med hvarandra och talade om historier och skrattade och kunde icke höra hvad vi sade eller se hvad vi gjorde. En liten smutsig och barfota flickunge tassade fram till oss och bjöd ut blommor, vi skakade på hufvudena, och hon försvann lika tyst. Framför oss låg torgets sandplan nästan tom i den sena middagstimmen. Från hörnet vid kyrkan sneddade då och då en fotgängare ned mot östra alléen. En varm sensommarsol förgyllde Dramatiska teaterns gamla gula fasad mellan lindarna. På trottoaren stod teaterns direktör och pratade med regissören. Afståndet gjorde dem till miniatyrer, hvilkas linjespel blott ett öga som kände dem förut kunde uppfatta och tolka. Regissören röjdes af sin röda fez, som blef till en liten gnista i solen, direktören af dessa delikata handrörelser som tycktes säga: ja, herregud, hvar sak har två sidor! Jag kände mig öfvertygad om att det var något i den vägen han sade, jag såg den lätta axelryckningen, jag tyckte mig höra tonfallet. Och jag tillämpade orden på mig och mitt. Ja, hvar sak har två sidor. Men man må aldrig så väl ha ögonen öppna för dem bägge, man måste dock till sist välja den ena. Och jag hade för längesedan gjort mitt val.

Jag tog upp urboetten med pillerna ur västfickan, tog ett piller mellan tummen och pekfingret, vände mig litet åt sidan och låtsades taga in det. Så tog jag en klunk ur mitt vattenglas liksom för att skölja ner det. Pastorn blef strax intresserad:

– Jag tror att doktorn medicinerar? sade han.

– Ja, svarade jag. Vi ha dåliga hjärtan lite hvar. Mitt är inte heller som det skall vara. Det kommer sig af att jag röker för mycket. Kunde jag bara lägga bort att röka, skulle jag aldrig behöfva den här smörjan. Det här är ett tämligen nytt medel; jag har sett det mycket rekommenderadt i tyska facktidskrifter, men jag ville gärna pröfva det på mig själf innan jag använde det i min praktik. Nu har jag hållit på med det i öfver en månad, och jag har funnit det utmärkt. Man tar ett piller en stund före middagen; det hindrar »matfebern», den där oron och hjärtklappningen strax efter måltiden. Får jag lof?

Jag räckte honom dosan med locket uppslaget och vändt så, att han icke kunde se att det var en urtafla; det skulle ha kunnat ge honom stoff till onödiga frågor och prat.

– Jag tackar, sade han.

– Jag kan skrifva ett recept på dem i morgon, tillade jag.

Han tog ett piller utan vidare frågor och sväljde ner det med en klunk vatten. Jag tyckte att mitt hjärta stod stilla. Jag stirrade rätt framför mig. Torget låg tomt och ökentorrt. En ståtlig poliskonstapel gick långsamt förbi, stannade, knäppte med fingrarna bort ett dammkorn från sin välborstade syrtut och fortsatte sin rond. Solen sken alltjämt lika varmt och gult på Dramatiska teaterns vägg. Direktören gjorde nu en gest som han sällan använder, den judiska gesten med utvända händer, affärsmannens gest som betyder: jag vänder insidan ut, jag döljer ingenting, jag lägger korten på bordet. Och den röda fezen nickade två gånger.

– Den här vattenbutiken är gammal, sade pastorn. Det är visst den äldsta i sitt slag i Stockholm.

– Ja, svarade jag utan att vända på hufvudet, den är gammal.

Klockan slog tre kvart på fem i Jakobs kyrka.

Jag tog mekaniskt upp min klocka för att se efter om den gick rätt, men min hand famlade och darrade så att jag tappade klockan i marken och glaset gick sönder. Då jag böjde mig ned för att ta upp den, såg jag att det låg ett piller på marken; det var det som jag nyss hade låtsats ta in. Jag trampade sönder det med min fot. I detsamma hörde jag pastorns vattenglas falla omkull på brickan. Jag ville inte se ditåt, men såg ändå hans

arm falla slappt ned och hans hufvud nicka till mot bröstet och de bristande ögonen vidöppna ...

Det är löjligt, det var nu tredje gången sedan jag kom hem som jag steg upp och kände efter att min dörr är väl stängd. Hvad har jag att frukta? Ingenting. Inte det ringaste. Jag har gjort min sak nätt och delikat, hvad man än må säga om den för resten. Slumpen hjälpte mig också. Det var tur att jag såg pillret på marken och trampade sönder det. Om jag inte hade tappat min klocka, skulle jag förmodligen inte ha sett det. Det var alltså tur att jag tappade min klocka ...

Prästen är död af hjärtslag; jag skref själf ut attesten. Han hade gått sig varm och andfådd i den starka sommarhettan; så drack han ett stort glas vichyvatten alldeles för häftigt och utan att låta det slå af sig. Jag förklarade detta för den ståtliga poliskonstapeln, som hade vändt och kommit tillbaka, för den lilla uppskrämda serveringsflickan och för några nyfikna, som samlat sig. Jag hade rådt pastorn att låta vattnet stå och slå af sig en liten stund, innan han drack det, men han var törstig och ville inte höra på mig. »Ja,» sade konstapeln, »jag såg just hur häftigt och törstigt den gamle herrn drack sitt vatten, då jag gick förbi nyss, och jag tänkte: det där är inte bra för honom» ... Bland de förbigående, som stannade, var en ung prästman som kände den döde. Han åtog sig att underrätta fru Gregorius, så skonsamt som möjligt.

Jag har ingenting att frukta. Hvarför känner jag då oupphörligt på min dörr? Därför att jag har en känsla af att det oerhörda atmosfäriska trycket af andras meningar, de lefvandes, de dödas och de ännu oföddas, ligger samladt därute och hotar att spränga dörren och krossa mig, pulvrisera mig ... Därför känner jag på låset.

... När jag ändtligen kunde komma därifrån, satte jag mig upp på en spårvagn, den första jag fick fatt i. Den förde mig långt ut på Kungsholmen. Jag fortsatte landsvägen ända ner till Tranebergs bro. Vi bodde där en gång, en sommar då jag var fyra eller fem år. Där metade jag min första lilla abborpinne på en krökt knappnål. Jag mindes precis fläcken där jag hade stått. Jag stod där länge också nu och söp in den välkända lukten af stillastående vatten och soltorkad tjära. Nu liksom då kilade små kvicka abborrar af och an i vattnet. Jag mindes hur girigt jag hade sett på dem den gången och hur hett jag hade önskat att jag kunde fånga dem. Och när det ändtligen lyckades och en liten, liten abborre, knappt tre tum lång, sprattlade på kroken, gallskrek jag af förtjusning och sprang rakt hem till mamma med den lilla fisken sprittande och skälfvande i min knutna hand ... Jag ville att vi skulle äta den till middagen, men mamma gaf den åt katten. Och det var också roligt. Att se honom leka med den och sedan höra hur benen knastrade mellan hans roftänder ...

På hemvägen gick jag in på Piperska muren för att äta middag. Jag trodde inte att jag skulle träffa någon bekant där, men där sutto två läkare och vinkade åt mig att slå mig ner hos dem. Jag drack bara ett glas pilsner och gick.

Hvar skall jag göra af dessa lappar? Hittills har jag brukat lägga dem i lönnlådan i chiffonniern: men det är inte bra. Ett bara någorlunda erfaret öga ser strax på en gammal möbel sådan som denna att det måste finnas en lönnlåda i den och tar lätt reda på den. Om trots allt någonting skulle inträffa, något som icke kunnat förutses, och man föll på den idén att göra en husundersökning här, så skulle man strax hitta dem där. Men hvar skall jag då göra af dem? Jag vet: jag har en mängd kartonger på bokhyllan, attrapper i form af böcker, fyllda med vetenskapliga anteckningar och andra gamla papper, omsorgsfullt ordnade och med etiketter på ryggarna. Jag kan sticka in dem bland anteckningarna i gynäkologi. Och jag kan blanda dem med mina äldre dagbokslappar, jag har ju fört dagbok förr också, aldrig regelbundet någon längre tid, men periodiskt ... För resten kan det göra detsamma tills vidare. Jag får alltid tid att bränna dem om det skulle behöfvas.

*

Det är färdigt, jag är fri. Nu vill jag skaka af mig detta, nu vill jag tänka på annat.

Ja – på hvad då?

Jag är trött och tom. Jag känner mig alldeles tom. Som en blåsa som jag stuckit hål på.

Jag är hungrig, det är hela saken. Kristin får värma upp middagen och ta in den.

23 augusti.

Det har regnat och blåst hela natten. Den första höststormen. Jag låg vaken och hörde två grenar gnissla mot hvarandra i den stora kastanjen utanför mitt fönster. Jag minns att jag steg upp och satt vid fönstret en stund och såg skytrasorna jaga hvarandra. Reflexen från gaslyktorna gaf dem ett smutsigt tegelrödt och brandfärgadt sken. Jag tyckte att kyrkspiran krökte sig för stormen. Skyarna formade sig till gestalter, de blefvo till en vild jakt af smutsiga röda djäflar, som tutade i lurar och hvisslade och skreko och fläkte trasorna af hvarandras kroppar och gjorde alla sorters hor. Och medan jag satt där brast jag plötsligt i skratt: jag skrattade åt stormen. Jag tyckte att den gjorde för mycket väsen af affären. Det gick mig som juden, då åskan slog ner just medan han åt en fläskkotlett: han trodde att det var för fläskbitens skull. Jag tänkte på mig och mitt, och jag trodde att stormen tänkte på det samma. Till sist somnade jag på min stol. En köldrysning väckte mig, jag gick till sängs men somnade inte mer. Och så blef det då till sist en ny dag.

Nu är det morgongrått och stilla, men regnar och regnar. Och jag har en förskräcklig snufva och har redan blött ner tre näsdukar.

Då jag vek upp tidningen vid mitt morgonkaffe, såg jag att pastor Gregorius är död. Helt plötsligt, af slag ... i vattenbutiken i Kungsträdgården ... En af våra mera kända läkare, som händelsevis befann sig i hans sällskap, kunde blott konstatera att döden inträdt ... Den aflidne var en af hufvudstadens helst hörda och mest omtyckta predikanter ... En sympatisk och vidhjärtad personlighet ... Femtioåtta år gammal ... Sörjd närmast af maka, född Waller, samt åldrig moder.

Ack ja, herregud, vi måste alla den vägen gå. Och han hade länge haft dåligt hjärta.

Men han hade alltså en gammal mor. Det visste jag inte. Hon måste vara förskräckligt gammal.

... Det är något visst dystert och otrefligt med det här rummet, isynnerhet sådana här regnvädersdagar. Allting här är gammalt och mörkt och litet malätet. Men jag trifs inte med nya möbler. I alla fall tror jag att jag får lof att skaffa mig nya gardiner för fönstret, de äro för mörka och tunga och hålla ljuset ute. Den ena är också litet bränd i kanten sedan den där natten i somras, då ljuset fladdrade till och den tog eld.

»Den där natten i somras» ... Låt mig tänka, hur längesen kan det vara? – Två veckor. Och jag tycker att det är en hel evighet sedan dess.

Hvem kunde ana att han hade sin mor i lifvet ...

Hur gammal skulle min mor vara om hon lefde nu? Å, inte så värst gammal. Knappt sextio år.

Hon skulle ha hvitt hår. Hon skulle kanske gå litet tungt i backar och trappor. De blå ögonen, som voro ljusare än alla andras, skulle vara ännu ljusare nu af ålder och de skulle le godt under det hvita håret. Hon skulle glädja sig åt att det har gått så bra för mig, men ännu mera skulle hon sörja öfver bror Ernst som är i Australien och aldrig skrifver. Hon hade aldrig annat än sorg och bekymmer af Ernst. Därför tyckte hon mest om honom. – Men hvem vet, han hade kanske blifvit annorlunda om hon fått lefva.

Hon dog för tidigt, min mor.

Men det är godt att hon är död.

(Senare.)

Nyss, då jag kom hem i skymningen, stannade jag som förstenad på tröskeln till salen. På bordet framför spegeln stod ett knippe mörka blommor i ett glas. Det var skymning. De fyllde rummet med sin tunga doft.

Det var rosor. Mörka, röda rosor. Ett par nästan svarta.

Jag stod alldeles stilla midt i det tysta, skymningsstora rummet och vågade knappt röra mig och knappt andas. Jag tyckte mig gå i en dröm. Blommorna på spegeln – det var ju de mörka blommorna från min dröm.

Ett ögonblick blef jag rädd. Jag tänkte: detta är en hallucination; jag börjar gå sönder, det lider mot slutet med mig. Jag vågade icke gå fram och taga blommorna i min hand af fruktan att gripa i tomma luften. Jag gick in i mitt arbetsrum. På skrifbordet låg ett bref. Jag bröt det med darrande fingrar i tanke att det kunde ha något samband med blommorna; men det var en middagsbjudning. Jag läste det och skref ett ord till svar på ett visitkort: »kommer». Så gick jag åter ut i salen: blommorna voro kvar. Jag ringde på Kristin; jag ville fråga henne hvem som hade kommit med blommorna. Men ingen kom på min ringning; Kristin var utgången. Det fanns ingen i våningen mer än jag.

Mitt lif börjar blanda sig med mina drömmar. Jag kan inte längre hålla dröm och lif i sär. Jag känner till det där, jag har läst om det i stora böcker: det är början till slutet. Men en gång måste ju slutet komma, och jag fruktar ingenting. Mitt lif blir mer och mer dröm. Och det har kanske aldrig varit annat. Jag har kanske drömt hela tiden, drömt att jag är läkare och att jag heter Glas och att det fanns en präst som hette Gregorius. Och jag kan när som helst vakna som gatsopare eller biskop eller skolpojke eller hund – hvad vet jag ...

Å, dumheter. När drömmar och varsel börja slå in, och det icke är fråga om pigor och gamla fruntimmer utan om högre organiserade individer, då säger psykiatrien att det är ett tecken till begynnande andlig desorganisation. Men hur förklaras det? Det förklaras så, att man i de allra flesta fall aldrig har drömt det som »slår in»; man tycker att man har drömt det, eller också att man har upplefvat alldeles detsamma en gång förr, in i de minsta detaljer. Men min dröm med de mörka blommorna har jag uppskrifven! Och blommorna själfva, de äro ingen hallucination, de stå där och dofta och äro lefvande, och någon har kommit hit med dem.

Men hvem? Det finns ju bara en att gissa på. Skulle hon alltså ha förstått? Förstått och gillat och sändt dessa blommor som ett tecken därpå och ett tack? Det är ju vansinne, det är omöjligt. Något sådant händer inte, kan inte få hända. Det vore alltför förskräckligt. Det vore inte tillständigt. Det finns gränser för hvad en kvinna får förstå! Är det så, då förstår jag ingenting längre, då vill jag inte leka med längre.

Det är ändå vackra blommor. Skall jag ställa dem på mitt skrifbord? Nej. De få stå där de stå. Jag vill inte röra vid dem. Jag är rädd för dem. Jag är rädd!

24 augusti.

Min snufva blef en hel liten influensa. Jag har stängt min dörr för mina patienter för att inte smitta ner dem, och håller mig inne. Jag har sändt återbud till middagen hos Rubins. Jag kan ingenting göra, inte ens läsa. Jag har nyss lagt patience med en gammal kortlek som jag har kvar efter min far. Jag tror att det ligger väl ett dussin gamla kortlekar i lådan till det förtjusande mahognyspelbordet, en möbel som ensamt den skulle kunna föra mig i fördärfvet om jag hade den ringaste lust för spel. Skifvan är klädd med grönt kläde när man slår upp den, den har aflånga gropar i kanten för markerna, och de delikataste inläggningar.

Ja, stort mera lämnade han mig heller inte i arf, min goda far.

Regn och regn ... Och det regnar inte vatten, utan smuts. Atmosfären är inte grå längre, den är brun. Och när regnet ibland saktar af på en stund, ljusnar den till ett smutsigt gult.

Öfver patiencekorten på mitt bord ligga bladen af en sönderplockad ros. Jag vet inte hvarför jag satt och plockade bladen af den. Kanske för att jag kom att tänka på hur vi barn förr i världen brukade stöta rosenblad i en mortel och rulla dem till hårda kulor, som vi trädde upp på snören och gaf mamma till halsband på hennes födelsedag. De luktade så godt, de där kulorna. Men efter några dar skrumpnade de ihop som russin och kastades bort.

Rosorna – ja, det var nu också en historia. Det första jag såg då jag kom ut i salen i morse var ett visitkort som låg på spegelbordet bredvid blomglaset: Eva Mertens. Jag förstår ännu i denna stund inte hur jag kunde undgå att se det i går. Och hur ända längst bort i andra ändan af helvete har den goda, söta flickan kunnat falla på den idén att skicka blommor till mig ovärdige syndare? Den djupare orsaken kan jag visserligen med ansträngande af mitt skarpsinne och med öfvervinnande af min blygsamhet gissa mig till; men anledningen? Förevändningen? Hur jag grubblar, kan jag inte tänka ut någon annan förklaring än denna: Hon har läst eller hört talas om hur jag råkade vara närvarande vid det sorgliga dödsfallet; hon antar att jag är djupt uppskakad och har därför velat sända mig detta bevis på sin sympati. Hon har handlat plötsligt och impulsivt och så som det föll sig naturligt för henne. Det är ett godt hjärta på den flickan ...

Om jag skulle låta henne älska mig? Jag är så ensam. Förra vintern hade jag en gråstrimmig katt, men han sprang bort på vårsidan. Jag kommer ihåg honom nu, när skenet af den första höstbrasan dansar på den rödflammiga mattan: just där framför kakelugnen brukade han ligga och spinna. Jag ansträngde mig förgäfves att vinna hans tillgifvenhet. Han lapade min mjölk och värmde sig vid min eld, men hans hjärta förblef kallt. Hvad blef det af dig, Murre? Du hade dåliga anlag. Jag fruktar att du har kommit på dekadans, om du ännu vandrar här på jorden. I natt hörde jag en katt skrika på kyrkogården, och jag tyckte alldeles att jag kände igen din röst.

*

Hvem var det som sade: »Lifvet är kort, men timmarna äro långa.» Det borde ha varit en matematiker som Pascal, men det var visst Fénélon. Synd, att det inte var jag.

*

Hvarför törstade jag efter en handling? Kanske mest för att råda bot på ledsnaden. »L'ennui commun à toute créature bien née,» som drottning Margareta af Navarra uttryckte det. Men det är länge sedan den var ett privilegium för »varelser af börd». Att döma af mig själf och några som jag känner, ser det ut som om den med stigande upplysning och välstånd vore på väg att sprida sig också bland populacen.

Handlingen kom till mig som ett stort underligt moln, sköt en blixt och drog förbi. Och ledsnaden blef kvar.

Men det är också ett rent fördömdt influensaväder. Dagar som dessa tycker jag att det stiger upp gammal liklukt från kyrkogården och tränger in genom väggar och fönster. Regnet droppar på fönsterblecket. Jag känner det som om det droppade på min hjärna för att urhålka den. – Det är något fel med min hjärna. Jag vet inte om den är för dålig eller för bra, men den är inte som den borde vara. Till gengäld vet jag åtminstone med mig själf att jag har hjärtat på rätta stället. Dropp – dropp – dropp. Hvarför äro de två små träden vid Bellmans graf så eländiga och tunna? Jag tror att de äro sjuka. Kanske gasförgiftade. Han borde sofva under stora susande träd, den gamle Karl Mikael. Sofva, ja – få vi sofva? Riktigt? Den som visste det ... Det kommer för mig ett par rader ur en berömd dikt:

L'ombre d'un vieux poéte erre dans la gouttière avec la triste voix d'un fantôme frileux.

»En gammal skalds skugga irrar i takrännan med den sorgsna rösten hos ett fruset spöke.» Det var tur för Baudelaire att han slapp höra hur det låter på svenska. Det är på det hela taget ett förbannadt språk vi ha. Orden trampa hvarandra på tårna och knuffa hvarandra i rännstenen. Och allt blir så påtagligt och rått. Inga halftoner, inga lätta antydningar och mjuka öfvergångar. Ett språk som tycks vara skapadt till bruk för den outrotliga pöbelvanan att plumpa ut med sanningen i alla väder.

Det mörknar mer och mer: decembermörker i augusti. De svarta rosenbladen ha redan skrynklat sig. Men kortlapparna på mitt bord lysa i gälla skrattande färger i allt det grå som för att påminna om att de en gång blefvo uppfunna för att skingra en sjuk och galen furstes svårmod. Men jag fasar vid blotta tanken på arbetet att samla ihop dem och vända de afviga rätt och blanda dem till en ny patience, jag kan bara sitta och se på dem och lyssna till hur »hjärterknekt och spaderdam hviska dystert om sin begrafda kärlek», som det står i samma sonnett.

Le beau valet de cœur et la dame de pique causent sinistrement de leurs amours défunts.

Jag kunde ha lust att gå upp i det smutsiga gamla rucklet där snedt öfver och dricka porter med flickorna. Röka en sur pipa och dra en spader med värdinnan och ge henne goda råd för hennes reumatism. Hon var här i förra veckan och klagade sin nöd, fet och präktig. Hon hade en tjock guldbrosch under isterhakan och betalade en femma kontant. Hon skulle bli smickrad af en kontravisit.

Det ringde på tamburdörren. Nu öppnar Kristin ... Hvad kan det vara? Jag har ju sagt till att jag inte tar emot i dag ... En detektiv? ... Som låtsas vara sjuk, uppträder som patient ... Kom in du, min gubbe, jag skall nog sköta om dig ...

Kristin gläntade på dörren och slängde ett bref med svarta kanter på mitt bord. Inbjudning att bevista jordfästningen ...

*

– Min handling, ja ... »Vil Monsieur have den Historie paa heroiske Vers, saa koster det 8 skilling ...»

25 augusti.

Jag såg i drömmen gestalter från min ungdom. Jag såg henne som jag kysste en midsommarnatt för längesedan, då jag var ung och icke hade dödat någon. Jag såg också andra unga flickor af dem som hörde till vår krets den tiden; en, som gick och läste det året jag blef student och som alltid ville tala med mig om religionen; en annan, som var äldre än jag och som gärna stod och hviskade med mig i skymningen bakom en jasminhäck i vår trädgård. Och en annan, som alltid gjorde narr af mig, men som blef så ond och häftig och föll i krampgråt en gång då jag gjorde narr af henne ... De gingo bleka i en blek skymning, deras ögon stodo vidöppna och förskrämda, och de gjorde tecken åt hvarandra då jag närmade mig. Jag ville tala till dem, men de vände sig bort och svarade mig icke. Jag tänkte i drömmen: det är helt naturligt, de känna inte igen mig, jag har blifvit så förändrad. Men på samma gång förstod jag att jag bedrog mig själf, och att de mycket väl kände igen mig.

Då jag vaknade, brast jag i gråt.

28 augusti.

I dag var jordfästningen, i Jakobs kyrka.

Jag gick dit: jag ville se henne. Jag ville se om jag kunde fånga en gnista från hennes stjärnögon genom

floret. Men hon satt djupt böjd under sitt svarta dok och lyfte icke på ögonlocken.

Officianten utgick från Syrachs ord: »Från morgon till afton kan mycket ändra sig, och Herren kan allting med hast förvandla.» Han gäller för att vara ett världens barn. Och det är sant att jag ofta har sett hans blanka kranium lysa på teatrarnas parkett och hans hvita händer forma sig till diskreta applåder. Men han är en framstående andlig vältalare, och han var tydligen själf djupt gripen af de gamla orden, som i oöfverskådliga släktled ha ljudit vid oförmodade dödsfall och hastigt öppnade grafvar och som ge ett så skakande uttryck åt människobarnens bäfvan under den okända handen som skuggar öfver deras värld och lika gåtfullt sänder dem dag och natt och lif och död. »Stillastående och förblifvande är oss icke gifvet», sade prästen. »Det vore oss icke nyttigt, icke möjligt, icke ens uthärdligt. Förvandlingens lag är icke blott dödens: den är först och främst lifvets lag. Och likväl stå vi hvar gång på nytt lika öfverraskade och gripna af rysning inför förvandlingen, när vi se den så plötsligt fullbordad och så annorlunda än vi hade tänkt ... Det borde icke så vara, mina bröder. Vi borde tänka: Herren visste att frukten var mogen, fast det icke syntes så för oss, och lät den falla i sin hand» ... Jag kände mina ögon fuktas och dolde min rörelse i hatten. Jag glömde i denna stund nästan bort hvad jag visste om orsaken till att frukten så hastigt hade mognat och fallit af ... Eller rättare: jag kände att jag i grunden icke visste mera därom än någon annan. Jag visste blott litet om de närmaste anledningarna och omständigheterna, men bakom dem förlorade sig den långa orsakskedjan i dunklet. Jag kände min »handling» som länk i en kedja, som våg i en rörelse; en kedja och en rörelse, som hade begynt långt före min första tanke och långt före den dag, då min far första gången såg med begärelse på min mor. Jag kände nödvändighetens lag: kände den rent kroppsligt som en ilning genom märg och ben. Jag kände ingen skuld. Det finns ingen skuld. Den rysning jag kände var densamma som jag stundom får af mycket stor och allvarsam musik eller mycket ensamma och ljusa tankar.

Jag hade inte på åratal varit i en kyrka. Jag mindes hur jag som fjorton, femton års pojke hade suttit i dessa samma bänkar och bitit ihop tänderna i ursinne mot den feta utspökade skurken vid altaret och tänkt för mig själf, att den där humbugen kanske skulle kunna räcka i tjugu, högst trettio år ännu. En gång under en lång, tråkig predikan fattade jag det beslutet att själf bli präst. Jag tyckte att de präster jag sett och hört voro stympare i sitt yrke och att jag skulle kunna göra allt det där mycket bättre än de. Jag skulle stiga högt, bli biskop, ärkebiskop. Och när jag väl blifvit ärkebiskop – då skulle man få höra på roliga predikningar! Då skulle det bli folk i Uppsala domkyrka! Men innan prästen hunnit till amen var min historia redan slut: jag hade en god vän i skolan som jag talade med om allting; jag var kär i en flicka; och så hade jag min mor. För att kunna bli biskop måste jag ju ljuga och göra mig till också för dessa, och det var omöjligt. Några måste man ha, som man kan vara uppriktig för ... Ja, herregud, den tiden, den oskyldiga tiden ... Det är underligt att sitta och tänka sig tillbaka in i en stämning och en tankekrets från längesedan gångna år. På sådant känner man tidens flykt. Förvandlingens lag, som prästen sade (det har han för resten huggit ur någon Ibsenpjäs). Det är som att se en gammal fotografi af sig själf. Och jag tänkte vidare: hur lång tid kan jag ännu ha kvar att irra omkring på måfå i denna gåtornas och drömmarnas och de otydbara fenomenens värld? Kanske tjugu år, kanske mer ... Hvem är jag om tjugu år ...? Om jag vid sexton år genom något spökeri hade fått se i en syn mitt lif som det är nu, hur skulle det ha känts? – Hvem är jag om tjugu år, om tio år? Hvad tänker jag då om mitt lif af i dag? Jag har gått i väntan på erynnierna i dessa dagar. De ha inte kommit. Jag tror inte att det finns några. Men hvem vet ... De göra sig kanske ingen brådska. De tycka kanske att de ha god tid. Hvem vet hvad de kunna göra af mig med åren. – Hvem är jag om tio år?

Så fladdrade mina tankar som spräckliga fjärilar, medan ceremonien led mot sitt slut. Kyrkans portar slogos upp, man trängdes mot utgången under klockornas dån, kistan vacklade och gungade som ett skepp i porthvalfvet, och en frisk höstvind slog emot mig. Ute var det en gråblandad himmel och en tunn blek sol. Jag kände mig själf litet gråblandad och tunn och blek, som man blir af att sitta länge inklämd i en kyrka, isynnerhet när det är begrafning eller nattvardsgång. Jag gick till badhuset vid Malmtorgsgatan för att få en finsk badstu.

Då jag hade klädt af mig och kom in i badstun hörde jag en välkänd röst:

– Här är varmt och godt som i ett litet afdelningskontor af helvete. Stina! Borstning om tre minuter!

Det var Markel. Han satt uppkrupen på en hylla tätt under taket och dolde ofullständigt sina afgnagda knotor bakom ett färskt Aftonblad.

– Titta inte på mig, sade han då han fick se mig. Präster och murflar skall man inte se nakna, säger predikaren.

Jag virade en våt handduk om hufvudet och sträckte ut mig på en lafve.

– A propos präster, fortfor han, så ser jag att pastor Gregorius begrofs i dag. Du var kanske i kyrkan?

– Ja, jag kommer just därifrån.

– Jag hade vakten på tidningen när underrättelsen om dödsfallet kom. Mannen, som kom med notisen, hade gjort en lång sensationshistoria och blandat in ditt namn. Det tyckte jag var onödigt. Jag vet att du inte bryr dig så mycket om reklam. Jag gjorde om alltsammans och strök det mesta. Som du vet representerar vår tidning den upplysta opinionen och gör inte så stor affär af att en präst får slag. Men några vackra ord måste i alla fall sägas, och det gjorde mig ju alltid litet besvär ... »Sympatisk» gaf sig ju själft, men det räckte ju inte. Så kom jag att tänka på att han troligtvis hade fetthjärta eller någonting i den vägen, eftersom han dog af slag, och så hade jag karaktäristiken färdig: en sympatisk och vidhjärtad personlighet.

– Käre vän, sade jag, du har en vacker lifsuppgift.

– Ja, den skall du inte skratta åt! svarade han. Jag skall säga dig en sak: det finns tre slags människor – tänkare, murflar och boskap. Till murflarna räknar jag visserligen i hemlighet de allra flesta som kallas tänkare och diktare, och många murflar höra till boskapen, men det hör inte hit. Tänkarnas sak är att skaffa rätt på sanningen. Men det finns en hemlighet med sanningen, som eget nog är mycket litet känd, fast jag tycker att den borde ligga i öppen dag – det är den, att det är med sanningen som med solen: dess värde för oss beror uteslutande på den rätta distansen. Om tänkarna finge hållas, skulle de styra vårt klot rakt in i solen och bränna oss till aska. Det kan knappt förvåna att deras verksamhet tidtals gör boskapen ängslig, så att den ropar: släck solen, släck för satan, släck! Vi murflar ha till uppgift att bevara den rätta och nyttiga distansen till sanningen. En riktigt god murfvel – det finns inte många! – förstår med tänkaren och känner med boskapen. Det är vår sak att skydda tänkarna mot boskapens raseri och boskapen mot alltför starka sanningsdoser. Men jag medger gärna att den senare uppgiften är den lättare och den som vi i hvardagslag fyller bäst, och jag medger också att vi däri ha en värdefull hjälp af en mängd oäkta tänkare och klokare boskap ...

– Kära Markel, svarade jag, du talar visa ord, och oaktadt jag har en svag misstanke om att du hvarken räknar mig till tänkarna eller murflarna utan till den tredje sorten, skulle det vara mig ett verkligt nöje att äta middag med dig. Den där olycksdagen då jag träffade prästen i vattenbutiken hade jag nyss förut sprungit och sökt dig öfverallt i just den afsikten. Kan du slå dig lös i dag? Så kör vi ut till Hasselbacken ...?

– En utmärkt idé, svarade Markel. En idé som ensamt den ställer dig i tänkarnas rangklass. Det finns tänkare som ha den finessen att dölja sig bland boskapen. Det är den allra gentilaste sorten, och jag har alltid räknat dig dit. Hur dags? Så, klockan sex, det är utmärkt.

Jag gick hem för att befria mig från de svarta byxorna och den hvita halsduken. Hemma väntade mig en angenäm öfverraskning: min nya mörkgrå redingotekostym, som jag beställde i förra veckan, var färdig och hemskickad. En blå, hvitprickig väst hör också till. Det är svårt att åstadkomma en riktigare dräkt för en

Hasselbacksmiddag en vacker sensommardag. Men jag var litet orolig för Markels apparition. Han är nämligen alldeles oberäknelig i det fallet, den ena dagen kan han vara kostymerad till diplomat och den andra dagen till slusk – han känner ju alla människor och är van att röra sig i offentligheten som hemma i sina rum. Min oro berodde hvarken på fåfänga eller människofruktan: jag är en känd man, jag har min position, och jag kan äta middag på Hasselbacken med en droskkusk om det roar mig; och hvad Markel beträffar känner jag mig alltid hedrad af hans sällskap utan att tänka på hans kläder. Men det sårar mitt skönhetssinne att se en vårdslös dräkt vid ett fint dukadt bord på en elegant restaurant. Det kan ta bort mer än halfva nöjet för mig. Det finns storgubbar som tycka om att stryka under sin storhet genom att gå klädda som lumpsamlare: sådant är oanständigt.

Jag hade stämt möte med Markel vid Tornbergs klocka. Jag kände mig lätt och fri, föryngrad, förnyad, liksom tillfrisknad från en sjukdom. Den friska höstluften tycktes mig kryddad med en doft från ungdomsåren. Kanske det kom af cigarretten som jag rökte; jag hade fått fatt i en sort som jag var förtjust i förr i världen men som jag inte har rökt på många år ... Jag fann Markel vid ett pärlande humör, med en halsduk som liknade ett fjälligt grönt ormskinn, och i det hela taget riggad så att konung Salomo i all sin härlighet inte var på långt när så chic som han. Vi satte oss upp i en droska, kusken skyldrade med piskan, slog en klatsch för att stimulera sig själf och hästen och körde i väg.

Jag hade bedt Markel att pr telefon försäkra oss om ett bord vid verandaräcket, han har nämligen mera auktoritet på stället än jag. Vi fördrefvo tiden med en akvavit, ett par sardiner och några salta oliver, medan vi gjorde upp programmet: Potage à la chasseur, sjötungsfilet, vaktel, frukt. Chablis; Mumm extra dry; Manzanilla.

– Du kom inte ut till Rubins i torsdags? frågade Markel. Värdinnan saknade dig mycket. Hon säger att du har ett så trefligt sätt att tiga på.

– Jag var förkyld. Alldeles omöjlig. Satt hemma och lade patience hela förmiddagen, och när det blef middagstid gick jag till sängs. Hvad var det för folk där?

– Ett helt menageri. Birck bland andra. Han har lyckats bli af med sin benikemask. Rubin berättade hur det gick till: Birck fattade för en tid sedan det högtidliga beslutet att ge fan i sitt ämbetsverk och ägna sig uteslutande åt litteraturen. Och när benikemasken fick nys om den saken, fattade det kloka djuret också sitt beslut och gaf sig af till en annan marknad.

– Nå, tänker han göra allvar af beslutet? Jag menar Birck?

– Inte. Han nöjer sig med det redan vunna resultatet och stannar kvar i tullen. Och nu vill han försöka göra troligt att det bara var en krigslist ...

Jag tyckte mig se Klas Reckes ansikte skymta fram vid ett bord långt borta. Det var verkligen han. Han var i partie carrée med en annan herre och två damer. Jag kände ingen af dem.

– Hvilka är det Recke sitter med där borta? frågade jag Markel.

Han vände sig om men kunde inte få ögonen hvarken på Recke eller hans sällskap. Sorlet steg rundt om oss i täflan med orkestern, som intonerade Boulangermarschen. Markel mörknade. Han är lidelsefull dreyfusard och såg i detta musiknummer en antidreyfusistisk demonstration, tillställd af något löjtnantskotteri.

– Klas Recke? återtog han. – Jag ser honom inte. Men han är väl ute och gycklar med sina blifvande släktingar. Han seglar snart in i hamnen, tänker jag. En flicka med pengar har kastat sina för resten mycket vackra ögon på honom. Men à propos vackra ögon, så hade jag en ung fröken Mertens till bords vid middagen hos Rubins. En rar flicka, rent förtjusande. Jag har aldrig träffat henne där förr. Jag minns inte hur

det föll sig, men jag råkade nämna dig, och så snart hon fått klart för sig att vi voro goda vänner, talade hon bara om dig hela tiden och frågade mig om allt möjligt som jag inte kunde svara på ... Så med ens tvärtystnade hon och blef röd i örsnibbarna. Jag kan inte förstå annat än att hon är kär i dig.

– Du är litet hastig i dina slutsatser, insköt jag.

Men jag tänkte på hvad han hade sagt om Recke. Jag visste inte hvad jag skulle tro: Markel pratar så mycket som det inte är något i. Han har nu en gång den svagheten. Och jag ville inte fråga. Men han talade alltjämt om fröken Mertens, och talade så varmt att jag fann mig föranledd att skämta:

– Du är tydligen kär i henne själf, det bränner ju genom västen! Tag henne, kära Markel, jag blir ingen farlig rival. Mig slår du lätt ur brädet.

Han skakade på hufvudet. Han var allvarlig och blek.

– Jag är ur leken, svarade han.

Jag sade ingenting, och det blef tyst. Kyparen serverade champanjen med en tempeltjänares allvar. Musiken började förspelet till Lohengrin. Den gångna dagens skyar hade drifvit undan och lagrat sig i rosiga strimmor vid horisonten, men däruppe hade rymden blånat till ett djupt oändligt blått, blått som denna underbara blå musik. Jag lyssnade till den och glömde mig själf. Den sista tidens tankar och grubbel och den handling som det mynnat ut i tycktes mig flyta långt bort i det blå som något redan borta och redan overkligt, något afsöndradt och frånskildt som aldrig skulle bekymra mig mer. Jag kände att jag aldrig skulle komma att vilja eller kunna göra något sådant mer. Var det alltså en villfarelse? Jag hade ju dock handlat efter bästa förstånd. Jag hade vägt och pröfvat, för och mot. Jag hade gått till botten med saken. Var det en villfarelse? Det fick vara det samma. I orkestern bröt just nu det hemlighetsfulla ledmotivet igenom: »Du skall icke fråga!» Och jag tyckte mig i denna mystiska tonserie och dessa fyra ord läsa en plötslig uppenbarelse af en urgammal och hemlig visdom. »Du skall icke fråga!» Icke gå till botten med tingen: då går du själf till botten. Icke söka efter sanningen: du finner den icke och förlorar dig själf. »Du skall icke fråga!» Den sanningsmängd, som är dig tjänlig, får du till skänks; den är blandad med villfarelse och lögn, men det är för din hälsas skull, oblandad skulle den bränna dina inälfvor. Försök inte att rensa bort lögnen ur din själ, det följer så mycket med som du inte har tänkt på, du tappar bort dig själf och allt som är dig kärt. »Du skall icke fråga!»

– När man vill ha anslag till operan af riksdagen, sade Markel, måste man plugga i den att musiken har ett »förädlande inflytande». Jag skref själf något liknande nonsens i en ledare härom året. Det är för resten ett slags sanning, fast uttryckt i en för våra lagstiftare fattbar öfversättning. På originalspråket skulle det heta: musiken eggar och styrker; den stegrar och bekräftar. Den bekräftar den fromme i hans menlöshet, krigaren i hans mod, den utsväfvande i hans laster. Biskop Ambrosius förbjöd kromatiska gångar i kyrkomusiken, emedan de efter hans personliga erfarenhet väckte okyska föreställningar. På 1730- talet fanns det en pastor i Halle, som i Händels musik såg en tydlig bekräftelse på augsburgiska bekännelsen. Jag har boken. Och en god wagnerian bygger upp en hel lifsåskådning på ett motiv ur Parsifal.

Vi hade kommit till kaffet. Jag räckte Markel mitt cigarrfodral. Han tog en cigarr och betraktade den uppmärksamt:

– Den här cigarren har en allvarlig uppsyn, sade han. Den är bestämdt riktig. Jag var eljest litet orolig för cigarrfrågan. Som läkare vet du nog att de goda cigarrerna äro de giftigaste. Därför var jag ängslig för att du skulle ge mig någon förbannad smörja.

– Käre vän, svarade jag, ur hygienisk synpunkt är hela den här middagen ett hån mot förnuftet. Och hvad

cigarren beträffar, så tillhör den den esoteriska riktningen inom tobaksindustrien. Den vänder sig till de utvalda.

Publiken hade glesnat omkring oss, det elektriska ljuset skrufvades upp, och det började skymma därute.

– Jo – sade Markel plötsligt – nu ser jag Recke. Jag ser honom i spegeln. Och han är mycket riktigt i sällskap med den dam som jag gissade. De andra i sällskapet känner jag inte.

– Nå, och hvem är hon?

– Fröken Lewinson, dotter till fondmäklaren som dog härom året ... Hon har en half miljon.

– Och du tror att han tänker gifta sig för pengar ...?

– För all del, visst inte. Klas Recke är en fin man. Du kan vara lugn för att han sköter om att han först blir lidelsefullt förälskad i henne, och sedan gifter han sig af kärlek. Det där kommer han att göra så bra, att pengarna nästan bli en öfverraskning för honom.

– Känner du henne?

– Jag har träffat henne ett par gånger. Hon ser mycket bra ut. Näsbenet är bara litet för skarpt, och förståndet för resten också. En ung dam som med omutlig rättrådighet skiftar sol och vind mellan Spencer och Nietzsche och säger »där och där har den rätt, men där och där har den andra träffat pricken» – hon inger mig en viss oro, men inte af den rätta sorten ... Hvad var det du sa'?

Jag hade inte sagt någonting. Jag satt i tankar, och mina läppar hade kanske rört sig med tankarna, jag hade kanske mumlat något för mig själf utan att veta det ... Jag såg henne för mig, henne som jag ständigt tänker på. Jag såg henne gå af och an i skymningen på en tom gata och vänta på någon som icke kom. Och jag mumlade för mig själf: Kära, det här är ditt eget. Det här måste du gå igenom själf. Här kan jag inte hjälpa dig, och om jag också kunde så ville jag inte. Här måste du vara stark. Och jag tänkte vidare: Det är godt att du är fri och din egen nu. Så kommer du lättare igenom det.

– Nej, Glas, det här går inte längre, sade Markel bekymrad. Hur länge tänker du att vi skall sitta här utan en droppe whisky?

Jag ringde på kyparen och beställde whisky och ett par filtar, ty det började bli kallt. Recke bröt upp med sitt sällskap och passerade vårt bord utan att se oss. Han såg öfver hufvud taget ingenting. Han gick med den snörräta gången hos en man som tagit fast sikte på ett mål. En stol stod litet i vägen, han såg den inte och stötte omkull den. Det hade blifvit tomt omkring oss. Det susade höstligt i träden. Skymningen grånade och tätnade. Och draperade i våra filtar som i röda mantlar sutto vi länge kvar och talade om både låga och upphöjda ting, och Markel sade saker som voro alltför sanna att kunna fästas med skrifttecken på ett papper, och som jag har glömt.

27 augusti.

Åter en dag som gått, och det är natt igen och jag sitter vid mitt fönster.

Du ensamma, du kära.

Vet du det redan? Lider du? Stirrar du med vakna ögon i natten? Vrider du dig i ångest i din bädd?

Gråter du? Eller har du inga tårar mer?

Men han kanske narrar henne i det längsta. Han är hänsynsfull. Han tar hänsyn till att hon har sorg efter sin man. Han har inte låtit henne ana något än. Hon sofver godt och vet om ingenting.

Kära, du måste vara stark när det kommer. Du måste komma öfver det. Du skall se att lifvet ännu har mycket för dig.

Du skall vara stark.

4 september.

Dagarna komma och gå, och den ena är den andra lik.

Och osedligheten, den florerar fortfarande, kan jag märka. I dag var det för ombytes skull en mansperson, som ville att jag skulle hjälpa hans fästmö ur knipan. Han påstod att vi hade varit skolkamrater. Han talade om gamla minnen och rektor Snuffe i Ladugårdslandet.

Jag var obeveklig. Jag läste upp min läkared för honom. Den imponerade på honom till den grad att han bjöd mig två hundra kronor kontant och en växel på samma belopp jämte obrottslig vänskap för lifvet. Det var nästan rörande; han såg ut att ha det smått.

Jag körde ut honom.

7 september.

Från mörker till mörker.

Lif, jag förstår dig inte. Jag känner ibland en andlig yrsel, som hviskar och varnar och mumlar om att jag har gått vilse. Jag kände så helt nyss. Då tog jag fram mitt rättegångsprotokoll: de dagboksblad, där jag höll förhör med de båda rösterna i mitt inre: den som ville och den som icke ville. Jag läste det om och om igen, och jag kunde inte finna annat än att den rösten, som jag till sist lydde, var den som hade rätta klangen, och att det var den andra som var ihålig. Den andra rösten var kanske den klokaste, men jag skulle ha mist den sista aktningen för mig själf om jag lydt den.

Och ändå – ändå –

Jag har börjat drömma om prästen. Det var ju att förutse, och just därför förvånar det mig. Jag hade tänkt att jag skulle slippa ifrån det just därför att jag hade förutsett det.

*

Jag förstår att konung Herodes icke tyckte om sådana profeter som gingo omkring och uppväckte döda. Han högaktade dem i öfrigt, men denna gren af deras verksamhet ogillade han ...

*

Lif, jag förstår dig inte. Men jag säger inte att det är ditt fel. Jag håller det för mera troligt att jag är en vanartig son än att du är en ovärdig mor.

Och det har till sist börjat gå upp för mig som en aning –: det är kanske icke meningen att man skall förstå lifvet. Allt detta raseri att förklara och förstå, all denna sanningsjakt är kanske en afväg. Vi välsigna solen, därför att vi lefva just på det afstånd ifrån den som är oss nyttigt. Några millioner mil närmare eller längre bort, och vi skulle förbrinna eller förfrysa. Om det nu vore med sanningen som med solen?

Den gamla finska myten säger: den som ser guds ansiktet måste dö.

Och Ödipus. Han löste sfinxens gåta och blef den eländigaste bland människor.

Icke gissa gåtor! Icke fråga! Icke tänka! Tanken är en syra som fräter. Du tänker i början, att den blott skall fräta på det som är murket och sjukt och som skall bort. Men tanken tänker inte så: den fräter blindt. Den börjar med det rof som du helst och gladast kastar åt honom, men du skall inte tro att det mättar honom. Han slutar inte förr än han gnagt sönder det sista du har kärt.

Jag borde kanske inte ha tänkt så mycket; jag borde hellre ha fortsatt mina studier. »Vetenskaperna äro nyttiga därigenom att de hindra människan från att tänka.» Det är en vetenskapsman som har sagt det. Jag borde kanske också ha lefvat lifvet, som det heter, eller lefvat lusen, som det också heter. Jag borde ha åkt på skidor och sparkat fotboll och lefvat friskt och muntert med kvinnor och vänner. Jag borde ha gift mig och satt barn i världen: borde ha gjort mig plikter. Sådant blir hållhakar och stöd. Det är kanske också dumt, att jag inte har kastat mig i politiken och uppträdt på valmöten. Också fosterlandet har kraf på oss. Nå, det kan jag kanske hinna med ännu ...

Första budet: du skall icke förstå för mycket.

Men den som förstår det budet, han – har redan förstått för mycket.

Jag yrar, det går i cirkel för mig.

Från mörker till mörker.

9 september.

Jag ser henne aldrig.

Ofta går jag ett slag ut på Skeppsholmen, bara därför att det var där jag talade med henne sist. I kväll stod jag på höjden vid kyrkan och såg solen gå ner. Det slog mig hur vackert Stockholm är. Jag har inte tänkt mycket på det förr. Det står jämt i tidningarna att Stockholm är vackert, därför fäster man sig inte vid det.

20 september.

På middagen hos fru P. i dag talades det om Reckes förestående förlofning som om en känd sak.

... Jag blir allt omöjligare i sällskap. Jag glömmer att svara när man talar till mig. Ofta hör jag det inte. Jag undrar om min hörsel börjar bli försvagad?

Och så dessa masker! De gå med mask allesammans. Till på köpet är det deras största förtjänst. Jag skulle inte vilja se dem utan. Ja, inte heller själf visa mig utan! Inte för dem!

För hvem då?

Jag gick därifrån så tidigt jag kunde. Jag gick och frös på hemvägen; det har plötsligt blifvit kalla nätter. Jag tror att det blir en kall vinter.

Jag gick och tänkte på henne. Jag mindes första gången hon kom till mig och bad om min hjälp. Hur hon plötsligt blottade sig och röjde sin hemlighet utan att det alls behöfdes. Hur varmt hennes kind brann den gången! Jag minns att jag sade: sådant skall man hålla hemligt. Och hon: Jag ville säga det. Jag ville att ni skulle veta hvem jag är. – Om jag nu skulle gå till henne med min nöd liksom hon kom till mig? Gå till henne och säga: jag härdar inte ut att ensam veta hvem jag är, att gå med mask, ständigt, för alla. En måste

jag blotta mig för; en måste veta hvem jag är ...

Å, vi skulle bara bli vansinniga bägge.

Jag dref på måfå genom gatorna. Jag kom till huset där hon bor. Det lyste i ett af hennes fönster. Det var ingen rullgardin nerfälld; hon behöfver ingen, det är stora obebyggda tomter med brädgårdar och sådant på andra sidan gatan, ingen kan se in. Jag såg heller ingenting, ingen mörk gestalt, ingen arm eller hand som rördes, bara gult lampsken på musslinsgardinen. Jag tänkte: hvad gör hon nu, hvad sysslar hon med? Läser i en bok, eller sitter med hufvudet i händerna och tänker, eller reder sitt hår för natten ... Å, om jag vore där, om jag fick vara där hos henne ... Ligga där och se på henne och vänta, medan hon reder sitt hår framför spegeln och långsamt löser upp sina kläder ... Men inte som en början, en första gång, utan som ett led i en lång, god vana. Allt, som har en början, har också ett slut. Det skulle hvarken få ha början eller slut.

Jag vet inte hur länge jag stod där orörlig som en bildstod. En vattrad skyhimmel, svagt genomskimrad af månsken, rörde sig öfver mitt hufvud långsamt som ett fjärran landskap. Jag frös. Gatan låg tom. Jag såg en nattvandrerska komma fram ur mörkret och närma sig. Kommen halft förbi mig stannade hon, vände sig om och såg på mig, med hungriga ögon. Jag skakade på hufvudet: då gick hon och blef borta i mörkret.

Plötsligt hörde jag en nyckel rassla i låset till porten, den öppnades och en mörk gestalt gled ut ... Var det verkligen hon ..? Som går ut midt i natten, och utan att ha släckt sin lampa ..? Hvad är detta? Jag tyckte att hjärtat stannade i mig. Jag ville se hvart hon gick. Jag gick långsamt efter.

Hon gick bara till breflådan i hörnet, kastade ner ett bref och skyndade sig fort tillbaka. Jag såg hennes ansikte under en lykta: det var blekt som lärft.

Jag vet inte om hon såg mig.

*

Aldrig blir hon min; aldrig. Jag gjorde aldrig hennes kind röd, och det var inte jag som hade gjort den så kritblek nu. Och aldrig skall hon med ångest i hjärtat ila öfver gatan om natten med ett bref till mig.

Mig gick lifvet förbi.

7 oktober.

Hösten härjar mina träd. Kastanjen utanför fönstret är redan naken och svart. Molnen fara i tunga skockar öfver taken, och jag ser aldrig solen.

Jag har skaffat mig nya gardiner i mitt arbetsrum: helt hvita. Då jag vaknade i morse trodde jag först att det hade snöat; det var alldeles samma dager i rummet som när den första snön har kommit. Jag tyckte jag kände lukten af nyfallen snö.

Och snart kommer den, snön. Man känner den i luften.

Den skall vara välkommen. Låt den komma. Låt den falla.